د تقلید شرعي حیثیت

مؤلف : شیخ الاسلام مولانا مفتي محمد تقي عثماني حفظه الله

ژباړن : مولوي عبدالهادي حماد

خپروونکی:
جامعه اسلامیه اشرفیه
اوله ناحیه کندهار افغانستان

Ketabton.com

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو www.taleemulislam-radio.com/

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتقليد شرعي حيثيت

تاليف :

شيخ الاسلام مولانا مفتي محمد تقي عثماني حفظه الله تعالى

ژباړن :

مولوي عبدالهادي حماد

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکتاب ځانګړ تیاوي

دکتاب نوم :	دتقلید شرعي حیثیت
دمؤلف نوم :	شیخ الاسلام مفتي محمد تقي عثماني حفظه الله تعالی
ژباړن :	مولوي عبدالهادي حماد
چاپ کال :	۱۳۸۹هـ ش
کمپیوټري چاري :	ژباړن
دچاپ شمېر :	زر ټوکه
خپرونکی :	جامعه اسلامیه اشرفیه
دلاسته راوړولو ځای :	مکتبه اشرفیه ارګ بازار کندهار افغانستان
اړیکي :	۰۷۰۰۳۲۸۵۰۴ ۰۳۰۲۰۰۲۹۲۶

فهرست

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو www.taleemulislam-radio.com/

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمیره	موضوع	صفحه
۱	دپيل خبري	۱
۲	دتقليد حقيقت	۵
۳	يادونه	۸
۴	دتقليد دوه صورتونه	۱۶
۵	دتقليد ثبوت په قران سره	۱۷
۶	دتقليد دثبوت لپاره لومړی ايت	۱۷
۷	دتقليد دثبوت لپاره دوهم ايت	۲۱
۸	دتقليد دثبوت لپاره دريم ايت	۲۵
۹	دتقليد دثبوت لپاره څلورم ايت	۲۶
۱۰	دتقليد ثبوت په حديث سره	۲۹
۱۱	داصحابانو رضي الله عنهم په وخت کي ددوی تقليد کول	۳۷
۱۲	داصحابانو رضي الله عنهم په زمانه کي شخصي تقليد	۵۰
۱۳	داصحابانو رضي الله عنهم دتقليدلومړی نظير	۵۰
۱۴	داصحابانو رضي الله عنهم دتقليد دوهم نظير	۵۴
۱۵	داصحابانو رضي الله عنهم دتقليددريم نظير	۵۷
۱۶	داصحابانو رضي الله عنهم دتقليد څلورم نظير	۶۴
۱۷	څو بېلابېل مثالونه	۶۶
۱۸	شخصي تقليد ته اړتيا	۷۰
۱۹	دشخصي تقليد دلزوم يو څرګند مثال	۸۵

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

شمېره	موضوع	صفحه
۲۰	دڅلور مذهبونو تخصيص	۸۹
۲۱	دتقليد بېلابيلي درجې	۹٦
۲۲	دعوامو خلکوتقليد	۹۷
۲۳	دجيد او متبحر عالم تقليد	۱۰۸
۲۴	دتقليد دوهمه درجه	۱۰۸
۲۵	مجتهد في المذهب	۱۲۴
۲٦	دريمه درجه	۱۲۴
۲۷	دمجتهد مطلق تقليد	۱۲٦
۲۸	څلورمه درجه	۱۲٦
۲۹	پر تقليد باندي شکونه او نيوکي	۱۳۱
۳۰	په قرانکريم کي دپلرونو او نيکه ګانو تقليد	۱۳۱
۳۱	داحبارو او رهبانو تقليد	۱۳۴
۳۲	دحضرت عدی بن حاتم رضي الله عنه حديث	۱۴۱
۳۳	دحضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه سپېڅلي وينا	۱۴۴
۳۴	دمجتهدينو امامانو ويناوي	۱۴٦
۳۵	عام سړی به څنګه مجتهد پېژني؟	۱۵۲
۳٦	ايا تقليد کول عيب دئ؟	۱۵۵

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

شمېره	موضوع	صفحه
۳۷	شخصي تقليد او خواهش پرستي	۱٦۰
۳۸	تقليد او نوي پيدا سوي مسئلې	۱٦۲
۳۹	حنفي مذهب اوپه حديث باندي عمل	۱٦۴
۴۰	امام ابوحنيفة رحمة الله عليه او علم حديث	۱۷۷
۴۱	په تقليد كي جمود	۱۸۳
۴۲	وروستى وړانديز	۱۸۷

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقريظ

نحمده ونصلي على رسوله الكريم

درنو لوستونکو! څرګنده خبره ده ،چي څښتن تعالیﷻ ټول انسانان په يو ډول نه دي پيدا کړي بلکي دخپل بې ساري حکمت پر بنسټ يې ځيني ځواکمن ، ځيني ناتوانه ،ځيني شتمن ، ځيني نادارہ ،ځيني پوهان او ځيني ناپوهان پيدا کړي دي، داخبره بيخي جوته ده ،چي که ټول خلک په يو ډول سي نو ددې پراخي نړۍ چاري به دسختو ستونزو سره مخ سي،همدا لامل دئ ،چي ددنيا په هر کونج کي ، دهر قوم ، دهري سيمي ، دهر ټبر او هر دين عالمان مخکي وي پوښتل کيږي او ناپوهان په پسي وي دپوهانو څخه پوښتني کوي ، داچي داسلام دين حق دئ ، په رشتينولۍ کي يې هيڅ شک نسته او ددې دين دپلي کيدو لپاره علماء لوی مسؤليت لري ،چي عام خلک پوښتني ځني وکړي او دوی جوابونه ورکړي او ددې دين بقا هم ددې لاري څخه کيدای سي ځکه ټول خلک علماء نه دي او نه جوړيدای سي، داچي دعلماؤ پر خبرو باندي بايد څومره اعتماد وسي او دمذهب تقليد بايد په څه ډول وسي؟ او دمدرسې دريز هم تل دخپلو مسلمانانو ورونو چوپړ په اخلاص تر سره کول دئ نو يې وغوښتل ،چي په دې اړه باندي څه تحقيقات او څيړني وکړي ، ددې هڅي په پايله کي داشرفيې مدرسې دتاليف او ترجمې دڅانګي يو تن غړي مولوي عبدالهادي حماد دهند دنيمي وچي دجيد عالم شيخ الاسلام مولانا مفتي محمد تقي عثماني حفظه الله تعالی په اردو ژبه کتاب پښتو ته ترجمه کړ، چي په ياده موضوع کي يې په زړه پوري څيړنه

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې وه ، یاد کتاب تر ژباړې وروسته تالیف او ترجمې دڅانګې غړو وکاتی ، ترکتنې وروسته جوته سوه چې نوموړی کتاب په ښه معیار دئ او په ښه معیار ژباړل سوی دئ، داچې زموږ له انده ددې کتاب ګټې ښې دي نو ځکه یې دتائید ترڅنګ ټولنې ته وړاندې کوې او هیله کوې ،چې الله ﷻ یې دټولو مسلمانانو لپاره داستفادې وړ وګرځوي.

وبالله التوفیق

داشرفیې مدرسې دتالیف او ترجمې څانګه

دتالیف او ترجمې دڅانګې اراکین	
نوم	دنده
مولوي محمدرسول صاحب	عمومي رئیس
شیخ الحدیث مولوي عبدالرحیم صاحب	رئیس دارالافتاء
مولوي سید احمد غفوري	نائب دارالافتاء
مولوي مجاهد صاحب	نائب مهتمم
مفتي ګل احمد صاحب	عضو دارالافتاء
مولوي سیداحمد صابر	مدرس وعضو دارالافتاء

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دړیل خبرې

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله نحمده و كفى وسلام على عباده الذين اصطفى.

څرګنده خبره ده ،چي دتقليد په اړه دومره ليکني سوي دي ،چي زما لپاره ددې فکر هم نه سي کېداى ،چي زه دي په دې اړه څه زياتوني وکړم ،له نېکه مرغه دهمدې موضوع يعني دتقليد دموضوع اړونده ديوې رسالې اسباب او توکي په ناڅاپي اوقدرتي ډول سره برابر سوه ،ځکه په ۱۹٦۳ م سنه کي زما څخه دفاران مياشتنۍ مجلې مسؤل مدير ښاغلي ماهر القادري په کراچي کي دتقليد اړونده يو مضمون دوخت دارتيا له امله وغوښتی ، خو ما په يا سره جواب ورکړ، يعني خوښه مي نه وه ،چي مضمون دي دتقليد په موضوع کي ورکړم ، ځکه ما غوښته ،چي دپلار پر پل باندي پل کښېږدم او په خپل ژوند کي داختلافي مسائلو څخه لاس پر سر سم بيا مي بېرته فکر وکړ، ،چي کاشکي يو داسي مضمون وليکم ،چي دتقليد موضوع په داسي ښه پکښي څرګنده سي ،چي ديوه اړخه يې هغه اصلي حقيقت څرګند سي او دبله اړخه دامضمون په داسي ښه وي ،چي ددعوت رنګ ولري يعني داچي هغه کسانو ته دعوت سي ،چي هغوی اختلافي مسائلو ته لمن وهي او يو له بله کافران سره وايي يعني داچي يو يوه ته کافر وايي اوبل ،بل ته کافر وايي ،لنډه داچي يومضمون مي وليکی اودکراچي څخه خپرېدونکي مياشتنۍ مجلې ـ فاران ته مي ورکړ، نوموړی مضمون دلومړي ځل لپاره په کال ۱۹٦۳ م کي خپور سو ، له نېکه مرغه ياد مضمون روڼ آندو

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيات خوښ کړ ، آن تردې ،چي د هندوستان اوپاکستان څخه زياتو خپرېدونکو مجلو خپور کړ. بله خبره لادا وه ،چي په جوناګړ کي مسلمانانو زما دغه مضمون ديوې بيلي رسالې په بڼه چاپ ته وسپاری او بيايې نشر کړ. که څه هم زما دغه مضمون په داسي ډول ترتيب سوی وو ،چي هيڅ دمناظرې او مقابلې بڼه يې نه درلوده ،خو کوم ملايان صاحبان ،چي دتقليد څخه مخالف وه هغوزما پر ليکنه باندي پوره نيوکي پيل کړې په ځانګړي ډول په دوی کي حضرت مولانا محمد اسمعيل سلفي صاحب زما دليکني په رد کي خپله يوه ليکنه په الاعصام اونيزه کي په ديارلس برخو کي خپره کړه بيا يې خپله دغه ليکنه دخپل کتاب (تحریک ازادی اور شاہ ولی اللہ کی مساعی) ـ برخه وګرځول، خبره داوه ،چي يو کتاب د(التحقيق في جواب التلقيد) په نوم يو نشر سو، نوموړی کتاب ديوه داسي چا ليکنه وه ،چي دڅلورګونو مذهبونو امامانو ته ددې نسبت کوي ،چي شريعت دوی دځانه جوړکړی دئ او کوم څوک ،چي ددوی تقليد کوي هغه کافران دي ، همدا ډول اسلامي فقه ته ديوه داسي فن په سترګه ګوري ،چي دځان څخه جوړ سوی وي دقرآن او حديث څخه چېل سوی نه وي. بله خبره داده ،چي دحيدرآباد ددکن سيمي څخه هم په مياشتنۍ کي پردې موضوع باندي يوه څېړنه راغله ،چي غالبا دغه مجله به البيان مجله وه خو داچي مناظره کول او دچا سره مباحثه کول زما عادت نه وه نو ځکه مي تر ديارلس کلونو پوري دتقليد پر موضوع باندي هيڅ نه وليکل ، دا،چي زما لومړۍ ليکنه دنظر څښتنانو او روڼ آندو زياته خوښه کړې وه نو ددوی هيله داوه ،چي دا مضمون دي دلته په پاکستان کي هم دهندوستان په څېر په کتابي شکل چاپ اوخپورسي ،ما وغوښتل ،چي ددوی دغه غوښتنه

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوره کړم نو ځکه مي دهغه لیکني دچاپ اراده وکړه کومه ،چي ما لومړی په فاران مجله کي خپره کړې وه البته زما په آند ما اړینه وګڼل ،چي دا لیکنه ددوهم ځل لپاره تر نظر تېره کړم ځو ښه تحقیقاتي لیکنه سي او کومي نیوکي ،چي زما پر لیکنه سوي دي هغه هم تر نظر تېري کړم او بیا جوابونه ورته ووایم ، لنډه داچي دا کار مي وکړ او دا کتاب ځني جوړ سو کوم ،چي ستاسو په لاس کي دئ خو داچي مناظره، مباحثه ، سوال او جواب کول زما عادت نه دي نو ځکه ما ،چي دکومو نیوکو جوابونه ویلي دي دنیوکه کونکو نومونه مي دڅو اړینو ځایونو څخه پرته نه دي یاد کړي او اوس هم دا وایم ،چي دا کتاب دمناظرې او مباحثې کتاب نه دئ بلکي دا دتقلید دعلمي مسئلي څېړنیز کتاب دئ ددې کتاب اصلي موخه داده ،چي دمسلمان امت دلوی اکثریت تګ لاره واضحه کړي ، هغه لویه ډله ،چي تل یې داامامانو تقلید کړی دئ ، همدا ډول په دې کتاب کي دتقلید اړونده دافراط او تفریط تر منځ منځګړې لاره بیان سوې ده هغه لاره ،چي داهل سنت والجماعت زیات علماء پر روان دي ، نو ځکه مي وټولو خلکو ته هیله داده ،چي دې کتاب ته دمناظرې دجذبې او رخې په سترګه نه ګوري بلکي دې کتاب ته دي دتقلید دمسئلې دیوه څېړنیز کتاب په سترګه وګوري او بیا دي دا کتاب مطالعه کړي .

وروستی خبره داده ،چي په معاصر وخت کي دغیر مقلیدنو ، متجددینو او اباحت خوښو انسانانو په امامانو پسي خورا ډېري خبري دځانه تړلي دي ، زه امید لرم ،چي داکتاب به ددوی دشبهاتو په لیري کولو کي هم رول ولري او ګټه به ورته وکړي ، الله جل جلاله ته مي دعا داده ،چي زما دغه کوچنۍ هڅه او زیار دي دقبولیت په لورونه ونازوي او الله جل جلاله ددې رسالې څخه عامو مسلمانانو ته ګټه او نفعه ورسوي . آمین

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وماتوفيقي الا بالله وعليه توكلت واليه انيب.

احقر محمد تقي عثماني خادم دارالعلوم كراچي ۱۴

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو www.taleemulislam-radio.com/

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله نحمده وكفي وسلام علي عباده الذين اصطفى.

دتقليد حقيقت

درنو لوستونكو! داچي داسلام اصل دعوت ديوه الله جل جلاله داطاعت لوري ته رابلل دي، ددې څخه هيڅوک انكار نه سي كولای او داچي دمحمدرسول الله صلى الله عليه وسلم اطاعت كول هم لازمي دئ دائكه ،چي رسول الله صلى الله عليه وسلم په خپله ژبه او فعل سره دالله جل جلاله داحكامو ترجماني كړې ده ، داچي كوم شی حلال دئ؟ ، كوم شی حرام دئ ؟، كوم شی جايز دئ؟ او كوم شی مستقل بالذات (بلاواسطه) ناجايز دئ؟ په دې ټولو كي بايد ديوه الله جل جلاله او درسول الله صلى الله عليه وسلم اطاعت وكړل سي ، دالله جل جلاله او درسول الله صلى الله عليه وسلم پرته دبل چا اطاعت هيڅ جواز نه لري او كه څوک دبل چا اطاعت كوي ، بل څوک مستقل بالذات (بلاواسطه) پوره مطاع ګڼي داسي څوک په يقيني ډول داسلام ددايرې څخه وتلی دئ نو ځكه پر هر مسلمان باندي په كلكه لازمي ده ،چي دقرآن او حديث پيروي وكړي او څه ،چي قرآن او حديث ورته وايي همدغسي عمل وكړي ،خو پاته دي نه وي ،چي په قرآنكريم او حديث كي ځيني داسي څه سته ،چي يو لږ تعليم لرونكی كس هم په پوهېدا ی سي لكه لاندنی آيت:

وَلَا يَغْتَب بَّعْضُكُم بَعْضًا ۚ .....[1]

ژباړه : په تاسو كي دي ځيني ستاسو دځينو غيبت نه كوي.

[1]: حجرات ، اية ۱۲

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرڅوک ،چي يوازي په عربي ژبه پوهيږي هغه په پورتني مطلب پوهيږي ، ځکه په پورتني مطلب کي نه څه ناڅرګندتيا سته او نه کوم بل شرعي دليل سته ،چي ورسره ټکر وي له همدې امله دپورتني مطلب په ثبوت کي هيڅ شک نسته.

همدا ډول درسول اللهﷺ په لاندنۍ وينا باندي لږ تعليم لرونکی کس ،چي يوازي په عربي پوهيږي هم پوهېدای سي:

﴿ لافَضْلَ لِعَرَبِي عَلَى عَجَمِي ﴾

ژباړه : عربي پر عجمي باندي کوم فضيلت نه لري.

درسول اللهﷺ په پورتنۍ وينا کي هيڅ ناڅرګندتيا نسته او نه کوم مشکل پکښي سته کوم څوک ،چي يوازي په عربي ژبه پوهيږي هغه دپورتني حديث په مطلب په اسانۍ سره پوهېدای سي.

دپورتنۍ خبري بالعکس داسي آياتونه او حديثونه هم سته ،چي معناوي يې څرګندي نه وي بلکي يو ډول ناڅرګندتيا پکښي وي ، هرڅوک نه په پوهيږي ، ځکه په ښکاره يوه معنا ورکوي ، خو په حقيقت کي يې بله معنا وي ، ددې سره داسي احکام هم سته ،چي دقرآنکريم دکوم بل آيت او يا کوم بل حديث سره تعارض لري يعني داچي په يوه آيت کي يو حکم ثابت وي خو په حديث کي بيا داسي خبره سوې وي لکه ددغه حکم په خلاف ،چي وي دمثال په ډول په لاندني آيت کي اللهﷻ فرمايي:

وَٱلْمُطَلَّقَـٰتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ ثَلَـٰثَةَ قُرُوٓءٍ .....(۱)

[1]: البقرة ، اية ۲۲۸

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :کومي ښځي ،چي طلاقي کړل سي هغوی دي دري قروء انتظار وکړي(نور مړونه دي نه کوي).
په پورتني آیت کي دطلاقي سوي ښځي لپاره دري قروء دعدي اندازه ښودل سوې ده، داچي قرء څه ته وایي؟ باید ووایو ،چي قرء په عربي ژبه کي په لاندي دوو معناوو استعمالیږي :
۱: قرء معنا حیض (دښځي میاشتنۍ ناروغي)
۲ : قرء معنا طهر (یعني دښځي هغه شپې او ورځي ،چي ښځي ته پکښي میاشتنۍ ناروغي نه وي).
اوس نو که قرء دحیض په معنا کړو نو دطلاقي سوي ښځي عده دري حیضه کېږي یعني داچي ښځه به دري حیضه دمېړه په کور کي عده تېروي بیا کولای سي ،چي بل مېړه وکړي او یا دپلار کورته ولاړه سي . که قرء دطهر په معنا سي نو دطلاقي سوي ښځي عده دري طهره کېږي اوس نو موږ ته سوال پیدا کېږي ،چي موږ په کوم یوه عمل وکړو؟ یعني داچي دطلاقي سوي ښځي عده به دري طهره وي اوکه به دري حیضه وي؟
په بل حدیث کي راځي:
عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَنْ لَمْ يَذَرْ الْمُخَابَرَةَ فَلْيَأْذَنْ بِحَرْبٍ مِنْ اللَّهِ وَرَسُولِهِ.([1])
ژباړه :دجابر بن عبدالله رضي الله عنه څخه روایت دئ چي درسول الله صلی الله علیه وسلم څخه مي واورېدل: چا که مزارعت نه پرېښودئ دالله جل جلاله او دهغه درسول صلی الله علیه وسلم له لوري دغه کس ته دجنګ اعلان دئ.

[1] ابوداود ج ۹ ص : ۲۵۶ ، باب في المخابره ورقم الحدیث : ۲۹۵۷،ط:المکتبةالشاملة

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته حديث ته که وکتل سي نو دمزارعت منعه پکښي راغلې ده حال داچي مزارعت ډېر ډولونه دي،دامعلومه نه ده ،چي دمزارعت ټول ډولونه ناجايز دي؟ اوکه کوم خاص ډول مزارعت ناجايز دئ؟ ، که خاص ډول مزارعت ناجايز وي نو دا نه ده معلومه ،چي کوم ډول يې جايزنه دئ؟.

يادونه : مزارعت دې ته وايي ،چي يوڅوک خپله مځکه په کښت باندي وبل چاته په يوه ټاکلې برخه ورکړلې لکه ،چي په نيمايي يې ورکړي ، ياييې په دوهمه ورکړي ، ياييې په دريمه ورکړي او داسي نور.

په بل حديث کي راځي :

من كان له امام فقراءة الامام له قراءة

ژباړه : کوم چا لره ،چي امام وي نو دامام قرئت دده لپاره هم کفايت کوي.

دپورتني حديث څخه معلوميږي ،چي کله مقتدي په امام پسي ولاړ وي نودامام قرئت دمقتدي لپاره کفايت کوي او مقتدی بايد چوپ ودريږي. خو په بل حديث کي بيا ددې حکم خلاف خبره ثابتيږي ځکه رسول اللهﷺ فرمايي:

لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ (1)

ژباړه : هغه چا ،چي په لمانځه کي سورة فاتحه نه وي لوستې دهغه کس لمونځ ، لمونځ نه دئ يعني لمونځ يې نه صحيح کيږي.

دپورتني حديث څخه ثابتيږي ،چي الحمد لله ويل لازمي کار دئ بايد وويل سي اوس نو که پورته دواړه حديثونه په نظر کي ونيول سي انسان

1: بخاري ، ج : ۳ ، ص : ۲۰۴ ورقم الحديث ۷۱۴

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته سوال پيدا کېږي ،چي په کوم حديث عمل وکړل سي؟ ايا په لومړی حديث عمل وکړل سي او که په دوهم حديث عمل وکړل سي؟ که په دوهم حديث عمل وکړ ل سي نو دا نه ده معلومه ،چي ددوهم حديث حکم يوازي منفرد او امام ته متوجه دئ مقتدی ځني استثناء دئ اوکه په لومړی حديث عمل وکړل سي هلته هم نه ده معلومه ،چي دقرئت څخه دالحمدلله پرته نور قرائت مراد دئ خو په هر صورت ناڅرګندتيا موجوده ده تعارض موجود دئ.

تاسو وليدل ،چي دقرآن او حديث څخه داحکامو په را ايستلو او چڼلو کي څومره مشکلات سته اوس نو کله ،چي موږ دقرآن او حديث څخه احکام راباسو او دپورته په ډول ټکرونه او تعارضونه مخته راسي په داسي حال کي نو موږ دوې لاري لرو لومړی داچي موږ په خپل فکراو بصيرت باندي يو ډول فيصله وکړو يعني داچي دتعارض په وخت کي موږ وګورو ،چي کوم لوری زموږ په آند باندي غوره او ښه وبلل سو پرهغه لوري باندي پرېکړه وکړو ، دوهم داچي موږ وګورو ،چي زموږ پخوانيو سترو اومخوروعلماوو دداسي ټکر ځايونو څخه کوم مطلب اخيستی دئ، ښکاره خبره ده ،چي زموږ په پخواني ستر او مخور علماء خامخا تر موږ زيات پوهېدل ، خامخا ددغسي ځايونو په مطلب تر موږ ښه پوهېدل او داسي نظر يې ځني اخيستلای سوای ،چي غالبا حق به وای ، همدا ډول کوم علماء ،چي دلومړی پېړی علماء وه دهغو بصيرت په قرآن او حديث کي زيات و، نوکه پر حقيقت باندي پرېکړه وسي ،دعدل او انصاف څخه کاروا اخيستل سي ،نو داخبره يقيني ده ،چي په پورته دوو لارو کي لومړی لاره سخته خطرناکه ده او دوهمه لاره داحتياط لاره ده.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله خبره دا هم ده ،چي موږ نه داچي دتواضع او عاجزۍ له امله داخبره کووبلکي يقيني خبره ده څوک ببخي ځني منکر کېدای نه سي ،چي موږ په علم ، پوهه ، ديانت ، تقوا ، فهم ، ذکاوت، دين ، پرهېزګارۍ او داسي نور کي دپخوانيو مخورو علماوو په پرتله ،چي په لومړيو پېړيو کي تېر سوي دي ـ ببخي خالي لاس يو بلکي په هر اعتبار سره دهغو په پرتله هيڅ په لاس کي نه لرو ، آن تردې ،چي زموږ او دهغو ترمنځ ببخي تناسب نه سي کېدای ځکه هغه علماء په لومړيو پېړيو کي تېرسوي دي په داسي پېړيو کي تېر سوي دي ،چي دقرآنکريم دنزول وخت ته نژدې وه نو ځکه په قرآن باندي ددوی پوهاوی اسانه وه او بالعکس موږ درسالت دوخت څخه خورا ډېر ليري يو ، دومره ليري يو ،چي دقرآن دنزول چاپېريال ، دهغې زمانې دژوند کولو طريقه او دخبرو کولو بڼه په صحيح ډول تصور کول او په کټ مټ ډول تصور کول ډېر ګران کار دئ ، صحيح پوهاوی خو لا ايسته پرېږده ، دپورته خبرو په نظر کي نيولو سره که يو کس دقرآن په هغه مسئلو کي ،چي سختي پېچلي وي او يا په خپل منځ کي تعارض سره ولري نو ددې پر ځای ،چي پر خپل فهم اونظر باندي اعتماد وکړي دپخوانيو اومخورو علماوو پر لاره باندي ولاړ سي هغو ،چي ددغه مسئلو اړونده څه نظر ورکړی وي نو دغه دخپل نظر پرځای باندي دهغو لاره تعقيب کړي همدې ته تقليد وايي او موږ ويلای سو ،چي فلاني کس دفلاني عالم تقليد وکړ، همدا دتقليد حقيقت دئ.

که ،چيري ما تاسو ته هغه څه رسولي وي ،چي زما په زړه کي و او تاسومي په پوه کړی ياست نو تاسو به پوه سوی ياست ،چي ديوه مجتهد تقليد ته هغه وخت احتياج پيدا کېږي ،چي دقرآن او حديث څخه په يوه مسئله را ايستلو کي څه اشکال او ګران والی پروت وي په حکم

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهېدل يې ګران وي ، دغه اشکال يا خو دقرآن او حديث په لفظ کي پروت وي ،چي لفظ څو معناوي لري هر کس ته نه معلوميږي ،چي د دې لفظ څخه کومه معنا مراد ده اويا داچي ديادي مسئلې دحکم په دلايلو کي تعارض او ټکر پروت وي.

دقرآن او حديث کوم احکام ،چي قطعي دي يعني يقيني دي ، څه اشکال ، ناڅرګندتيا ، ګرانوالی او تعارض پکښي نه وي په داسي مسئلو کي دهيڅ مجتهد ياعالم تقليد ته اړتيا نسته لکه ،چي مشهور حنفی عالم علامه عبدالغني نابلسي رحمه الله فرمايلي دي:

فالامر المتفق عليه المعلوم من الدين بالضروره لايحتاج الي التقليد فيه لاحد الاربعة کفرضية الصلوة والصوم والزكاة والحج والسرقة والغصب واما اشبه ذالک والامر المختلف فيه هو الذي يحتاج الي التقليد فيه.(۱)

ژباړه : ددين هغه مسئلې ،چي دټولو پراتفاق دئ لکه دلمانځه ، روژې ، زکاة او حج فرضوالی ، يا دغلا ، غصب او داسي نور حراموالی په داسي مسئلو کي دځلورګونو مذهبونو تقليد ته هيڅ اړتيا نه سته ، هغه مسئلې ،چي اختلاف پکښي وي په هغو کي تقليد ته اړتيا سته.

علامه خطيب بغدادي رحمه الله فرمايي:

واماالاحكام الشرعية فضربان : احدهما يعلم ضرورة من دين رسول الله صلى الله عليه وسلم كالصلوة الخمس والزكاة وصوم شهر رمضان والحج وتحريم الزنا شرب الخمر وما اشبه ذالک فهذا لايجوز تقليد فيه لان الناس كلهم يشتركون في ادراكه والعلم به فلامعنى للتقليد فيه وضرب آخر لايعلم الابالنظر والاستدلال كفروع العبادات والمعاملات والفروج والمناكحات وغير ذالک من الاحكام فهذا يسوغ في التقليد بدليل قوله تعالي: ﴿فاسئلوا اهل الذكر ان كنتم لاتعلمون﴾ ولانا لم منعنا التقليد في هذه المسائل التي هي من فروع الدين لاحتاج كل

[1] خلاصة التحقيق في حكم التقليد والتلفيق ، ص : ۴ ط : المكتبة اليشيق استنبول.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

احد ان يتعلم ذالک وفي ايجاب ذالک قطع عن المعايش وهلاک الحرث والماشية فوجب ان يسقط.(۱)

ژباړه : شرعي احكام دوه ډوله دي: يو يې هغه دئ ،چي څرنګوالی يې په دين کي ښکاره وي لکه پنځه ګوني لمونځونه ، روژه نيول ، حج کول ، دزنا او دشرابو حراموالی او داسي نور په داسي احکامو کي تقليد کول نه دئ جايز ځکه ټول خلک ددغه شيانو په پوهاوي او علم کي سره شريک دي په داسي شيانو تقليدکول بې معنا کار دئ. دوهم ډول يې هغه مسئلې دي ،چي دنظر او استدلال پرته نه معلوميږي لکه دعباداتو ، معاملاتو ، نکاح او داسي نورو فرعي مسئلې په داسي مسئلو کي تقليد کول جايز دئ ځکه الله جل جلاله فرمايي: که تاسو نه پوهيدلاست نو دعلماوو څخه پوښتنه وکړئ ، په داسي ګرانو مسئلو کي موږ تقليد نه منعه کوو ځکه که تقليد منعه کړو نو پر هر سړي باندي به لازمه سي ،چي نوموړي مسئلې په څېړنيز ډول زده کړي او که دا کار پر هر چا باندي واجب وګرځول سي دژوندانه ټولي چاري به ودريږي ، ژوند کول به ګران سي ، فصلونه او حيوانان به لمنځه ولاړ سي، همدا وجه ده ،چي پر هر چاباندي پورتنی وجوب نسته.

حکيم الامت مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله فرمايي:

مسئلې درې ډوله دي : يو ډول هغه مسئلې دي ،چي نصوص په هغو کي متعارض وي، دوهم هغه ډول مسئلې دي ،چي په هغو کي نصوص متعارض نه وي مګر دزياتو معناوو او وجوهاتو احتمال لري، دريم هغه مسئلې دي ،چي نه نصوص پکښي متعارض وي او نه زياتي معناوي

[1]: الفقيه والمتفقه، للخطيب البغدادي رحمه الله ج : ۲ ص : ٦٧و ٦٨ ط : دارالافتاء سعوديه رياض ، سنه ۱۳۸۹ هـ ق

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او احتمالات لري. په لومړی قسم کي ،چي تعارض موجود وي مجتهدته داجتهاد اړتيا ده او مقلد ته دتقليد اړتيا ده، دوهم قسم ته ظني الدلالت ويل کېږي داچي په دوی کي ديوه احتمال تعين کېږي نو بيا هم اجتهاد او تقليد ته اړتيا ستهاو دريم قسم ته قطعي دلايل ويل کېږي په دغه قسم کي نه اجتهاد جايز دئ او نه تقليد جايز دئ.(۱)

دپورتنيو خبرو په نظر کي نيولو سره داخبره معلومېږي ،چي ديوه امام دتقليد څخه مطلب دا نه دئ ،چي نوموړی امام خپله داسي څوک دئ ،چي وجوبا دي يې تقليد وسي او يادي واجب الاطاعت ورته وويل سي او اتباع دي يې وسي او يا دي نوموړي امام دشريعت جوړونکی ، شارع او ددين د قانون جوړونکی وبلل سي ، په هره خبره کي دي دده پيروي واجب وګڼل سي بلکي ددې مطلب دادئ ،چي اصلا پيروي دقرآن او حديث ده داچي په پېچلو مسائلو کي په قرآن او حديث باندي پوهاوی ګران کار دئ او دغه امام ددغه پېچلو مسائلو حل او دقرآن او حديث صحيح تعبير په خپل ژور فکر باندي کړی دئ نو ددغه امام پر تعبير باندي او دمسئلو پر حل باندي اعتماد وکړل سي همدا لامل دئ ،چي په څرګندو او يقيني مسئلو کي تقليد نه دئ لازم، ځکه په هغه ځای کي دالله جَلَّ جَلالُهُ او درسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ داطاعت کولو مقصد دتقليد پرته په اسانۍ سره لاسته راوړل کېدای سي.

لکه مخکي ،چي مو وويل ،چي کله دامام تقليد وکړل سي نو امام ته يوازي شارح ويل کېږي او بالذات واجب الاتباع نه دئ همدا داخبره

---

(۱): الاقتصاد في التقليد والاجتهاد ص : ۳۴ ط : دهلي ،دديارلسمي شبهي په جواب کي.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله دتقلید په تعریف کي داخله ده ځکه علامه ابن الهمام رحمه الله او علامه ابن نجیم رحمه الله دتقلید دتعریف په هکله داسي فرمایي:

التقليد العمل بقول من ليس قوله احدى الحجج بلاحجة منها(۱)

ژباړه : تقلید دې ته ویل کېږي ،چي دکوم چا قول دشریعت ماخذ نه وي ، دهغه پر خبره (قول) ددلیل دغوښتلو پرته عمل وکړل سي.

دپورته تعریف څخه په ښکاره معلومیږي ،چي مقلد دخپل امام قول شرعي ماخذ نه ګڼي ځکه شرعي ماخذ یوازي قرآن او حدیث ، دقرآن او حدیث په رڼا کي اجماع او قیاس دي، مقلد ځکه دامام پر خبره باندي اعتماد لري ،چي امام دقرآن او حدیث په پوهاوي کي پوره لاس رسی او بصیرت لري ، مقلد وایي کوم مطلب ،چي امام دقران او حدیث څخه اخستی دئ هغه زما لپاره داعتماد وړ دئ، دپورته خبرو په نظر کي نیولو سره تاسو ښه په عدل او انصاف سره پرېکړه وکړئ ،چي په دا ډول تقلید کي ،چي لوړې بیان سته څه دګناه او یا دشرک خبره سته؟ که یو څوک خپل امام شارع بولي او خپله امام ددین قانون جوړونکی او یا امام بالذات واجب الاطاعت بولي نو دا خوښکاره خبره ده ،چي دغه کار ته شرک ویل کېږي، او که څوک خپل امام شارع نه بلکي ددین دقانون شارح وبولي ، ترخپل ځان دهغه ذکاوت او فهم ښه وبولي ، دخپل نظر په پرتله دهغه نظر ښه وبولي اوهغه امام ،چي کوم تعبیرات کړي دي تر خپل تعبیر دهغه پر تعبیر باندي اعتماد وکړي په ځانګړې توګه په اوس وخت کي ،چي علمي خلا خورا زیاته ده ، داسي کار کول

[1]: تیسیر الحریر لامیر بادشاه البخاري ج : ۴ ص : ۲۴۶، ط : مصر ، نېټه : ۱۳۵۱ هـق وفتح الغفار شرح المنار لابن نجیم ،ج : ۲ ، ص :۳۷ ، ط: مصر ، نېټه : ۱۳۵۵ هـ ق

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه يوازي ،چي لازمي دئ بلکي ددې کار څخه تېښته او ځان خلاصول ناممکن دي ، ددې مثال دپاکستان قانون وبولئ ،چي نن په ټوله پاکستان کي پلی ، دغه قانون ،چي کله مدون اوترتيب سو نو په کتابي بڼه په هيواد کي خپور سو په دغه قانون باندي په پاکستان کي په ميلنونو انسانان عمل کوي ، ستاسوپه آند دغه خلک نو ټوله قانون ګوري بيا عمل په کوي؟ حال دا چي دهيواد بې سواده خلک څه ،چي ډېر تعليم يافته خلک هم ددې غوښتنه نه کوي ،چي موږ قانون په کتاب کي وګورو بيا عمل په وکړو بلکي دلوړو پوهانو لپاره هم ،چي کله په دغه قانون کي څه ناڅرګندتيا تر سترګو سي نو ديوه وکيل څخه پوښتنه کوي اودهغه وکيل پر خبره باندي اعتماد کوي ، تاسو فکر وکړئ څوک ،چي سالم فکر ولري هغه به داخبره ومني ،چي وکيل دقانون جوړونکی دئ؟ اويا عامو خلکو دوکيل خبره منلې ده دا نو دا معنا ،چي وکيل په قانون کي پوره اختيار لري؟؟؟ تغير او تبديل ورکولای سي؟ بلکي يوازي وکيل دقانون معبر دئ عام خلک دده پر تعبير باندي اعتماد کوي. په دغه ډول دقران او حديث معامله هم ده کله ،چي په قرآن او حديث کي څه ګران ځای راسي نو عام خلک نه په پوهېږي نو خلک دمجتهدينو لوري ته رجوع کوي څو هغه يې ورته تفسير او تشريح کړي ، عام خلک ددوی پر دغه تفسير او تشريح باندي اعتمادوکړي همدې خبري ته تقليد وايي همدا وجه ده ،چي موږ پر عامو خلکو باندي دا الزام نه سو لګولای ،چي دوی دي دقرآن او سنت پرځای دمجتهدينو امامانو اتباع وکړي.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتقلید دوه صورتونه

تقلید دوه ډوله دئ لومړی داچي مقلد دځان دتقلید لپاره یو خاص مجتهد ونه ټاکي بلکي په یوه مسئله کي دیوه امام تابعداري وکړي او په بله مسئله کي دبل امام تابعداري وکړي دغسي تقلید ته مطلق تقلیداو یا عام تقلید وایي.

دوهم ډول تقلید هغه تقلید دئ ،چي یو کس یو خاص امام وټاکي په ټولو مسئلو کي دهمدغه امام تابعداري کوي ، دغه تقلید ته شخصي تقلید وایي.

دتقلید ددواړو ډولونو حقیقت دادئ ،چي یو کس په خپل نظر ، فکر او فهم سره دقرآن او حدیث څخه دمسائلو استنباط نه سي کولای او په مجتهدینو کي دیو کس پر بصیرت ، پوهه او فهم باندي اعتماد ولري ، ددغه مجتهد پر تشریحاتو باندي ،چي دقران او حدیث لپاره یې کړي دي پر هغه اعتماد ولري ، کوم مسائل ،چي نوموړي مجتهد دقرآن او حدیث څخه استنباط کړي وي پر هغه باندي اعتماد ولري بیا عمل په وکړي . داسي تقلید کول نه یوازي ،چي جایز دئ بلکي پر واجب والي باندي یې په قرآن او حدیث کي ګڼ شمېر دلایل شتون لري.

❁❁❁

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتقلید ثبوت په قرآن سره

کوم تقلید ،چي پورته بیان سو اصولي لاربنوونې يې خپله په قرآن کې سته ځکه الله جل جلاله فرمايي:

لومړی آیت : يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِى ٱلْأَمْرِ مِنكُمْ (۱)

ژباړه : اې ایمان لرونکو ! د الله جل جلاله او د رسول الله ﷺ پیروي وکړئ او د (اولي الامر) اطاعت او پیروي وکړئ.

په پورته آیت کې ،چي د (اولي الامر) لفظ ذکر سوی دئ ځینو علماوو يې په تفسیر کې لیکلي دي ،چي مراد ځني دمسلمانانو حاکمان او واکمنان دي او ځینو بیا ویلي دي ،چي د (اولي الامر) څخه مراد دفقه علماء او پوهان دي یعني داچي دفقه دعلماوو اطاعت دي وکړل سي ، داچي د (اولي الامر) څخه مراد علماء سي دا تفسیر حضرت جابر بن عبدالله رضي الله عنه ، حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه ، حضرت مجاهد رحمه الله ، حضرت عطاء بن ابي رباح رحمه الله ، حضرت عطاء بن السائب رحمه الله ، حضرت حسن بصري رحمه الله ، حضرت ابوالعالیة رحمه الله او داسي نورو علماوو خوښ کړی دئ.(۲)

بله خبره لادا ده ،چي دپورتنیو علماوو تفسیر امام رازي رحمه الله خورا په ډېرو دلایلو تائید کړی دئ او همدا تفسیر ته يې ترجیح ورکړې ده او

---

[1]: سورة نساء الاية ٥٩

[2]: دحضرت عبدالله بن عباس تفسیر دمعاویه بن صالح او علي بن طلحة له طریقه روایت سوی دئ ، ابن جریر ج : ٥ ص : ٨٨، الاتقان ، نوع ٨٠

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا یې لیکلي دي ،چي د (اولي الامر) دلفظ څخه علماء مرادول اولي او غوره کار دئ.(۱)

ابوبکر جصاص رحمه الله بیا دپورتنيو دوو تفسيرونو په اړه وايي : دواړه تفسيرونه درست دي او په خپل منځ کي کوم تعارض هم نه لري ځکه ،چي دمسلمانانو دواکمنانو اطاعت دي په سياسي چارو کي او دعلماوو اطاعت دي په مذهبي چارو کي وکړل سي.(۲)

علامه ابن القيم رحمه الله فرمايي: دآمرانو او واکمنانواطاعت هم په حقيقت کي دعالمانو اطاعت او پيروي ده ځکه آمران هم په خپل حکومت او دولتي چارو کي دعالمانو پابند دي څه ډول ،چي اسلامي لارښووني عالمان و واکمنانو ته ښيي په هغه ډول به واکمنان عمل کوي لنډه دا چي دواکمنانو اطاعت دعالمانو اطاعت دئ.

علامه ابن القيم رحمه الله فرمايي:

فطاعة الامرآء تبع لطاعة العلماء.(۳)

ژباړه : دواکمنانو پيروي دعالمانو دپيروۍ تابع ده.

په هر صورت که دپورته آيت تفسير په نظر کي ونيول سي نو مسلمانانو ته لارښوونه کوي ،چي دالله جل جلاله او درسول الله صلی الله علیه وسلم اطاعت وکړئ ، دهغه عالمانو اطاعت وکړئ ،چي دالله جل جلاله او درسول الله صلی الله علیه وسلم دويناوو شرحه تاسو ته کوي په کومو ويناوو ،چي تاسو نه پوهېږئ هغه تاسو ته درښيي. دغه اطاعت ،چي په ايت کي ذکر سو او لازم وګڼل سو همدا اطاعت دتقليد اصطلاحي نوم دئ.

۱: تفسير کبير ج : ۳ ص : ۳۳۴.

۲: احکام القران للجصاص ج : ۲ ص ۲۵۶ باب في طاعة اولي الامر.

۳: اعلام الموقعين لابن القيم ، ج : ۱ ص : ۷

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپورتني آیت پسې الله جل جلاله فرمايي:

فَإِن تَنَٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمۡ تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۚ....(۱)

ژباړه: که ستاسو په منځ کي دکومي مسئلې اړونده اختلاف پیښ سي نو تاسو الله جل جلاله او دالله جل جلاله رسول ﷺ ته رجوع وکړئ که تاسو پر الله جل جلاله او دقیامت پر ورځ باندي ایمان لرئ.

داچي پورتني آیت، چي داولي برخي په تعقیب راغلی دئ۔ وکتل سي نو داسي بریښي لکه داچي دهغه تفسیر مستقله جمله وي، چي مجتهدینو ته خطاب سوی دئ.

ابوبکر جصاص رحمه الله پر دې خبره اسرار کوي، چي داولي الامر څخه علماء مراد او دخپلي خبري دتائید لپاره لیکي:

وقوله تعالي عقيب ذالک فَإِن تَنَٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ يدل علي ان اولي الامر هم الفقهاء لانه امر سائر الناس بطاعتهمثم قال فان تنازعتم الخ فامراولي الامر برد المتنازع فيه الي كتاب الله وسنة نبيه ﷺ اذا كانت العامة ومن ليس من اهل العلم ليست هذه منزلتهم لانهم لايعرفون كيفية الردالي كتاب الله والسنة ووجوه دلائلها علي احكام الحوادث فثبت انه خطاب للعلماء.(۲)

ژباړه: لکه، چي الله جل جلاله دا یت په لومړی کي برخه داولي الامر داطاعت امر وکړ، دستي يې ورپسې وویل، چي که ستاسو ته په کومه مسئله کي اختلاف پیدا سو نو الله جل جلاله او رسول الله ﷺ لوري ته رجوع وکړئ، ددغه خبري څخه ښکاره معلومیږي، چي داولي الامر څخه مراد فقهاء

۱: سورة نساء الاية ۵۹

۲: احكام القران ج : ۲ ص : ۲۵۷

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي ځکه الله جل جلاله ټولو خلکو ته امر وکړ ،چي تاسو دفقهاوو اطاعت وکړئ او بيا يې فقهاوو ته وفرمايل ،چي که ستاسو په کومه مسئله کي اختلاف پېښ سي نو قرآن او حديث ته رجوع وکړئ ، دا حکم يوازي فقهاوو ته دئ ځکه عام او بې علمه خلک د دې مقام څخه برخمن نه دي ځکه هغوته دا نه معلومېږي ،چي دقرآن اوحديث څخه دي کومي مسئلې ثابتي سي او څنګه دي ثابتي سي، همدا ډول عامو خلکو ته نه معلومېږي ،چي نوي مسئلې څنګه استنباط سي ، نه داستنباط علم ورسره سته او نه يې دلايل ورته معلومېږي ،چي مسئلې دي يې په مټ استنباط کړي نو بالاخره داخبره ثابته سوه ،چي دا خطاب يوازي علماوو ته دئ.

مشهور اهل حديث علامه نواب صديق حسن خان صاحب رحمه الله هم په خپل تفسير فتح البيان کي په دې خبره اعتراف کړی ،چي د (فان تنازعتم) خطاب مجتهدينو ته دئ ځکه دی فرمايي:

والظاهر انه خطاب مستقل مستانف موجه للمجتهدين.(1)

ژباړه :ښکاره خبره داده ،چي دايو مستقل خطاب دئ او مجتهدينو ته متوجه دئ.

دپورته ټولو خبرو څخه داخبره څرګندېږي ،چي کوم خلک ،چي داجتهاد وړتيا نه لري هغو ته اجازه نسته ،چي په اختلافي مسائلو کي دي مستقيما قرآن او حديث ته رجوع وکړي او بيا دي په خپله رايه او نظر باندي پرېکړه وکړي بلکي لومړی وهغه خلکو ته خطاب دئ ،چي مستقيما دقرآن او حديث څخه دمسئلو استنباط نه سي کولای، په

1: تفسير فتح البيان ج : ۲ ص : ۳۰۸ ، ط : مطبعة العاصمة قاهره.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خطاب كي داخبره پر دوی باندي لازمه كړل سوې ده ،چي دوی به دالله جل جلاله او رسول الله صلى الله عليه وسلم اطاعت كوي داطاعت طريقه داده ،چي دوی به اولي الامر يعني دعالمانو څخه دمسئلو پوښتني كوي او بيا به عمل په كوي ، ددغه آيت په دوهمه جمله كي بيا وعالمانو يعني مجتهدينو ته خطاب دئ او الله جل جلاله ورته فرمايلي دي ،چي كه تاسوته په كومه مسئله كي اختلاف پيدا سو نو قرآن او حديث ته رجوع وكړئ او دخپل فهم ، بصيرت او فكر په كار اچولو سره دقرآن او حديث څخه مسئلې استنباط كړئ خلاصه دا ،چي دپورتني آيت په لومړۍ جمله كي مقلدينو ته دتقليد كولو امر سوی دئ او په دوهمه جمله كي يې مجتهدينو ته داجتهاد حكم سوی دئ.

دوهم آيت:

الله جل جلاله فرمايي:

وَإِذَا جَآءَهُمْ أَمْرٌ مِّنَ ٱلْأَمْنِ أَوِ ٱلْخَوْفِ أَذَاعُوا۟ بِهِۦ ۖ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى ٱلرَّسُولِ وَإِلَىٰٓ أُو۟لِى ٱلْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ ٱلَّذِينَ يَسْتَنۢبِطُونَهُۥ مِنْهُمْ ۗ .....(۱)

ژباړه : كله ،چي دامن او ويري اړوند كوم كار پېښ سي نو دوی يې نشر كړي (كه دوی تر نشر وړاندي دغه خبره) رسول الله صلى الله عليه وسلم ته راجع كړې وای او خپل اولي الامر ته يې راجع كړې وای نو په دوی كي ،چي كوم خلك استنباط كولای سي هغوی به حقيقت حال ډېر ښه معلوم كړی وای.

[1]: نساء ، اية ۸۳

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپورتني آيت شانزول داسي و ،چي درسول اللهﷺ په زمانه کي ،چي به کله څه دويري او يا دامن خبره پېښه سوه نو ددغه زمانې منافقينو به دغه خبره پر ټو بېي باندي واړول ټو په ښارونو کي دويري فضا خپره کړي ، دمنافقانو ددغه کار تر اغېز به ځيني ساده مسلمانان لاندي راغلل او دوی به هم داخبري کولې ټو الله جل جلاله آيت کريمه نازل کړ، او دوی يې ددغه کار څخه منعه کړه اولارښوونه يې ورته وکړه ،چي کله تاسو ته کومه دامن او ويري خبره ورسيږي نو ددې پرځای ،چي تاسو پرخپل سرباندي عمل کوئ لومړی داخبره اولي الامر ته ورسوئ په هغو کي ،چي کوم خلک دتحقيق او استنباط څښتنان دي هغه به دخبري اساس معلوم کړي ،تاسو ته به يې بيان کړي بيا به تاسو په اصلي خبره خبر سئ ، خلاصه داچي دپورتنی آيت څخه معلوميږي ،چي دمسلمان کار دا نه دئ ،چي هره خبره يې تر غوږه ورسېده بايد دستي په خپل فکر عمل په وکړي بايد لومړی داخبره پوهانو ته ورسوي هغو ،چي کوم نظر ورکړ، په هغه باندي بيا عمل وکړي.

پورتنی آيت که څه هم په يوه خاصه موضوع کي نازل سوی دئ مګر دتفسير او اصول فقه دا منل سوې قاعده ده ،چي کله دمسائلو او احکامو استنباط دقرآن څخه کېږي نو که څه هم شان نزول يې خاص وي پاملرنه ورته پکار نه ده دقرآن دالفاظو عموميت ته پاملرنه پکار ده او دالفاظو عموميت ته اعتبار ورکول کېږي ، ددغه قاعدې په نظر کي نيولو سره دپورتني آيت څخه موږ ته داسي لارښوونه کېږي ،چي کوم خلک ،چي دبصيرت او ذکاوت والا نه دي هغو ته ،چي کومه خبره ورسيږي هغوی حق نه لري ،چي په خپل سر باندي او په خپل فکر سره پرېکړه وکړي بايددوی هغه کسانو ته رجوع وکړي ،چي هغوی داستنباط اهليت او وړتيا ولري کله ،چي هغوی دخپل بصيرت او پوهي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په رڼا کي کوم حکم وکړ، عام خلک دي بیا په هغه سره عمل وکړي . همدغه کار ته تقلید ویل کېږي.

امام رازي رحمه الله د پورتني آیت لاندي لیکي:

فثبت ان الاستنباط حجة والقیاس اما استنباط او داخل فیه فوجب ان یکون حجة اذا ثبت هذا فنقول : الایة دالة علي امور احدها ان في احکام الحوادث مالایعرف بالنص بل بالاستنباط وثانیها ان الاستنباط حجة وثالثها ان الامي یجب علیه تقلید العلماءفي احکام الحوادث.([1])

ژباړه : نو دا خبره ثابته سوه ،چي استنباط حجت دئ او قیاس یا خو خپل استنباط دئ او یا په دې کي داخل دئ په هر صورت قیاس هم حجت دئ کله ،چي دا خبره ثابته سوه نو موږ وایو : پورتنی آیت پر څو خبرو باندي دلالت کوي : لومړی دا چي په نوو پیدا سوو مسائلو کي ځیني داسي مسئلې سته ،چي د نص څخه په څرګند ډول نه معلومیږي بلکي په استنباط معلومیږي، دوهمه خبره دا معلومه سوه ،چي استنباط حجت دئ ، دریمه خبره دا معلومه سوه ،چي پر امي باندي لازمه ده ،چي په نوو پیدا سوو مسائلو کي د علماوو تقلید وکړي.

ځینو علماوو پر پورتنی خبر باندي اعتراض کړی دئ ،چي په آیت کریمه کي خو د جنګ بیان سوی دئ د امن حالات به څنګه د جنګ پر حالاتو باندي قیاس کړل سي؟([2])

د پورتني اعتراض جواب خو موږ لومړی ویلی و ،چي قانون داسي دئ ،چي د آیت عامو الفاظو ته اعتبار ورکول کېږي او د شانزول خاصو

---

[1]: تفسیر کبیر ج : ۳ ص : ۲۷۲

[2]: تحریک ازادي فکر مجله ،ص : ۳۱ د مولانا محمد اسماعیل سلفي دلوري څخه

سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

حالاتو ته اعتبار نه ورکول کېږي دهمدې خبري په تائيد امام رازي رحمه الله ليکي:

ان قوله (واذا جاءهم امر من الامن او الخوف) عام في كل ما يتعلق بالحروب وفيما يتعلق بسائر الوقائع الشرعية لان الامن والخوف حاصل في كل ما يتعلق بباب التكليف فثبت انه ليس في الايت ما يوجب تخصيصها بامر الحروب.([1])

ژباړه : دالله جل جلاله دا وينا ،چي کله دامن اوويري خبره پېښه سي ـ دالله جل جلاله دغه حکم عام دئ په جنګي اونورو ټولو شرعي چارو پوري اړه لري ځکه امن او وېره داسي څه دي ،چي دتکليف په هر ډګر پوري اړه لري بالاخره داخبره ثابتيږي ،چي په آيت کي ،چي کوم امر سوی دئ يوازي په جنګي چارو پوري اړه نه لري.

همدا ډول امام ابوبکر حصاص رحمه الله هم دپورتني اعتراض جواب په همدغه ډول کړی دئ او ورسره تر څنګ يې دځينو نورو شبهاتو ليري والی هم کړی دئ ، همدا لامل دئ ،چي داهل حديثو مشهور عالم نواب صديق حسن خان پورتني آيت دقياس دجواز لپاره دليل بللی دئ ځکه نوموړی عالم په خپل تفسير کي داسي ليکي:

في الاية اشارة الي جواز القياس وان من العلم ما يدرک بالاستنباط.([2])

ژباړه : په پورتني آيت کي دقياس جواز ته اشاره ده ځکه ځيني پوهه په استنباط سره درک کېدای سي.

که پورتنی آيت يوازي دامن او ويري دزماني پوري خاص سي او ددغه زمانې پرته بل شي په ثابت نه سي نو دپورتني آيت څخه به څنګه قياس ثابت سي.

[1]: تفسير کبير ج : ۳ ص : ۲۷۳

[2]: تفسير فتح البيان ج : ۲ ص : ۳۳ ، دنواب صديق خان تفسير.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم آيت:

الله جل جلاله فرمايي:

فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَآئِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا۟ فِى ٱلدِّينِ وَلِيُنذِرُوا۟ قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوٓا۟ إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ (۱۲۲) (۱)

ژباړه: ولي ددوی څخه يوه ډله دهري ډلي څخه نه وزي څو په دين کي پوهه لاسته راوړي تر بېرته راتګ وروسته خپل قوم وويروي ښايي خپل قوم به دا الله جل جلاله دنافرماني څخه وساتي.

په پورته آيت کريمه کي پر دې خبره باندي ټينګار سوی دئ، چي ټول مسلمانان دي په جهاد او نورو کارونوکي بوخت نه پاتيږي بلکي يوه ډله دي دا الله جل جلاله په دين باندي دپوهاوي لپاره ځانونه وقف کړي څو خلکو ته دا الله جل جلاله ددين احکام ورسوي هغو خلکو ته، چي ځانونه يې ددين په نورو څانګو بوخت کړي دي او ددين دا حکامو دزده کړي لپاره يې وخت نه دئ پيدا کړی، همدا لامل دئ، چي پورتنی آيت پر هغو کسانو باندي، چي علم يې زده کړی دئ دا خبره لازمه کړې ده، چي دوی به خلکوته دا الله جل جلاله ددين احکام ورزده کوي او پر هغو کسانو باندي، چي په نورو څانګو بوخت دي دا خبره يې لازمه کړې ده، چي دهمدغه کسانو څخه به زده کړه کوي او عمل به په کوي څو په دې لاره سره دا الله جل جلاله دنافرماني څخه ځانونه وژغوري. امام ابوبکر جصاص رحمه الله پر همدې خبره باندي دتبصرې په بڼه ليکي:

فاوجب الحذر بانذارهم والزم المنذرين قبول قولهم.(۱)

۱: سورة توبة الاية ۱۲۳

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر علماوو لازمه ده ،چي خلک دالله جل جلاله څخه وبېروي او پر خلکو باندي لازمه ده ،چي ددوی قول ومني.

يعني علماوو ،چي دالله جل جلاله ددين احکام يې زده کړی دي داخبره پر لازمه ده ،چي الهي احکام خلکو ته ورسوي او پر خلکوباندي ددوی اطاعت لازم دئ ،حاصل داچي خلکو ته پکارده ،چي دالله جل جلاله دپورتني آيت حکم ومني دعلماوو خبري دي ومني او دالله جل جلاله دنافرمانۍ څخه دي ځانونه خلاص کړي.

څلورم آيت:

الله جل جلاله فرمايي:

فَسْـَٔلُوٓاْ أَهْلَ ٱلذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤٣﴾ (٢)

ژباړه: که تاسو نه پوهېږئ نو داهل ذکر څخه پوښتنه وکړئ.

په پورتني آيت کي انسانانو ته اصولي لارښوونه سوې ده ،چي کوم کسان ،چي ديوه فن په اړه معلومات نه لري هغوی دي دعالمانو څخه پوښتنه وکړي او بيادي عمل په وکړي همدې کار ته تقليد ويل کېږي.

علامه الوسي رحمه الله ليکي:

واستدل بها ايضا علي وجوب المراجعة للعلماء فيما لايعلم وفي الاكليل: للجلال الدين السيوطي انه استدل بها علي جواز تقليد العامي في الفروع.(٣)

ژباړه: په پورتني آيت کي پردې خبره باندي هم دليل ويل کېدای سي ،چي په هغه خبرو کي ،چي چاته يې علم نه وي علماوو ته رجوع کول

١: احكام القران لجصاص ج : ٢ ص : ٢٦٢ باب طاعة الرسول الله صلى الله عليه وسلم.

٢: سورة النحل الاية ٤٣

٣: روح المعاني ج : ١۴ ص : ١۴٨.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

واجب دي ، علامه سیوطي رحمه الله په اکلیل نومي کتاب کي لیکي: په پورتني آیت کي پردې خبره باندي هم دلیل دئ ،چي عامو خلکو ته په فروعي مسئلو کي تقلید کول جایز دئ.

که پورتنی آیت کریمه دتقلید لپاره ددلیل په توګه وویل سي نو ځینو خلکو ته دا نیوکه ور پرزړه کېږي ،چي کله دمکې مشرکینو دحضرت محمد صلی الله علیه وآله وسلم درسالت څخه منکر سوه او دا یې ویل ،چي موږ ته ولي درسالت په توګه یوه ملایکه نه راځي؟ الله جل جلاله دا آیت نازل کړ:

وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن قَبۡلِكَ إِلَّا رِجَالٗا نُّوحِيٓ إِلَيۡهِمۡۖ فَسۡـَٔلُوٓاْ أَهۡلَ ٱلذِّكۡرِ إِن كُنتُمۡ لَا تَعۡلَمُونَ ﴿٤٣﴾ (١)

ژباړه : موږ ترتا وړاندي نور خلک هم درسولانو په ډول لېږلي وه ، که تاسو نه پوهېږئ نو داهل ذکر څخه پوښتنه وکړئ.

په پورتني آیت کي ،چي(اهل ذکر) یاد سوي دي ،دځینو مفسرینو په آند داهل کتابو علماء ځیني مراد دي ، دځینو په آند هغه علماء ځیني مراد دي ،چي درسول الله صلی الله علیه وآله وسلم په زمانه کي یې اسلام راوړی وو ، دځینو په آند اهل قرآن ځیني مراد دي.

مطلب دا چي دټولو مفسرینو پردې خبره باندي اتفاق دئ ،چي دپورتني آیت مطلب دادئ ،چي مخکني ټول انبیاء علیهم السلام انسانان وه ملایکي نه وې له همدې دپورتني آیت دسباق ، سوق او سیاق څخه هیڅ دتقلید او اجتهاد خبره نه معلومېږي؟

---

(١): سورة النحل الاية ٤٣

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپورتنی سوال جواب دادئ : ،چي دآیت شریف څخه په دلالت النص باندي تقلید معلومیږي، او پر تقلید باندي دلالت کوي ، حاصل داچي داهل الذکر څخه ،چي هرڅوک مراد وي خو دوی ته درجوع حکم هغه چاته سوی دئ ،چي په هغو کي ذاتي ناپوهي نغښتې وي ، داخبره هغه وخت منل کېدای سي ،چي کله دا اصل ومنل سي ،چي هر پوه دي عالم ته رجوع کوي او دغه اصل دپورتني آیت څخه معلومیږي ،بالاخره پورتنی آیت دتقلید لپاره استدلال کېدای سي ، بله خبره داده ،چي مخکي موږ ویلي وه ،چي ټول فقهاء او مفسرین لاندي قاعده بیانوي:

العبرة لعموم اللفظ لا لخصوص المورد.

ژباړه : اعتبار عمومي الفاظو ته دئ خاص هغه مورد ته اعتبار نه ورکول کېږي په کوم کي ،چي آیت نازل سوی وي.

که څه هم پورتنی آیت دمکې دمشریکانو په جواب کي نازل سوی دئ خو دآیت الفاظ عام دي نو ځکه دآیت څخه دشک پرته دا اصول ثابتیږي ،چي هغه خلک ،چي علم نه لري هغه دي علماوو ته رجوع وکړي او پوښتنه دي ځني وکړي ، همدا خبره دتقلید مفهوم دئ ځکه خطیب بغدادي رحمه الله فرمایي:

اما من یسوغ له التقلید فهو العامي الذي لایعرف طریق الاحکام الشرعیة فیجوز له ان یقلد عالما ویعمل بقوله قال الله تعالي فَسْـَٔلُوٓاْ أَهْلَ ٱلذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ (۱)

ژباړه : داچي تقلید به چاته جایز وي (باید وویل سي ،چي تقلید) دهغه عام سړي لپاره جایز دئ ،چي شرعي احکام نه پېژني داسي سړي ته جایز

[1]: الفقه والمتفقه للخطیب البغدادي رحمه الله ج : ۲ ص : ٦٧ ط : دارالافتاء سعودیة ریاض.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دئ ،چي دیوه عالم تقلید وکړي او په خبره یې عمل وکړي ځکه الله جل جلاله فرمایي :که تاسو نه پوهېږئ نو د اهل ذکر څخه پوښتنه وکړئ.
تر دې خبرې وروسته علامه خطیب بغدادي رحمه الله په خپل سند سره د حضرت عمرو بن قیس رحمه الله قول رانقل کړی دئ ،چي د اهل ذکر څخه مراد علماء دي.

دتقلید ثبوت په حدیث سره

لکه د قرآن د آیاتونو څخه ،چي دتقلید ثبوت وسو په همدې ډول د ډېرو احادیثو څخه هم دتقلید جواز ثابتیږي ،چي ځیني احادیث یې په لاندي ډول دي:

۱: عن حذیفة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : اني لاادري مابقائي فیکم فاقتدوا باللذین من بعدي ابي بکر وعمر رضي الله عنهما.([1])

ژباړه :دحذیفة رضي الله عنه څخه روایت دئ ، دی فرمایي ،چي رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: زه نه یم خبر ،چي زه به په تاسو کي څومره عمر یم نو تاسو زما وروسته په ابوبکر رضي الله عنه او عمر رضي الله عنه پسي اقتداء وکړئ.
په پورتني حدیث کي یوه خبره دیادولو وړ ده هغه دا چي په حدیث کي د اقتداء لفظ استعمال سوی دئ دغه لفظ دې ته ویل کیږي ،چي دیو چا په دیني چارو کي پیروي وسي نه دا چي په انتظامي چارو کي دچا پیروي وسي ځکه دعربي لغت مشهور عالم ابن منظور لیکي: اَلْقُدْوَةُ وَالْقِدْوَةَ ما تسننت به.

[1]: رواه الترمذي وابن ماجة واحمد ، مرقاة المفاتیح ج : ۵ ص: ۵۴۹ باب مناقب ابي بکر رضي الله عنه وعمر رضي الله عنه .

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : قدوة دې ته ویل کیږي ،چي دچا پر سنت باندي عمل وکړل سي.
نوموړی عالم زیاتوي: القدوة الاسوة.([1])
ژباړه : قدوة نمونې ته وایي.
پورتنی لفظ په قرآنکریم کي دانبیاؤ علیهم السلام او صالحینو داطاعت لپاره استعمال سوی دئ ځکه الله جل جلاله فرمایي:
أُوْلَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ هَدَى ٱللَّهُۖ فَبِهُدَىٰهُمُ ٱقْتَدِهْۗ ......(۲)
ژباړه: دا هغه کسان دي ،چي هدایت ورته کړل سوی دئ تاسو هم ددوی په هدایت پسي اقتداء وکړئ.
همدا ډول درسول الله صلی الله علیه وسلم دوفات په قصه کي داسي راځي:
يقتدي ابوبكر رضي الله عنه بصلوة رسول الله صلى الله عليه وسلم والناس مقتدون بصلوة ابوبكر رضي الله عنه .(۳)
ژباړه : ابوبکر رضي الله عنه په رسول الله صلی الله علیه وسلم پسي اقتدا کړې وه او خلکو په ابوبکر رضي الله عنه پسي اقتدا وکړه.
په مسند احمد کي دحضرت ابووائل رحمه الله څخه روایت دئ ، دی مبارک فرمایي:
قَالَ جَلَسْتُ إِلَى شَيْبَةَ بْنِ عُثْمَانَ فَقَالَ جَلَسَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فِي مَجْلِسِكَ هَذَا فَقَالَ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ لَا أَدَعَ فِي الْكَعْبَةِ صَفْرَاءَ وَلَا بَيْضَاءَ إِلَّا قَسَمْتُهَا بَيْنَ النَّاسِ قَالَ قُلْتُ لَيْسَ ذَلِكَ لَكَ قَدْ سَبَقَكَ صَاحِبَاكَ لَمْ يَفْعَلَا ذَلِكَ فَقَالَ هُمَا الْمَرْءَانِ يُقْتَدَى بِهِمَا(۴)
ژباړه : ابووائل رحمه الله فرمایي: زه یوه ورځ دشیبة بن عثمان رحمه الله سره ناست وم ، شیبة بن عثمان رضي الله عنه راته وویل: یوه ورځ ستا پر ځای باندي

[1]: لسان العرب ج : ۲ ص : ۳۱
[2]: الانعام ،اية ۹۰
[3]: صحيح بخاري ج : ۱ ص : ۹۹ ، باب الرجل ياتم بالامام.
[4]: مسند احمد ، ج : ۳ ص : ۴۱۰ ، مسند شيبة بن عثمان ورقم الحديث:۱۴۸۳۸

سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت عمر بن خطاب ﷺ ناست و او وې ويل : زه داسي اراده لرم ،چي په کعبه کي ،چي کوم سره او سپين زر دي هغه ټوله دخلکو په منځ کي وويشم، شيبه وايي : ما ورته وويل : (اې عمره ﷺ!) تر تا وړاندي دوه صاحبان يعني حضرت محمد ﷺ او حضرت ابوبکر ﷺ تېر سوي دي هغو خو داسي نه دي کړي لکه ته ،چي يې کوې؟ عمر ﷺ وويل: دوی دواړه داسي خلک وه ،چي اقتدا پسي وسي.

همدا ډول په مسند احمد کي دحضرت انس ﷺ څخه روايت دئ ،چي يوه ورځ رسول الله ﷺ په يوه مجلس کي وفرمايل: اوس به ستاسو په مجلس کي يو جنتي سړی را داخل سي، دلږ وخت تېرېدو وروسته يو انصاري صحابي مجلس ته راغلی ، په دوهمه ورځ هم دغسي پېښه وسوه او په دريمه ورځ هم وسوه. حضرت عبدالله بن عمر ﷺ يوه شپه دغه انصاري صحابي مېلمه کړ، دعبدالله بن عمر ﷺ داسي ګومان و ،چي دغه صحابي به ډېر عبادت کوي (چي رسول الله ﷺ په جنتي يادکړ.)خو هغسي نه وه بلکي هغه انصاري صحابي څو اذکار وويل بيا تر سهاره پوري بيده و ، عبدالله بن عمر ﷺ ورته وفرمايل:زه ستالوري ته ځکه راغلم ،چي تا وازمويم ،چي ته څومره عبادت کوې؟ ترڅو زه په تا پسي اقتدا وکړم هغه صحابي ورته وويل :زه خو خاص عبادت نه کوم مګر يو کار کوم هغه داچي دمسلمان سره په زړه کي حسداو ضد نه ساتم.(۱)

۱: اخرجه احمد من طريق عبدالرزاق ثنا معمر عن الزهري ،اخبر انس ﷺ وهو اسناد صحيح، مسند احمد ، ج : ۳ ص : ۱٦٦، مسندات انس ﷺ

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم ځایونه ،چي بیان سوه په ټولو ځایونو کي اقتدا په ديني کارونو کي داطاعت او پیروی په معنا راغلې ده په ځانګړي ډول په لومړنیو دوو حدیثونو کي په خصوصي ډول داقتداء لفظ دابوبکر رضي الله عنه داطاعت لپاره استعمال سوی دئ. همدا لامل دئ ،چي په پورتني حدیث کي ،چي دعمر او ابوبکر رضي الله عنهما داقتدا خبره سوې ده موخه ځيني داده ،چي تاسو ددوی دوو په ديني چارو کي پیروي او اطاعت وکړئ ، همدې کار ته تقليد ويل کېږي.

دعبدالله بن عمرو رضي الله عنهما څخه په بخاري او مسلم کي روايت سوی دئ ،چي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي دي:

۲: " إن الله لا يقبض العلم انتزاعا ينتزعه من العباد ولكن يقبض العلم بقبض العلماء حتى إذا لم يبق عالما اتخذ الناس رءوسا جهالا فسئلوا فأفتوا بغير علم فضلوا وأضلوا "([1])

ژباړه : باور وکړئ الله جل جلاله دخلکو څخه علم داسي نه پورته کوي ،چي دخلکو دزړونو څخه علم وباسي بلکي په داسي ډول يې پورته کوي ،چي علماء مړه سي ، هيڅ عالم به پاته نه سي خلک به خپل رئيسان جاهلان وټاکي نو خلک به پوښتني ځني کوي هغوی به بېله علمه فتواوي ورکوي ، خپله به هم ځانونه ګمراه کوي او نور به هم ګمراه کوي.

پورته حديث ته که وکتل سي په ښکاره معلومېږي ،چي دفتوا کار علماوو ته سپارل سوی دئ يعني داچي عام خلک به پوښتني ځني کوي او علماء به جوابونه ورکوي.همدا دتقليد حقيقت دئ.

[1]: مشكوة المصابيح ج : ۱ ص : ۳۳ ، كتاب العلم ،لومړی فصل.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني حدیث کي یوه بله مهمه خبره هم دپام وړ ده هغه داچي رسول اللهﷺ دیوې داسي زمانې دراتګ خبر ورکړی دئ ،چي په هغه زمانه کي به علماء له منځه ځي او جاهلان خلک به فتواوي ورکوي ،په داسي زمانه کي علماء له منځه تللي وي او جاهلان فتواوي ورکوي په داسي زمانه کي به نو خلکو ته پرته له دې ،چي دپخوانیو علماوو تقلید وکړي بله به کومه لاره ورته پاته وي؟ ځکه علماء به له منځه تللي وي پاته خلک به جاهلان وي او نه به بل داسي څوک وي،چي مستقیما دقرآن او حدیث څخه استنباط وکړي په داسي حالت کي به پرته له دي ،چي دپخوانیو علماوو ،چي وفات سوي وي تقلید وکړل سي بله لاره به نه وي. ددې حدیث څخه دا معلومه سوه ،چي که په دنیا کي مجتهدین علماء موجود وه نو ددوی څخه دي دمسائلو پوښتني وکړل سي او بیا دي یې تقلید وکړل سي او که په دنیا کي داسي عالم پاته نه سو نو بیا دي دهغو علماوو تقلید وکړل سي ،چي ددنیا څخه تللي او رحلت یې کړی وي او دجاهلانو دفتواوو تقلید دي نه کېږي.

په بل حدیث کي راغلي دي:

۳: وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : " من أفتي بغير علم كان إثمه على من أفتاه....... " . رواه أبو داود([1])

دابوهریرةؓ څخه روایت دئ ،چي رسول اللهﷺ وفرمایل: کوم سړي که دعلم پرته فتوا ورکړل نو ګناه به یې هم دده په غاړه وي.

پورتني حدیث هم دتقلید پر ثبوت باندي ښکاره دلیل دئ ځکه په پورتني حدیث کي ویل سوي دي ،چي چا غلطه فتوا ورکړل نو ټوله

[1]: مشکوة المصابیح ، ج : ۱ ص : ۳۷ ، کتاب العلم ، فصل الثاني

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګناه دده پر غاړه لوېږي نو که تقليد جايز نه واى نو ټوله ګناه ولي پرده باندي لوېدل بلکي پر مستفتي باندي به هم ګناه واى ،چي ولي يې ددغه مسئلې دصحت تحقيق نه دئ کړى.

دپورته خبري په نظر کي نيولو سره داخبره ثابته سوه ،چي کوم کس ،چي علم نه لري پر هغه باندي فقط دومري خبره لازمه ده ،چي دخپلو معلوماتو له مخي ديوه داسي عالم څخه پوښتنه وکړي ،چي هغه په قرآن او حديث باندي پوهيږي نور نو که هغه عالم غلطه فتوا ورکړل ټوله ګناه يې دهغه عالم پر غاړه ده ، پوښتونکى دګناه څخه خلاص دئ ګناه يې يوازي پر عالم باندي ده.

په يوه بل روايت کي راځي:

٤: وعن إبراهيم بن عبد الرحمن العذري قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : " يحمل هذا العلم من كل خلف عدوله ينفون عنه تحريف الغالين وانتحال المبطلين وتأويل الجاهلين " . رواه البيهقي([1])

ژباړه : دابراهيم بن عبدالرحمن العذري رحمه الله څخه روايت دئ ، دى وايي ،چي رسول ا لله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: دا علم به دهر راتلونکي نسل هغه ثقه خلک زده کوي ،چي دغلوکونکو تحريف ، ددرواغجنانو درواغ او دجاهلانو تاويل به ليري کوي.

په پورتني حديث کي دجاهلانو او باطلو انسانانو بدي بيان سوې ده او دا ويل سوي دي ،چي دجاهلانو دتاويل او درواغو ردول دعلماوو فريضه ده ، همدا ډول په حديث کي په ښکاره ډول ويل سوي دي ،چي څوک په قرآن او حديث کي مجتهدانه بصيرت نه لري هغوى نسي کولاى ،چي پر خپل فهم او فکر باندي اعتماد وکړي بيا دقرآن او حديث

[1]: مشکوة ، ج : ١ ص : ٣٧، کتاب العلم ، الفصل الثاني.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاويلات وکړي،پکار داده ،چي دقرآن او حديث دښه پوهاوي لپاره دعلم څښتنانو ته رجوع وکړل سي. په پورتني حديث کي داخبره په ښکاره ډول بيان سوې ده ،چي دقرآن او حديث تاويلات يوازي دلوړو عالمانو کار دئ هغه خلک ،چي په علم کي پوره مهارت نه لري هغوى هيڅ حق نه لري ،چي دقرآن او حديث تاويلات وکړي او ددې کار په حديث کي په کلکه بدي او مذمت بيان سوى دئ ، دپورته خبرو څخه معلوميږي ،چي دقرآن او حديث دتاويل لپاره لږ علم بسنه نه کوي بلکي ددې کار لپاره مجتهدانه بصيرت او پوره مهارت ته اړتيا سته.

په بخاري شريف کي تعليقًا او په مسلم شريف کي سندا يو حديث راغلى دئ ،چي ابوسعيد خدري ﷺ روايت کوي ،چي ځيني اصحابان مبارکان نبوي مسجد ته نا وخته راتلل نو رسول اللهﷺ هغوى ته دوختي راتللو او په مخکني صف کي ددريدو امر وکړ او ټينګار يې پر وکړ او دايې هم ورته وفرمايل:

ايتموا بي ولياتم بکم من بعدکم.([1])

ژباړه : تاسو ماته وګورئ او په ماپسي اقتدا وکړئ، نور خلک دي تاسوته وګوري هغوى دي په تاسو پسي اقتدا وکړي.

درسول اللهﷺ ددغه مبارکي وينا دوه مطلبه کېداى سي يو داچي مخکني خلک دي رسول اللهﷺ ته وګوري او اقتدا دي پسي وکړي او دشا خلک دي دمخکي صف خلکو ته وګوري او اقتدا دي پسي وکړي.

دوهم مطلب دادئ ،چي اصحابان دي ژر ، ژر راسي څو درسول اللهﷺ دلمانځه طريقه ښه زده کړي څکه هغه نسلونه ،چي وروسته راځي

[1]: صحيح بخاري باب الرجل ياتم بالامام وياتم الناس بالماموم ، ج : ١ ص : ٦٩.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی به داصحابانو څخه درسول اللهﷺ دلمانځه طريقه زده کوي ، په دوی پسې به اقتدا کوي او ددوی تقليد به کوي.

دپورتني حديث په شرح کي حافظ ابن حجر رحمه الله ليکي:

وقيل معناه تعلموا مني احکام الشريعة ويتعلم منکم التابعون بعدکم وکذالک اتباعهم الي انقراض الدنيا.([1])

ژباړه : ځينو ويلي دي ،چي دپورتني حديث معنا داده ،چي تاسو زما څخه دشريعت احکام زده کړئ، تابعين به ستاسو څخه شرعي احکام زده کړي، همدا ډول به ددوی متبعين شرعي احکام ددوی څخه زده کوي او دا لړۍ به ددنيا تر پای ته رسېدو پوري روانه وي.

په مسند احمد کي حضرت سهل بن معاذ دخپل پلار څخه روايت کوي :

ان امراة اتته فقالت يارسول الله انطلق زوجي غازيا وکنت اقتدي بصلاته اذا صلى وبفعله کله فاخبرني بعمل يبلغي عمله حتى يرجع.(۲)

ژباړه : يوه ښځه رسول اللهﷺ ته راغلل او ورته وې ويل : اې دالله جل جلاله رسوله ﷺ! زما خاوند غزا ته تللی دئ، زما خاوند داسي و ،چي کله به يې لمونځ کاوه ما به اقتدا پسي کول بلکي په ټولو لونځو کي ما په خپل خاوند پسي اقتدا کول او دهغه پيروي به مي کول، اوس ما ته يو داسي کار راوښيه ،چي زه دخپل خاوند سره په ثواب کي برابره سم څو دی بېرته راځي.

[1]: فتح الباري ج : ۲ ص : ۱۷۱ ، ط: ميريه ، س : ۱۳۰۰

[2]: مسند احمد ، ج: ۳ ، ص : ۴۳۹ مسند معاذ بن انس رضي الله عنه واورده الثيمي رحمه الله في مجمع الزوائد وقال رواه احمد وفيه ذبان بن فائد وثقه ابوحاتم وضعفه جماعة وبقية رجاله ثقا ت . الفتح الرباني ج : ۱۴ ص: ۱٦ ، فضل المجاهدين.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته حدیث ته که وکتل سي په ښکاره ډول ځني معلومیږي ،چي هغې ښځي رسول اللهﷺ ته وویل ،چي زه دخپل خاوند تقلید کوم ، په لمانځه او نور کارونو کي یې اطاعت کوم، رسول اللهﷺ ددې دتقلید خبره واوریده هیڅ ملامتي یې نه پر وویل ،چي ته ولي تقلید کوې؟
حضرت عبدالله بن عمرو رضي الله عنهما په ترمذي کي روایت کوي ،چي رسول اللهﷺ فرمایي: په کوم کس کي ،چي دوه خصلتونه پیدا سي الله جل جلاله به هغه کس صابر او شاکر ولیکي ، هغه خصلتونه دادي:
من نظر في دینه الي من هو فوقه فاقتدى به ونظر في دنیاه الي من هو دونه فحمد لله.(۱)
ژباړه : که چا په دین کي هغه چاته وکتل ،چي تر ده لوړ و او بیا یې پیروي وکړه او په دنیا کي یې و هغه چاته وکتل ،چي تر ده کښته وي بیا یې دالله جل جلاله حمد وو ایه.

داصحابانو په وخت کي ددوی تقلید کول

داصحابانو په زمانه کي هم زیات ځایونه په تقلید عمل سوی دئ یعني کومو اصحابانو ،چي به دعلم لپاره زیات وخت نه سوای مصرفولای یا به یې په یوه خاصه مسئله کي په خپل فکر سره اجتهاد نه سوای کولای نو دنورو داسي اصحابانو څخه به یې پوښتنه کول ،چي هغوی به په قرآن او حدیث کي پوهه درلوده بیا به دوی عمل په کاوه او تقلید به یې کاوه . پاته دي نه وي ،چي دداسي اصحابانو څخه مطلق او مشخص دواړه تقلیدونه ثابت دي ، دمطلق تقلید خو دومره پیښي سته

[1]: جامع ترمذي بشرح ابن العربي رحمه الله ج : ۹ ص : ۱۳ ابواب القیامة.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

،چي درست کتاب ځني جوړېږي خو دییلګي لپاره به یې څو مثالونه دلته راوړو:

۱ : عن ابن عباس قال: خطب عمر بن الخطاب الناس بالجابية وقال: يا أيها الناس من أراد أن يسأل عن القرآن فليأت أبي بن كعب ومن أراد أن يسأل عن الفرائض فليأت زيد بن ثابت ومن أراد أن يسأل عن الفقه فليأت معاذ بن جبل ومن اراد أن يسأل عن المال فليأتني فإن الله جعلني له والياً وقاسماً. رواه الطبراني في الأوسط ([1])

ژباړه : ابن عباس رضي الله عنه فرمايي: عمر بن خطاب رضي الله عنه په جابیه ځای کي خطبه وویل ،په خطبه کي یې داسي وفرمایل: اې خلکو! که څوک غواړي ،چي قرآن زده کړي نو ابی بن کعب رضي الله عنه ته دي ورسي ، که څوک غواړي ،چي میراث زده کړي زید بن ثابت رضي الله عنه ته دي ورسي، که څوک په فقه کي زده کړه غواړي معاذ بن جبل رضي الله عنه ته دي ورسي او که څوک مال غواړي ماته دي راسي ځکه الله جل جلاله والي او وېشونکی ګرځولی یم.

په پورتنۍ خطبه کي حضرت عمر رضي الله عنه په ښکاره خلکو ته امر کړی دئ ،چي تاسو په فقه ، میراث او تفسیر په علومو کي دهمدغو علومو ماهرینو ته مراجعه وکړئ ، پوهه ځني تر لاسه کړئ او بیا عمل په وکړئ ، دا هم څرګنده ده ،چي خلک دوه ډوله دي ځیني هغه خلک دي ،چي پوهه په یوشي کي ترلاسه کولای سي خو ددلیل دزده کولو جوګه نه وي ، ځیني بیا داسي کسان دي ،چي پوهه ددلیل سره ترلاسه

[1]: ذکر الهيثمي رحمه الله وفيه سليمان بن داود بن الحصين لم ار من ذكره. مجمع الزوائد ، ج : ١ ص : ١٣٥، باب اخذ كل علم من اهله. قلت ذكره ابن ابي حاتم في الجرح والتعديل، ج : ٢ ، قسم : ١ ص : ١١١، والخطيب في تاريخ بغداد ج : ١ ص : ٦٢، فلم يصف احدهما بجرح وتعديل، وهو ابن لداود بن الحصين رحمه الله ، تقي.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولای سي، پورتنۍ خبره دواړو ډلو کسانو ته راجع ده یعني کوم کسان ،چي ددلیل جوګه دي هغه دي دعلماوو څخه پوهه ددلیل سره ترلاسه کړي او کوم کسان ،چي ددلیل جوګه نه دي هغه دي پوهه ترلاسه کړي ددلیل غوښتنه دي نه کوي ددلیل پرته دي عمل په وکړي.
داصحابانو په زمانه کي کومو اصحبانو ،چي به خپل ځانونه ددې جوګه نه ګڼل ،چي دقرآن او حدیث څخه دي استنباط وکړي هغو به دعلم دماهرینو اصحبانو څخه پوښتنه کول ، مسایل به یې ځني زده کول او بیا به یې عمل په کاوه ،چي مثالونه به یې وروسته راسي.

۲ : عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ الرَّجُلِ يَكُونُ لَهُ الدَّيْنُ عَلَى الرَّجُلِ إِلَى أَجَلٍ فَيَضَعُ عَنْهُ صَاحِبُ الْحَقِّ وَيُعَجِّلُهُ الْآخَرُ فَكَرِهَ ذَلِكَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ وَنَهَى عَنْهُ.([1])

ژباړه : سالم بن عبدالله رضي الله عنه فرمایي: دعبدالله بن عمر رضي الله عنهما څخه پوښتنه وسوه ،چي دیوه کس پر بل سړي باندي تر ټاکلي وخت پوري مال باندي وي دمال مالک پوروړی ته وو ایي ،چي زه به څه مال درته معاف کړم خو ته تر میعاد مخکي ماته زما قرض راکړه ـ داسي کړنه جایز ده که یا؟ ابن عمر رضي الله عنهما دا کړنه خوښه نه کړه او هغه کس یې ځني منعه کړ.

پورتنۍ مسئله ،چي ابن عمر رضي الله عنهما جواب کړه په دغه مسئله کي کوم ځانګړی آیت یا حدیث نه دئ راغلی ، کوم جواب ،چي ابن عمر رضي الله عنهما وو ایه دا دده خپل اجتهاد و ، ابن عمر رضي الله عنهما ددلیل پرته هغه ته جواب

[1]: موطا امام مالک، ص : ۲۷۹ ،ماجاء في الربا في الدین.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وو ایه هغه کس هم ددلیل پرته وماته دکوم دلیل غوښتنه یې ونه کړه، همدغه کار ته تقلید ویل کېږي.

۳: عن عبدالرحمن قال سالت محمد بن سیرین عن دخول الحمام ، فقال : کان عمربن الخطاب رضي الله عنه یکرهه.(۱)

ژباړه: عبدالرحمان وایي ،چي ما دمحمد بن سیرین رحمه الله څخه پوښتنه وکړه ،چي دغسل لپاره حمام ته تلل جایز دي؟ ده په جواب کي راته وویل: حضرت عمر رضي الله عنه داکار نه خوښاوه.

تاسو وګورئ ! محمد بن سیرین رحمه الله څومره جلیل القدر تابعي دئ بیا هم دحضرت عمر رضي الله عنه فقط په دومره وینا قناعت کوي ،چي هغه یې یوازي مکروه ګڼي او دهیڅ ډول دلیل غوښتنه نه کوي سره ددې ،چي په دې اړه زیات مرفوع حدیثونه هم سته ،چي یو یې خپله حضرت عمر رضي الله عنه روایت کړی دئ:

۴: عن سُلَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ أَنَّ أَبَا أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيَّ خَرَجَ حَاجًّا حَتَّى إِذَا كَانَ بِالنَّازِيَةِ مِنْ طَرِيقِ مَكَّةَ أَضَلَّ رَوَاحِلَهُ وَإِنَّهُ قَدِمَ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ يَوْمَ النَّحْرِ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ عُمَرُ اصْنَعْ كَمَا يَصْنَعُ الْمُعْتَمِرُ ثُمَّ قَدْ حَلَلْتَ فَإِذَا أَدْرَكَكَ الْحَجُّ قَابِلًا فَاحْجُجْ وَأَهْدِ مَا اسْتَيْسَرَ مِنْ الْهَدْيِ.(۲)

ژباړه: سلیمان بن یسار رحمه الله فرمایي: ابو ایوب انصاري رضي الله عنه دحج لپاره راوتلی وو ،چي نابېره پر نازیه نومي ځای باندي ،چي مکې ته پرلاري دیو ځای نوم دئ- سورلی یې ورکه سوه ، دلوی اختر دمیاشتي پر لسمه نېټه ورسېدئ پر دغه وخت دحج دارکانو وخت تېر سوی و ، ابوایوب انصاري رضي الله عنه دعمر رضي الله عنه لوري ته ورغلی خپل ټول حالات یې

۱: اخرجه مسدود (المطالب العالیة للحافظ ابن الجر ، ج ۱ ص : ۵۱ ، ح : ۱۸۷)

۲: موطا امام مالک ص : ۱۴۹ ، هدي من فاته الحج.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته بيان کړ، يعني پوښتنه يې ځني وکړه ،چي زما څخه دحج مناسک تېر سوه زه اوس څه وکړم؟ عمرؓ په جواب کي ورته وويل: ته ورسه داسي کړني وکړه لکه يو عمره والا ،چي يې کوي يعني دعمرې ارکان ترسره کړه، بيا ځان حلال کړه کله ،چي راتلونکی کال راسي بيا دحج ارکان ترسره کړه کوم حيوان ،چي دي په توان وي هغه هديه کړه بيا ځان حلال کړه.

په پورتني حديث کي که تاسو وګورئ ابو ايوب انصاريؓ دحضرت عمرؓ څخه دمسئلې پوښتنه وکړه هغه جواب ورکړ، کله ،چي ابو ايوب انصاريؓ جواب واورېدئ دهيڅ دليل غوښتنه يې ونه کړه بلکي دحضرت عمرؓ پر پوهه او علم يې اعتماد وکړ او بيا يې عمل په وکړئ ، نه هم حضرت عمرؓ ابو ايوب انصاريؓ ته دليل وړاندي کړ، همدې کار ته تقليد ويل کېږي.

۵: وعن مصعب بن سعد قال كان أبي إذا صلى في المسجد تجوز وأتم الركوع والسجود وإذا صلى في البيت أطال الركوع والسجود والصلاة قلت يا أبتاه إذا صليت في المسجد جوزت وإذا صليت في البيت أطلت قال يا بني إنا أئمة يقتدى بنا.([1])

مصعب بن سعدؓ فرمايي: زما پلار سعد ،چي به کله په مسجد کي لمونځ کاوه نو په مختصر ډول به يې لمونځ کاوه خو کله ،چي به يې په کور کي لمونځ کاوه نو ډېر اوږد به يې کاوه ، ماپوښتنه ځني وکړه ،چي اې پلاره ! ته په کور کي اوږد او په مسجد کي مختصر لمونځ کوې په دې کي څه حکمت دئ؟ پلار په جواب کي راته وويل: اې زويه! موږ دقوم امامان يو خلک په موږ پسي اقتداء کوي که موږ په مسجد کي

۱: رواه الطبراني في الكبير ورجاله رجال الصحيح. مجمع الزوائد للهيثمي ج : ۱ ص : ۱۸۲ ، باب الاقتداء بالسلف.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوړد لمونځ وکړو خلک به يې هم کوي او داکار به پر ځان لازم وګڼي حال داچي دومره اوږد لمونځ لازم نه بلکي تقوا ده.

دپورتني روايت څخه معلوميږي چي دمخورو اصحابانو داقوالو ترڅنګ ددوی مبارکانو دافعالو تقليد هم کيږي يعني داچي تش ددوی افعال وليدل سي په کټ مټ ډول يې تقليد وسي ، په داسي حالت کي ،چي يوازي ددوی په ليدلو په اعمالو کي تقليد کيږي ، ددليل غوښتولو خو هيڅ فکر هم نه پيداکيږي همدا وجه ده چی دوی مبارکان به دومره باريکيو ته متوجه کېدل.

په موطا امام مالک رحمه الله کي روايت دئ:

أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَأَى عَلَى طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ ثَوْبًا مَصْبُوغًا وَهُوَ مُحْرِمٌ فَقَالَ عُمَرُ مَا هَذَا الثَّوْبُ الْمَصْبُوغُ يَا طَلْحَةُ فَقَالَ طَلْحَةُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّمَا هُوَ مَدَرٌ فَقَالَ عُمَرُ إِنَّكُمْ أَيُّهَا الرَّهْطُ أَئِمَّةٌ يَقْتَدِي بِكُمْ النَّاسُ فَلَوْ أَنَّ رَجُلًا جَاهِلًا رَأَى هَذَا الثَّوْبَ لَقَالَ إِنَّ طَلْحَةَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ كَانَ يَلْبَسُ الثِّيَابَ الْمُصَبَّغَةَ فِي الْإِحْرَامِ فَلَا تَلْبَسُوا أَيُّهَا الرَّهْطُ شَيْئًا مِنْ هَذِهِ الثِّيَابِ الْمُصَبَّغَةِ.(1)

ژباړه : عمر رضي الله عنه طلحة بن عبيدالله رضي الله عنه داحرام په حالت کي وليدئ ،چي رنګ سوي جامې يې اغوستي وې ، عمر رضي الله عنه پوښتنه وکړه ،چي اې طلحة! دادي څنګه رنګ سوي جامې اغوستي دي؟ طلحة رضي الله عنه په جواب کي وويل : اې اميرالمؤمنين! داجامې په داسي رنګ ، رنګ کړل سوي دي ،چي خوشبويه نه دي ، (داسي رنګ سوي جامې ،چي خوشبويي ونه لري په احرام کي اغوستل جايز دي،) عمر رضي الله عنه ورته وفرمايل: اې طلحة! تاسو امامان ياست خلک ستاسو کړنو ته ګوري بيا ستاسو پيروي کوي، که يو ناپوه او ناخبره کس ستاسو رنګ سوي

1: مسند احمد ، ج ۱ ص : ۱۹۲ ، ح : ٦٢٦، احاديث عبدالرحمن بن عوف رضي الله عنه

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جامې ويني نو هغه به ووايي ،چي طلحة بن عبيد الله رضي الله عنه رنګ سوي جامې اغوستي وې نو هغه به هم داکار وکړي خو دا فکر به نه کوي ،چي طلحة بن عبيد الله رضي الله عنه داسي رنګ سوي جامې اغوستي وې ،چي خوشبويي يې نه درلوده ، دوی به دافرق نه کوي هرډول رنګ سوي جامې به اغوندي.

يوه ورځ حضرت عمر رضي الله عنه عبد الرحمن بن عوف رضي الله عنه په داسي حالت کي وليدئ ،چي يو ډول موزې يې په پښو وې نو حضرت عمر رضي الله عنه ورته وويل:

...فَقَالَ عُمَرُ عَزَمْتُ عَلَيْكَ لَانَزَعْتَهُمَا فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ يَنْظُرَ النَّاسُ إِلَيْكَ فَيَقْتَدُونَ بِكَ([1])

ژباړه : زما قصد سي ،چي دغه موزې در څخه وکاږم ،ځکه زه وېرېږم ،چي خلک به تا ويني او ستا پيروي به وکړي.

پورتنيو درو پيښو ته که وکتل سي په څرګند ډول معلوميږي ،چي هغه اصحابان ،چي په علم کي يې مهارت درلودئ سره ددې ،چي دهغو داقوالو تقليد کېدئ ددوی دافعالو تقليد هم کېدئ داچي يوازي دهغه دعمل په ليدلو سره يې تقليد کېږي په داسي صورت کي بېخي ددليل غوښتلو فکر لاهم نه پيدا کېږي همدا وجه وه چی دوی مبارکانو به په خپلو اعمالو ترسره کولو کي ډېر احتياط څخه کار اخيستی او نورو ته به يې هم دا توصيه کول ،چي په اعمالو کي داحتياط څخه کار واخلي.

۷: وعن حارثة بن مضرب قال كتب عمر إلى أهل الكوفة قد بعثت عمارا أميرا وعبد الله بن مسعود معلما وزيرا وهما من النجباء من أصحاب محمد صلى الله عليه وسلم من أهل بدر فاقتدوا بهما واسمعوا من قولهما ... ([1])

---

[1]: الاستيعاب لابن عبدالبر تحت الاصابة ج : ۲ ص : ۳۱۵، ولاصابه للحافظ ابن حجر رحمه الله ج : ۲ ص ۳۶۱ ، ولاعلام الموقعين لابن القيم ، ج ۲ ص : ۱۷۱.

سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : دحارثة بن مضرب څخه روايت دئ ،چي حضرت عمر رضي الله عنه عبدالله بن مسعود رضي الله عنه دکوفې خلکو ته ولېږئ او بيا يې دکوفې خلکو ته يو ليک وليکئ په ليک يې دوی ته وليکل: ما تاسو ته عمار بن ياسر رضي الله عنهما داميرپه توګه درولېږئ او عبدالله بن مسعود رضي الله عنه مي دمعلم او وزيرپه توګه در ولېږئ دوی دواړه درسول الله صلى الله عليه وسلم دسپېڅلو اصحابانو څخه دي ، بدريان صحابه دي تاسو يې تقليد وکړئ او ددوی ويناوو ته غوږ کښېږدئ.

۸ :... فَمَنْ عَرَضَ لَهُ مِنْكُمْ قَضَاءٌ بَعْدَ الْيَوْمِ فَلْيَقْضِ بِمَا فِي كِتَابِ اللَّهِ فَإِنْ جَاءَ أَمْرٌ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَلْيَقْضِ بِمَا قَضَى بِهِ نَبِيُّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِنْ جَاءَ أَمْرٌ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَلَا قَضَى بِهِ نَبِيُّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلْيَقْضِ بِمَا قَضَى بِهِ الصَّالِحُونَ فَإِنْ جَاءَ أَمْرٌ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَلَا قَضَى بِهِ نَبِيُّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا قَضَى بِهِ الصَّالِحُونَ فَلْيَجْتَهِدْ رَأْيَهُ...([۲])

ژباړه : حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه دقضاء اصول بيانول په اصولو بيانولو کي يې داسي وفرمايل: کوم چاته که دقضا معامله ور دغاړه سوه نو فيصلې دي دالله جل جلاله په کتاب (قران) سره کوي ، که يې دکومي مسئلې حل په قرآن کي پيدا نه کړ، نو درسول الله صلى الله عليه وسلم داحاديثو په رڼا کي دي فيصله کوي ، که يې په قرآن او نبوي احاديثو کي حل پيدا نه کړ، نو دصالحينو او سلفو علماوو دويناوو مطابق دي مسئله حل کړي

۱: رواه الطبراني ورجاله رجال الصحيح غير حارثة وهو ثقة.مجمع الزوائد ، ج : ۹ ص: ۲۹۱ ، ط : المكتبة الشاملة.

[۲]: سنن النسائي ، ج :۲ ، ص : ۳۰۵ ، كتاب ادب الاقضية ، الحكم بالاتفاق اهل العلم وسنن الدارمي ، ج :۱ ص : ۵۴ ، مقدمة ، باب الفتيا وما فيه من الشده.

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

كه يې په درو واړو كي حل پيدا نه كړ، نو په خپل اجتهاداو رايه دي مسئله حل كړي.

په پورتني روايت كي عبدالله بن مسعود ﷺ څلور مرتبې بيان كړي دي لومړۍ داچي مسئله به دقرآن په رڼا كي حليږي ، دوهمه مرتبه داحاديثو ده ، دريمه مرتبه دسلفو صالحينو دويناوو ده ، څلورمه مرتبه داجتهاد او قياس ده.

په پورتنی روايت كي يوه خبره زياته دپام وړ ده هغه داچي لومړۍ مرتبه دقرآن ده دوهمه مرتبه دحديث ده نو په كومه مسئله كي ،چي قرآن ته رجوع وسي هيڅ يو عقل لرونكى كس ددې مطلب دا نه اخلي ،چي په داسي صورت كي دي نو حديث بېخي له پامه وغورځول سي او دقرآن تفسير ، ترجمه او مطلب اخستل دي په خپل فكر او رايه سره وسي بلكي دټولو علماوو پردې خبره اتفاق دئ ،چي دقرآن په تفسير كي بايد لومړی حديث ته رجوع وسي او دقرآن تشريح به داحاديثو په رڼا كي كېږي كه يې تشريح په احاديثو كي موجوده وه. كه داسي ونه كړو يعني دقرآن تشريح داحاديثوپه رڼاكي ونه كړو نوحتما به داسي وايو ،چي زناكونكى ،چي كله زنا وكړي په قرآن كي ورته سل درې سزا ټاكل سوې ده اوس نو كه احاديثو ته رجوع ونه كړل سي نو بايد وويل سي ،چي رجم په قرآن كي نه سته په دې عمل نه كړل كېږي (العياذ بالله) ځكه دزنا حكم واضح دئ كوم تفصيل ته اړتيانه لري حال داچي دا دټول امت پردې خبره اتفاق دئ ،چي رجم په احاديثوثابت دئ بايد عمل په وسي .

همدا ډول دصالحينوويناوو ته دريم مقام وركړل سوی دئ په دې لحاظ كه څوک په قرآن او احاديثو عمل كوي ددې معنا دا نه ده ،چي دصالحينو ويناوو ته دي هيڅ پاملرنه كېږي بلكي دقرآن او احاديثو تشريح اوتفصيل به دصالحينو او اسلافو دويناوو مطابق كېږي،

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددوی دفیصلو په رڼا کي به په قرآن او حدیث عمل کېږي ، دتقلید مفهوم اومطلب دادئ ،چي که کومه مسئله دقرآن او حدیث څخه په څرګنده توګه نه معلومېدل نو بیا دي دبېلابېلو ممکنو معانیو څخه دیوې معنا په ټاکلوکي دیوه مجتهد قول ته وکتل سي او هغه معنا دي وټاکل سي لکه مخکي ،چي یې بیان وسو ،چي عبدالله بن مسعود رضي الله عنه یو څوک قاضي ټاکلی و او بیا یې ورته توصیه کول.

دپورته خبرو څخه دا معلومېږي ،چي تقلید کول یوازي دجاهل کار نه بلکي علماوو ته هم پکاردئ ،چي په احکامو کي پر خپلو رایو باندي اعتماد ونه کړي بلکي داسي څوک ،چي په علم کي تر ده لوړ وي هغه ته دي وګوري او دویناوو تقلید دي یې وکړي دا بیا بېله خبره ده ،چي دجاهل او عالم دتقلید ترمنځ توپیر سته ،چي وروسته به یې بیان راسي.

دپورتنۍ تشریح څخه دعلامه ابن القیم دویناوو ټول اعتراضات جواب سوه ،چي دپورتنۍ روایت پراستدلال باندي یې کړي وه.(۱)

۹ : کان ابن عمر ﵄ لایقرء خلف الامام ، قال فسالت القاسم بن محمد عن ذالک فقال ان ترکت فقد ترکه ناس ، یقتدي بهم وان قرئت فقد قرءه الناس یقتدي بهم ، وکان القاسم ممن لایقرء.(۲)

ژباړه : حضرت سالم بن عبدالله ﵀ فرمایي: ابن عمر ﵄ په امام پسي قرئت نه وایه نو ما دحضرت قاسم بن محمد ﵀ څخه پوښتنه

۱: اعلام الموقعین ، ج ۲ ص : ۱۷۸.

۲: موطا امام محمد ﵀ ، ص : ۹۶ ، اصح المطابع ، باب القرءة خلف الامام وفیه اسامة بن زید المدني وثقه یحیي بن معین وابن عدی ﵀ وضعفه بعضهم موقال ، الحافظ في التقریب صدوق بهم.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه ،چي ابن عمر رضي الله عنهما ولي په امام پسي قرئت نه وايي ، حضرت قاسم رحمه الله په جواب کي راته وويل: که غواړي ،چي په امام پسي قرئت ووايي کولای سې ځکه ډېرو داسي کسانو په امام پسي قرئت ويلی دئ ،چي ددې جوګه دي ،چي اقتدا پسي وسي او که ته غواړې ،چي قرئت په امام پسي نه ووايي نو هم کولای سې ځکه ډېر داسي کسان سته ،چي په امام پسي يې قرئت نه دئ ويلی او هغه داسي کسان دي ،چي ددې وړ دي ،چي اقتدا پسي وسي.

حضرت قاسم رحمه الله ،چي دسترو تابعينو څخه دئ او دمدينې داوو سترو فقهاوو له ډلي څخه دئ هغه په څرګند ډول دا جمله ويلې ده ،چي کله ددلايلو تعارض راسي نو بيا دي دهر امام په ښه نيت تقليد وکړل سي.

عن الحسن انه سئله رجل اتشرب من ماء هذه السقاية التي في المسجد فانها صدقة ، قال الحسن : قدشرب ابوبکر وعمر رضي الله عنهما من سقاية ام سعد فمه.[1]

ژباړه : په کنز العمال کي دطبقات ابن سعد په حواله يو روايت دئ ،چي دحضرت حسن رضي الله عنه څخه يو چا پوښتنه وکړه ،چي ته دمسجد ددغه اوبو څخه اوبه څيښې حال داچي داصدقه دي؟ حضرت حسن رضي الله عنه په جواب کي ورته وويل: حضرت ابوبکر رضي الله عنه او حضرت عمر رضي الله عنه دام سعد دصدقه سوي ويالې څخه اوبه څيښلي دي نو ما هم دغسي وکړه لکه دوی دوو مبارکانو ،چي کړی وه.

که دغه روايت ته وکتل سي نو ګويا حضرت حسن رضي الله عنه يوازي دشيخينو دعمل تقليد وکړ، دکوم دليل غوښتنه يې ونه کړه.

[1]: کنزالعمال ، ج ۳ ص : ۳۱۸، کتاب الزکات فصل في المصرف.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته ،چي بيان سوه دا دمبارکو اصحابانو دتقليد څو مثالونه وه ،چي په لنډ ډول بيان سوه که نه نو په دغه ډول په کتابونو کي خورا زياتي پيښي راغلي دي.

علامه ابن القيم فرمايي:

والذين حفظت عنهم الفتوى من اصحاب رسول اللهﷺ مائة ونيف وثلاثون نفسا مابين رجل وامراة.(١)

ژباړه : کومي فتواوي ،چي درسول اللهﷺ داصحابانو رضي الله عنهم څخه ساتل سوي دي څه باندي يو سل او دېرش فتواوي دي ،چي نارينه او ښځينه دواړه پکښي داخل دي.

پورته فتواوي ،چي اصحابانو کړي دي په دغه فتواوو کي دواړي طريقې په کار لوېدلي دي يعني داچي ځيني فتواوي داسي دي ،چي دقرآن او حديث څخه دليل ورته ويل سوی دئ او دځينو لپاره بيا دليل نسته بيله دليله فتواوي صادري سوي دي ،چي مثالونه يې مخکي بيان سوه.

دنورو مثالو لپاره دي لاندي کتابونه مطالعه کړل سي:

کتاب الاثار للامام ابي حنيفة ، مصنف عبدالرزاق ، مصنف ابن ابي شيبةرحمه الله ، شرح معاني الاثار ، للطحاوي ، المطالب العالية للحافظ ابن حجر.

دپورته کتابونو په څېر نور کتابونه هم سته ،چي دتقليد مثالونه پکښي وي.

❁❁❁

---

(١): اعلام الموقعين لابن القيم ، ج ١ ص : ٩.

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

داصحابانو ﷺ په زمانه کي شخصي تقليد

پورته ،چي کوم مثالونه بيان سوه دمطلق تقليد مثالونه وه يعني داچي داصحابانو ﷺ دتقليد مثالونه وه ،چي کله به يې ديوه عالم تقليد کړی و او کله به يې دبل عالم تقليد کړی و، ديوه خاص فرد تقليد يې نه و کړی داصحابانو ﷺ دتقليد داسي ډېر مثالونه هم سته ،چي شخصي تقليد يې کړی وي يعني ديوه خاص فرد تقليد يې کړی وي لکه ،چي ځيني مثالونه يې په لاندي ډول دي:

لومړی نظير:

أَنَّ أَهْلَ الْمَدِينَةِ سَأَلُوا ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنْ امْرَأَةٍ طَافَتْ ثُمَّ حَاضَتْ قَالَ لَهُمْ تَنْفِرُ قَالُوا لَا نَأْخُذُ بِقَوْلِكَ وَنَدَعُ قَوْلَ زَيْدٍ.[1]

ژباړه: دمديني څه خلکو دابن عباس رضي الله عنهما څخه دهغه ښځي په اړه پوښتنه وکړه ،چي تر طواف زيارت وروسته حايضه سي ،چي دغه ښځه به دطواف وداع لپاره پاتيږي او که دطواف وداع پرته تلای سي يعني داچي طواف وداع دې ته معاف دئ که يا؟ ابن عباس رضي الله عنهما ورته وويل: هو ، تلای سي، هغو خلکو ورته وويل : موږ ستا په خبره دزيد رضي الله عنه قول نه سو پرېښوداى.

پورتنی روايت دعبدالوهاب ثقفي له طريقه هم روايت سوی دئ په دغه روايت کي دمديني دخلکو وينا داسي رانقل سوې ده:

لانبالي افتينا او لم تفتنا ،زيد بن ثابت يقول لاتنفر.(۱)

[1]: رَوَاهُ خَالِدٌ وَقَتَادَةُ عَنْ عِكْرِمَةَ ، بخاري ، کتاب الحج ، باب اذا حاضت المراة بعد ما افاضت . ح : ۱۶۳۹

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : که ته موږ ته فتوا راکړې او که يې را نه کړې موږ ستا په فتوا عمل نه کوو ځکه دزيد رضي الله عنه فتوا داسي ده ،چي دغه ښځه دطواف پرته نه سي تلای.

پورتنی روايت دمسند ابوداود طياليسي له طريقه هم روايت سوی دئ په دغه روايت کي دمديني دخلکو وينا داسي رانقل سوې ده:

لانتابعک يا ابن عباس﵄! وانت تخالف زيدا فقال سلوا صاحبتكم ام سليم﵂.(۲)

ژباړه : اې ابن عباسه! په دغه مسئله کي موږ ستا پيروي نه کوو ځکه ته دزيد شخه په دې مسئله کي مخالفت کوې، ابن عباس﵄ ورته وفرمايل: تاسو مدينې ته تر رسېدو وروسته دام سليم شخه پوښتنه وکړئ ، زما خبره صحيح ده.

په پورتنی پيښه کي دابن عباس﵄ او دمدينې دخلکو دخبرو شخه دوې خبري په څرګند ډول معلوميږي لومړی داچي دمدينې خلکو دزيد بن ثابت﵁ شخصي تقليد کاوه ، دده دوينا پرته يې دبل چا وينا نه منل بلکي داسماعيلي معجم شخه داهم معلوميږي ،چي ابن عباس﵄ دخپلي فتوا دثبوت لپاره دام سليم او نور اصحابانو ﵃ احاديث هم بيان کړي دي ځکه کله ،چي ابن عباس﵁ مدينې منورې ته راغلی خلک ملاقات ورته راغلل او ورته وې ويل:

وجدنا الحديث ما حدثتنا.(۳)

ژباړه : موږ هغه حديث پيدا کړ، ،چي تا موږ ته بيان کړی و.

---

[1]: فتح الباري ، ج : ۳ ، ص: ۴۶۸، ط :ميريه ، کال : ۱۳۰۰ ، عمدة القاري ، ج : ۴ ، ص : ۷۷۷.

[2]: مسند ابوداود الطياليسي ، ص : ۲۲۹ ، مرويات ام سليم﵂

[3]: عمدة القاري ، ج : ۴ ، ص : ۷۷۷.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

داچي دمدينې دخلکو دزيد رضي الله عنه پر علم او فتوا باندې اعتماد و، نو کله ،چي يې دابن عباس رضي الله عنه فتوا دزيد رضي الله عنه دفتوا څخه مخالفه وليدل نو ځکه يې دابن عباس رضي الله عنهما فتوا ونه منل، دوی يوازې دزيد رضي الله عنه وينا دځان لپاره دليل وګرځاوه دابن عباس رضي الله عنهما دفتوا دنه منلو لپاره يې بل کوم دليل نه درلودئ.

دوهمه خبره دپورتني پيښې څخه دامعلوميږي ،چي ابن عباس رضي الله عنهما خلک وليدل ،چي شخصي تقليد يې کاوه ده ځني منعه نه کړل ،چي دغسي تقليد شرک ، يا معصيت دئ دا مه کوئ بلکې دوی ته يې امر وکړ، ،چي تاسو دتحقيق لپاره ام سليم ته ورسئ او بيا بېرته زيد رضي الله عنه ته رجوع وکړئ، کله ،چي دغه خلک مدينې ته ورسېده نو دابن عباس رضي الله عنهما دلارښووني سره سم دتحقيق او څېړني لپاره ام سليم ته ورغلل ، کله ،چي يې تحقيق وکړ، خبره هم هغسي وه لکه ،چي ابن عباس رضي الله عنهما وايه ، نو بېرته دزيد رضي الله عنه ولوري ته راغلل ، زيد رضي الله عنه هم څېړنه وکړه او په پايله کي دخپلي فتوا څخه واوښتی، وروسته بيا خلکو دغه حال ابن عباس رضي الله عنهما ته بيان کړ.

دپورتنيو روايتونو څرنګوالی مسلم ، نسائي ، بيهقي او داسي نورو کتابونو کړی دئ.(١)

ځينو خلکو ددغه دليل څخه داسي جواب ويلی دئ ،چي که دمدينې خلک مقلدين وای نو بيا ولي ام سليم ته ورتلل.(٢)

[1]: فتح الباري ج : ٣ ص : ٤٦٧ تر ٤٦٩

[2]: تحريک ازادي فکر. ص ١٣٦ ، دمولانا محمد اسماعيل سلفي رحمه الله

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپورتنۍ نيوکي بنياد پر غلط فهمۍ باندي ولاړ دئ ځکه دغير مقلدينو لهآنده دتقليد څخه وروسته داحاديثو تقليد ګواکي حرام دئ حال داچي داسي نه ده ځکه تقليد فقط دې ته وايي ،چي يو څوک مستقيمًا دقران او احاديثو څخه دمسئلو استنباط نه سي کولای ، نه ظاهري تعارض رفع کولای سي او نه دناسخ او منسوخ توپير کولای سي ،همداسي ديوه مجتهد څخه دمسئلې سوال کوي او هغه جواب ورکوي ،دی يې ددليل پرته مني ، بيا عمل په کوي همدا دتقليد مفهوم دئ ، ددې معنا دانه ده ،چي دی نو ددې اجازه نه لري ،چي احاديث زده کړي او يا دي تر تقليد وروسته په احاديثو کي څېړنه وکړي بلکي تر تقليد وروسته هر وخت دمقلد پرمخ داحاديثو دزده کړي او تحقيق دروازه خلاصه ده همدا وجه ده ،چي په سلهاوو مقلدينو دخپل امام شخصي تقليد کړی دئ او ورسره يې دقرآنکريم تفاسير او داحاديثو شروح ليکلي دي، په کوم مسئله کي ،چي په ځرګند ډول ورته معلومه سي ،چي نوموړې مسئله دقرآن يا حديث څخه ښکاره مخالفه ده نو دخپل امام دتقليد پرځای په هغه حديث عمل کوي ،چي پوره تحقيق به يې وروسته راسي. همدا وجه ده ،چي کوم مقلد ته دخپل امام وينا دحديث خلاف معلومه سي دتحقيق حق لري دغه تحقيق دتقليد خلاف کار نه دئ ، په پورتنۍ پېښه کي دتقليد او تحقيق دواړو لپاره لاري سته ځکه پر دغه مهال زيد ﷺ ژوندی دئ هغه دتحقيق په پايلو خبر کړل سو ، زيد ﷺ ،چي کله خبر سو نو دخپل پخواني قول څخه يې رجوع وکړه بالاخره ددغه تحقيق په برکت دزيد ﷺ مقلدين دحديث دمخالف څخه خلاص سوه او دخپل امام دمخالفت څخه هم خلاص سوه، البته په پورتنۍ پېښه کي دمدينې دخلکو داخبره زياته دپام وړه ده ،چي ابن

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

عباس رضي الله عنهما ته یې وویل : موږ دزید رضي الله عنه خبره نه پرېږدو ، موږ ستا په خبره عمل نه کوو. ددوی دغه وینا شخصي تقلید بلل کېږي.

دوهم نظیر :

په بخاري شریف اونورو کتابونو کي یوه پېښه دهزیل بن شر حبیل څخه رانقل سوې ده ،چي ځینو خلکو دابو موسي اشعري رضي الله عنه څخه دیوې مسئلې پوښتنه وکړه ده مبارک جواب ورکړ، دلیل یې ورته ووایه او دایې هم ورته وویل ،چي تاسو ددې مسئلې په اړه دعبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه هم پوښتنه وکړئ ، خلکو دعبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه پوښتنه وکړه دعبدالله بن مسعود رضي الله عنه فتوا دابوموسی اشعري رضي الله عنه دفتوا څخه خلاف وه ، خلک بیا راغلل ابو موسي اشعري رضي الله عنه ته یې خبر ورکړ، ،چي دعبدالله بن مسعود رضي الله عنه فتوا ستا دفتوا څخه خلاف ده ، ده مبارک په جواب کي ورته وویل:

لاتسالوني مادام هذا الحبر فیکم.

ژباړه : تاسو زما څخه پوښتنه مه کوئ څو ،چي دغه ستر عالم یعني عبدالله بن مسعود رضي الله عنه په تاسو کي موجود وي.

مسند احمد بیا دغه الفاظ په لاندي ډول رانقل کړي دي:

لاتسالوني عن شيئ مادام هذا الحبر بین اظهرکم.

ژباړه : تاسو زما څخه دهیڅ شي پوښتنه مه کوئ څو ،چي دغه ستر عالم یعني عبدالله بن مسعود رضي الله عنه په تاسو کي موجود وي.(۱)

تاسو وګورئ ابو موسی اشعري رضي الله عنه خلکو ته مشوره ورکوي ،چي عبدالله بن مسعود رضي الله عنه ژوندی دئ تاسو هم دده مبارک څخه په ټولو

۱: صحیح بخاري ، کتاب الفرائض ، باب میراث ابنت ابن مع ابنت ، ج : ۲ ص : ۹۹۷، ح : ٦٢٣٩، مسند احمد ، ج : ۱ ، ص : ۴٦۴، احادیث عبدالله بن مسعود رضي الله عنه

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسئلو کي پوښتنه کوئ او هم دده تقلید کوئ ، دغه کار ته شخصي تقلید ویل کېږي.

ځیني خلک پر پورتنۍ خبره باندي داسي نیوکه کوي ،چي ابوموسی اشعريﷺ دعبدالله بن مسعودﷺ په شتون کي دخپل تقلید څخه خلک منعه کړل، دا په دې معنا دئ ،چي تقلید ښه کار نه دئ.

ابوموسی اشعريﷺ ،چي کله دخپل تقلید څخه خلک منعه کړل دا په دې معنا نه دئ ،چي دنورو اصحابانو تقلید دي نه کېږي ،هغو ته دي رجوع نه کېږي بلکي په هغه وخت کي لوی ، لوی اصحابان موجود وه ددوی مبارکانو دتقلید څخه هیڅا منعه نه سوای کولای.

نیوکه کونکی زیاتوي: دپورتنۍ خبري حاصل داکېږي ،چي دافضل په شتون کي دي مفضول ته رجوع نه کړل کېږي؟(۱)

جواب دادئ: ،چي دغه پېښه په کوفه کي منځته راغلې ده په دغه زمانه کي تر عبدالله بن مسعودﷺ لوی عالم په کوفه کي نه و، دغه پېښه دحضرت عثمانﷺ په خلافت کي منځته راغلې ده.(۲)

په دغه زمانه کي حضرت عليﷺ کوفې ته تشریف نه و راوړی له همدې امله ابن مسعودﷺ په دغه وخت کي تر ټولو لوی عالم و، ددې سره که دابوموسي اشعريﷺ دوینا علت همدا سي ،چي دافضل په شتون کي دي مفضول ته رجوع نه کېږي نو بیا هم دده مبارک دخبرو خلاصه داده ،چي ابن مسعودﷺ ښه عالم دئ ځو ،چي دی

۱: تحریک ازادي فکر ، ص : ۱۳۸

۲: عمدة القاري ، ج : ۱ ، ص : ۹۸ ، فتح الباري ، ج : ۱۲ ، ص : ۱۴.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوندی وي ، دده په شتون کي دده څخه دمسئلو پوښتني کېږي او زما څخه هیڅ پوښتني مه کوئ ځکه په کوفه کي ترټولو ښه عالم دی دئ.

په معجم طبراني کي هم یو روایت راغلی دئ ،چي دابوموسي اشعري رضي الله عنه څخه درضاعت دیوې مسئلې پوښتنه وسوه ده په جواب کي همغه خبره وکړه ،چي پورته ذکر سوه یعني داسي یې وویل:

لاتسالوني عن شيئ ماأقام هذا بين اظهرنا من اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم .

ژباړه : تاسو زما څخه دهیڅ شي پوښتنه مه کوئ څو ،چي درسول الله صلی الله علیه وسلم داصحابانو رضي الله عنهم څخه یو څوک په موږ کي موجود وي.(۱)

ابو موسي اشعري رضي الله عنه ،چي په کوم محیط اوچاپیریال کي اوسېدئ هغه پردې دلالت کوي ،چي ده مبارک کومه لارښوونه کړې ده یوازي دشخصي تقلید خبره ده. ددې څخه په څرګند ډول ثابتیږي ،چي داصحابانو رضي الله عنهم په زمانه کي شخصي تقلید منعه نه و.

---

[۱] مجمع الزوائد ، ج : ۴ ص : ۲۶۲، باب الرضاع. په کنزالعمال کي دعبدالرزاق په حواله هم داسي جمله سته ،چي وایي:لاافتیکم ماکان بها، ج : ۶ ، ص : ۱۴۷

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم نظير:

په ترمذي، سنن ابوداود او داسي نورو كتابونو كي دمعاذبن جبل ﷺ څخه يو روايت رانقل سوى دئ:

عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا أَرَادَ أَنْ يَبْعَثَ مُعَاذًا إِلَى الْيَمَنِ قَالَ كَيْفَ تَقْضِي إِذَا عَرَضَ لَكَ قَضَاءٌ قَالَ أَقْضِي بِكِتَابِ اللَّهِ قَالَ فَإِنْ لَمْ تَجِدْ فِي كِتَابِ اللَّهِ قَالَ فَبِسُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فَإِنْ لَمْ تَجِدْ فِي سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا فِي كِتَابِ اللَّهِ قَالَ أَجْتَهِدُ رَأْيِي وَلَا آلُو فَضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَدْرَهُ وَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَفَّقَ رَسُولَ رَسُولِ اللَّهِ لِمَا يُرْضِي رَسُولَ اللَّهِ.([1])

ژباړه: معاذبن جبل ﷺ وايي، چي رسول الله ﷺ زه يمن ته لېږلم نو ما ته يې وويل: كه تاته يوه مسئله راسي نو ته به څنګه فيصله کوې؟ ما ورته وويل: ،چي دالله ﷻ دكتاب په رڼا كي به يې كوم، رسول الله ﷺ راته وويل: كه دغه مسئله په قرآن كي نه وه بيا به يې څنګه فيصله كوې؟ ما ورته وويل: دنبوي احاديثو په رڼاكي يې فيصله كوم، رسول الله ﷺ راته وفرمايل: كه دغه مسئله په احاديثو كي نه وه بيا به يې څنګه فيصله كوې؟ ما ورته وويل: بيابه يې په خپله رايه، فكر او اجتهاد سره فيصله كوم اوكوشش به كوم ،چي حقه فيصله وكړم. رسول الله ﷺ زما په دغه خبرو سره خوشاله سو او لاس يې زما پر سينه راكښېښودئ او وې فرمايل: الله ﷻ لره دي حمد وي ،چي دالله ﷻ درسول ﷺ قاصد ته يې دداسي تګ لاري توفيق وركړ، ،چي دالله ﷻ رسول ﷺ په راضي كېږي.

---

[1] سنن ابي داود، كتاب الاقضيه، باب الاجتهاد الراي في القضاء، ح: ٣١١٩، ج: ٩، ص: ٤٨٩، ط: المكتبة الشاملة، الاصدارالثاني.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتنی روایت او پښته دتقلید او اجتهاد په مسئله کي داسي ډېره ده ،چي څومره غور او فکر پر کېږي په هغه کچه مشکلات له منځه په ځي . په دې روایت کي زموږ اصلِ موخه یوه لوري ته ده هغه دا چي رسول الله ﷺ دخپلو فقیه عالمانو اصحابو څخه یو تن فقیه عالم معاذ رضي الله عنه دیمن خلکو ته دقاضي او معلم په توګه ولېږی او پرهغوی باندي یې دده اتباع او پیروي لازمه وګرځول. رسول الله ﷺ نه یوازي ،چي معاذ رضي الله عنه ته یې په قرآن او حدیث دمسائلو حل وفرمایه بلکي ددې اجازه یې هم ورکړه ،چي په خپله رایه او فکر سره اجتهاد وکړي او بیا یې مسائلي په رڼا کي حل کړي. دا چي رسول الله ﷺ دیمن پر خلکو لازمه کړه ،چي دمعاذ رضي الله عنه اتباع وکړي په دې کي خو نو بل شی نه سي جوړېدای پرته له دې ،چي رسول الله ﷺ دوی ته دشخصي تقلید امر وکړ بلکي ورباندي لازم یې کړ.(١)

[1] دشخصي تقلید لپاره ،چي ما کوم حدیث ددلیل په توګه وړاند کړ، پردغه استدلال باندي یو چا اعتراض کړی دئ،چي ما او زما په څېر نورو مقلدینو علماؤ ته مشرکین او کافران وایي، نوموړی په خپل اعتراض کي لیکي: لومړی باید وکتل سي ،چي دغه حدیث صحیح دئ که یا؟(التحقیق في جواب التقلید)، نوموړي کس ورپسي پر دغه حدیث باندي دابوداود دحاشیې ټول هغه اعتراضات رانقل کړی دي ،چي علامه جوزقاني رضي الله عنه پر نوموړي حدیث باندي کړي دي.
ددغه اعتراض په اړه باید وویل سي ،چي کوم کس ،چي دغه اعتراضات کړي دي هغه خپله هم دتقلید مرتکب ګرځېدلی دئ ، بیا دا،چي دحدیث درد لپاره یې ولي یوازي دخپل کتاب لپاره دجوزقاني پر نیوکو باندي بسنه کړې ده دبل لوري څخه یې ولي کوم تردید نه دئ راوړی ، دوهم دا،چي دجوزقاني دنیوکو لپاره جوابونه سوي دي که ده یوازي دابن القیم رحمه الله تحقیق کتلی وای لابه یې شبهات رفعه سوي وای، ابن القیم دجوزقاني داعتراضاتو جوابونه کړي دي او ویلي یې دي د

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

معاذ ﷺ ،چي کله یمن ته تلی نو دیوه زور ځواکي واکمن په توګه نه بلکي دیومعلم او مفتي په توګه تللی دئ ، څوک ،چي دا فکر کوي ددغه حدیث تعلق دقضا او واکمنۍ سره دئ دافتا سره تعلق نه لري دا فکر بېخي درست نه دئ ځکه دبخاري شریف په یوه روایت کي راځي:

٦٢٣٧ - عَنْ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ أَتَانَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ بِالْيَمَنِ مُعَلِّمًا وَأَمِيرًا فَسَأَلْنَاهُ عَنْ رَجُلٍ تُوُفِّيَ وَتَرَكَ ابْنَتَهُ وَأُخْتَهُ فَأَعْطَى الِابْنَةَ النِّصْفَ وَالْأُخْتَ النِّصْفَ.(١)

ژباړه : اسود بن یزید رحمه الله فرمایي: موږ ته معاذ ﷺ دامیر او معلم په توګه راغلی نو موږ دیوه کس په اړه پوښتنه ځني وکړه ،چي وفات سوی وي او ترشایې یوه خور او یوه لور پاته وي ،چي میراث یې څنګه وېشل کېږي؟ معاذ ﷺ په جواب کي راته وویل: نیم مال یې دلور دئ او نیم مال یې دخور دئ.

پورتني روایت ته که وکتل سي نو معاذ ﷺ دیوه مفتي په توګه خلکو ته جواب ورکړی دئ او کوم دلیل یې هم نه دی ورته بیان کړی او نه هغو ددلیل غوښتنه کړې ده او بیا دمعاذ ﷺ دغه فیصله هم قبوله سوې ده. معاذ ﷺ که څه هم په ښکاره دلیل نه دئ بیان کړی خو دمعاذ ﷺ

معاذ ﷺ کوم حدیث ،چي اصحابانو رانقل کړی دئ په هغو کي څوک متهم ، کذاب او مجروح نسته. همدا ډول ابن القیم دغه حدیث دخطیب بغدادي په حواله دیوې بلي طریقې څخه هم رانقل کړی دئ او ویلي یې دي: عن عبادة بن نسي عن عبدالرحمن بن غنم عن معاذ...او بیا یې لیکلي دي: وهذا اسناد متصل ورجاله معروفون بالثقه. نوموړی عالم دپورتني تحقیق په تعقیب زیاتوي: دغه حدیث دامت دتلقي بالقبول په وجه هم ددې جوګه دئ ،چي په استدلال کي دي وکارول سي. اعلام الموقعین ، ج :١ ص : ١٧٥ ، تر ، ١٧٦. نیوکه کونکی او دغه فکر کونکی مولانا محمد اسماعیل سلفي رحمه الله دئ ، تحریک ازادي فکر ، ص: ١۴٠

١: بخاري ، کتاب الفرایض ، باب المیراث ،ج : ٢ ، ص : ٩٩٧، ح :٦٢٣٧.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

فيصلې دقرآن او حديث سره مطابقي وې ځکه تاسو دمعاذ رضي الله عنه يوې بلې فتوا ته وګورئ ،چي هلته ده مبارک درسول الله صلى الله عليه وسلم حديث رانقل کړی دئ دده مبارک دغه فتوا په لاندې ډول ده:

عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ الدِّيْلِيِّ قَالَ كَانَ مُعَاذٌ بِالْيَمَنِ فَارْتَفَعُوا إِلَيْهِ فِي يَهُودِيٍّ مَاتَ وَتَرَكَ أَخًا مُسْلِمًا فَقَالَ مُعَاذٌ إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ الْإِسْلَامَ يَزِيدُ وَلَا يَنْقُصُ فَوَرَّثَهُ.(١)

ژباړه:ابي الاسود ديلمي ويلي دي ،چي معاذ رضي الله عنه په يمن کي يوه مسئله ديهودي په اړه بيان کړه ،چي هغه مړ سوی و او ترشايې ورور مسلمان پاته سوی و په اړه يې داپوښتنه راپورته سوې وه ،چي دغه مسلمان ديهودي په مال کي ميراث وړلای سي که يا؟ معاذ رضي الله عنه وفرمايل: ما درسول الله صلى الله عليه وسلم څخه اورېدلي دي ،چي اسلام زيادت کوي کمښت نه کوي نو ځکه زما څېړنه او فکر دادئ ،چي دمسلمانۍ په وجه بايد څوک دميراث څخه محروم نه سي، بالاخره معاذ رضي الله عنه مسلمان ته ديهودي ورور ميراث ورکړ.(٢)

په پورتني روايت کي معاذ رضي الله عنه داسي حديث په دليل کي ووايه ،چي دميراث دموضوع سره هيڅ اړه نه لري ، داچي ده مبارک داسي حديث وايه دا دده خپل اجتهاد او څېړنه وه خو بيا هم ديمن خلکو هغه قبول کړ.

---

[1]: مسنداحمد ، ج : ٥ ، ص : ٢٣٠ ، او ١٣٦ ، ح : ٢١٠٤٥ ، واخرجه الحاكم رحمه الله وقال صحيح الاسناد لم يخرجاه ، وقال الذهبي رحمه الله صحيح ، مستدرک حاکم ، ج : ۴ ، ص: ٣۴٥ ،

[2]: پاته دي نه وي ،چي دا دمعاذ رضي الله عنه خپل تحقيق او فکر و که نه نو دجمهورو اصحابانو رضي الله عنهم او فقهاوو له انده مسلمان دکافر څخه ميراث نه سي وړلای ځکه رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: لايرث المسلم من الكافر.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مسند احمد او معجم طبراني کې يو بل روايت هم راځي:

٢١٠٦٣ ... أَنَّ مُعَاذًا قَدِمَ عَلَى الْيَمَنِ فَلَقِيَتْهُ امْرَأَةٌ مِنْ خَوْلَانَ ... فَسَلَّمَتْ عَلَى مُعَاذٍ ... فَقَالَتْ مَنْ أَرْسَلَكَ أَيُّهَا الرَّجُلُ قَالَ لَهَا مُعَاذٌ أَرْسَلَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ الْمَرْأَةُ أَرْسَلَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنْتَ رَسُولُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَفَلَا تُخْبِرُنِي يَا رَسُولَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لَهَا مُعَاذٌ سَلِينِي عَمَّا شِئْتِ...([1])

ژباړه : کله ،چې معاذ رضي الله عنه يمن ته راغلی نو دخولان قوم څخه يوه ښځه ورته راغله سلام يې ورته وواېه او بيا يې ځني وپوښتل : اې سړيه ! ته چا رالېږلی يې؟ معاذ رضي الله عنه ورته وويل : زه دالله ﷻ رسول ﷺ رالېږلی يم، ښځې ورته وويل: ايا ته رسول الله ﷺ رالېږلی يې؟ ، دالله ﷻ درسول ﷺ استازی يې؟ ، اې دالله ﷻ درسول استازې؟ ته موږ ته ددين احکام نه راښيې معاذ رضي الله عنه ورته وويل: زما څخه دهر هغه شي په اړه پوښتنه وکړه ،چې ستا خوښه وي؟.

دپورتني حديث څخه معلوميږي ،چې معاذ رضي الله عنه يوازي دوالي او واکمن په توګه يمن ته نه و لېږل سوی بلکې معاذ رضي الله عنه درسول الله ﷺ استازی او نماينده و، دده دنده داوه ،چې الهي احکام خلکو ته ورزده کړي ، همدا لامل و ،چې هغې ښځې دده څخه پوښتنه وکړه او ده ورته وويل ،چې ته زما څخه دهر هغه شي په اړه پوښتنه کوه ،چې ستا زړه غواړي.

[1]: اورده الهيثمي في مجمع الزوائد ، ج : ٤ ، ص : ٣٠٧، ٣٠٨، باب حق الزوج علي المرء وقال رواه احمد والطبراني من رواية عبدالحميد بن بهرام عن شهر وفيها ضعف وقد وثقا.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپورتني حدیث په اخره کي هغې ښځي دمعاذ ﷺ ځخه پوښتلي دي ،چي پر ښځه باندي دخپل مېړه څه حقوق دي؟ معاذ ﷺ داسلام داصولو مطابق جواب ورکړی دئ او دجواب په ویلو سره یې دې ته کوم آیت یا حدیث ددلیل په توګه نه دی ویلی ، ددې ځخه دامعلومیږي ،چي معاذ ﷺ یوازي دانتظامي چارو دسرته رسولو لپاره نه و لیږل سوی بلکي معاذ ﷺ درسول اللهﷺ دنماینده په توګه دیمن خلکو ته ورغلی و او دایې دنده وه ،چي خلکو ته دشریعت احکام ورزده کړي او خلک دده تقلید وکړي.

بله خبره لاداده ،چي رسول اللهﷺ دمعاذ ﷺ په اړه داسي فرمایلي دي:

اعلمهم بالحلال والحرام.

ژباړه :په اصحابانو ﷺ کي ترټولو زیات په حلالو اوحرامو ښه عالم معاذ ﷺ دئ.(۱)

په بل ځای کي رسول اللهﷺ دمعاذ ﷺ په اړه داسي فرمایلي دي:

انه يحشر يوم القيامة بين يدى العلماء نبذه.(۲)

ژباړه : اللهﷻ به معاذ ﷺ دقیامت په ورځ داسي را وپاځوي ،چي دعلماوو قیادت به کوي او ددوی ځخه به دومره مخکي وي ځومره ،چي غشي ځي ،ځکه معاذ ﷺ نه یوازي ،چي دیمن خلکو دده تقلید کاوه بلکي نورو اصحبانو ﷺ هم دده تقلید کاوه.

۱: رواه النسائي ،والترمذي وابن ماجة باسانيد صحيحة حسنة ، وقال الترمذي: هو حديث حسن، صحيح، تهذيب الاسماء واللغات للنووي رحمه الله ، ج : ۱ ، ص : ۹۹.

۲: اخرجه احمد في مسنده عن عمر ﷺ وفي رواية برثوة والرتوة والنبذة كلاهما رمية سهم. الفتح الرباني ، ج : ۱ ص : ۳۵۲.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۱۰۵۲ - ... عَنْ أَبِي مُسْلِمٍ الْخَوْلَانِيِّ قَالَ أَتَيْتُ مَسْجِدَ أَهْلِ دِمَشْقَ فَإِذَا حَلْقَةٌ فِيهَا كُهُولٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (وفي رواية كثير بن هشام فاذا هي ثلاثين كهلا من اصحاب رسول اللهﷺ)وَإِذَا شَابٌ فِيهِمْ أَكْحَلُ الْعَيْنِ بَرَّاقُ الثَّنَايَا كُلَّمَا اخْتَلَفُوا فِي شَيْءٍ رَدُّوهُ إِلَى الْفَتَى فَتًى شَابٌ قَالَ قُلْتُ لِجَلِيسٍ لِي مَنْ هَذَا قَالَ هَذَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ...([1])

ژباړه : ابومسلم خولاني وايي:زه ددمشق دخلکو مسجد ته ورغلم که مي کتل په دې مسجد کي يوه ډله سپين ږيري اصحابان رضي الله عنهم ناست وه ، په يوه روايت کي راغلي دي ،چي دېرش تنه سپين ږيري اصحابان رضي الله عنهم ناست وه ، ناڅاپه مي يو ځوان وليدئ ،چي سترګي يې توري وي غاښونه يې سپين وه ځلېدل ، کله ،چي به دا اصحابانو رضي الله عنهم په يوه مسئله کي اختلاف سوه نو دغه ځوان ته به يې رجوع کول ، دغه ځوان به فيصله ورکول،ما دڅنګ ديوه ملګري څخه پوښتنه وکړه ،چي دا څوک دئ؟ هغه ملګري راته وويل: دا معاذ بن جبل رضي الله عنه دئ.

تاسو وګوري معاذ بن جبل رضي الله عنه داسي يو څوک و ،چي ويوې ډلي اصحابانو رضي الله عنهم دده تقليد کاوه او ده به يې اختلافي مسئلې ور فيصله کولې.

ديوه بل روايت الفاظ داسي راغلي دي:

اذا اختلفوا في شيئ اسندوه اليه وصدروا عن رايه.([2])

ژباړه : کله ،چي به ددوی ترمنځ کومه اختلافي مسئله راغلل نو دغه مسئله به يې معاذ رضي الله عنه ته سپارل او دده رايه به يې قبلول.

[1]: مسند احمد ، مرويات معاذ بن جبل ، ح :۲۱۰۵۲، ج : ۵ ، ص : ۲۳٦

[2]: مسند احمد ، مرويات معاذ بن جبل ، ج : ۵ ، ص : ۲۳۳

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډه داچي معاذ رضي الله عنه دهغه ښو علماوو او فقهاوو له ډلي څخه دئ ،چي رسول الله صلی الله علیه وسلم خپله ورته (اعلم بالحلال والحرام) ورته ويلي دي او خپله اصحابانو رضي الله عنهم هم دده تقليد کړی دئ. کله ،چي رسول الله صلی الله علیه وسلم معاذ رضي الله عنه يمن ته ولېږی نو دقضاء څخه نيولي بيا ترپوره تعليم ، افتاء او نور مسؤليتونه يې ده ته حواله کړل ، رسول الله صلی الله علیه وسلم ديمن پر خلکو لازم وګڼل ،چي دده اطاعت وکړي او ديمن خلکو هم داسي وکړل دده تقليد يې وکړ، همدا دشخصي تقليد حقيقت دئ.

څلورم نظير :

په سنن ابوداود کي روايت دئ :

٣٦٨ – ... عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ الْأَوْدِيِّ قَالَ قَدِمَ عَلَيْنَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ الْيَمَنَ رَسُولُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْنَا قَالَ فَسَمِعْتُ تَكْبِيرَهُ مَعَ الْفَجْرِ رَجُلٌ أَجَشُّ الصَّوْتِ قَالَ فَأُلْقِيَتْ عَلَيْهِ مَحَبَّتِي فَمَا فَارَقْتُهُ حَتَّى دَفَنْتُهُ بِالشَّامِ مَيِّتًا ثُمَّ نَظَرْتُ إِلَى أَفْقَهِ النَّاسِ بَعْدَهُ فَأَتَيْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ فَلَزِمْتُهُ حَتَّى مَاتَ[1]

حضرت عمرو بن ميمون رحمة الله عليه وايي: کله ،چي رسول الله صلی الله علیه وسلم معاذ رضي الله عنه يمن ته داستازي په توګه راو لېږئ نو ما دسهار په لمانځه کي دده تکبير واورېدئ ،چي اواز يې ډک او دروند و نو زما مينه ورسره پيداسوه او بيا دده مبارک دمرګ تر مهاله زه څني جلا نه سوم تر داسي بريده ،چي ما په خپل لاس باندي په شام کي دفن کړ، بيا په خلکو کي ښه عالم وليدئ نو زه ابن مسعود رضي الله عنه ته راغلم او دمرګ ترمهاله پوري څني جلا نه سوم.

[1]: ابوداود ، باب اذا اخر الامام الصلوة عن الوقت ، ج : ۱ ، ص : ٦٢، ومسند احمد ، ج : ۵ ، ص : ۱۳۱

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني روایت کي دحضرت میمون رحمة الله علیه وینا ،چي زه دمعاذ رضي الله عنه سره ملګری وم تر هغه وخت پوري ،چي دی ژوندی و او بیا ،چي کله دی وفات سو نو ما ابن مسعود رضي الله عنه ته ځکه رجوع وکړه ،چي ابن مسعود رضي الله عنه تر معاذ رضي الله عنه وروسته ښه عالم و، دده مبارک دغه وینا پردې باندي دلالت کوي ،چي لومړی باید هغه چا ته رجوع وکړل سي ،چي هغه تر ټولو ښه عالم وي تر هغه وروسته بیا هغه چاته رجوع وکړل سي ،چي تر پاته خلکو ښه عالم وي مطلب داچي میمون رحمة الله علیه دمعاذ رضي الله عنه په ژوند کي ابن مسعود رضي الله عنه ته هیڅ رجوع نه کول دمسائلو زده کړه یې یوازي دمعاذ رضي الله عنه څخه کول داچي میمون رحمة الله علیه یوازي دمعاذ رضي الله عنه تقلید کوي او ابن مسعود رضي الله عنه ته دده په ژوند کي نه ورځي همدا دشخصي تقلید معنا ده.

څو بیلابیل مثالونه

۵ : داصحابانو رضي الله عنهم په څېر ډېرو تابعینو هم تقلید کړی دئ ځینو تابعینو یو صحابي دځان لپاره مقتدا ګرځولی دئ او ځینو بیا بل صحابي دځان لپاره مقتدا ګرځولی دئ او دوی مبارکانو یې شخصي تقلید کړی دئ لکه ،چي امام شعبي رحمة الله علیه فرمایي:

من سره ان یاخذ بالوثیقة في القضاء فلیاخذ بقول عمرو رضي الله عنه (1)

ژباړه :که څوک په دې خوشالیږي ،چي په قضا کي وثیقه واخلي نو دعمر رضي الله عنه قول دي ټینګ ونیسي.

٦ : حضرت مجاهد رحمة الله علیه فرمایي:

1: اعلام الموقعین لابن القیم ، ج : ۱ ص : ۱۵

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اذا اختلف الناس في شيئ فانظروا ما صنع عمر فخذو به.(۱)

ژباړه : کله ،چي دخلکوپه کومه مسئله کي اختلاف پیدا سي نو و دي ګوري ،چي عمر رضي الله عنه په دغه اړه څه کړي دي همدغسي دي وکړي.

۷ : دابراهیم نخعي په اړه اعمش رحمة الله علیه لیکي :

انه کان لایعدل بقول عمر رضي الله عنه وعبدالله رضي الله عنه اذا اجتمعا فاذااختلفا کان قول عبدالله رضي الله عنه اعجب الیه.(۲)

ژباړه : ابراهیم نخعي رحمة الله علیه دحضرت عمر رضي الله عنه او عبدالله رضي الله عنه په قول عمل کاوه کله ،چي به دوی دواړه سره متفق وه خو کله ،چي به یې په منځ کي اختلاف پیښ سو نو دابراهیم نخعي رحمة الله علیه دعبدالله رضي الله عنه په قول عمل کول خوښ وه.

۸ : حضرت ابوتمیمه رحمة الله علیه فرمایي:

قدمنا الشام فاذا الناس مجتمعون یطیفون برجل ، قال قلت من هذا ، قالوا هذا افقه من اصحاب النبي صلی الله علیه وسلم هذاعمر والبکائي رضي الله عنهما.(۳)

ژباړه : موږ شام ته راغلو که مو کتل خلک پر یو کس باندي شاوخوا راټول دي او پر راګرځي ، دی وایي ،چي مادیوه چا څخه پوښتنه وکړه ،چي دا کس څوک دئ؟ دوی راته وویل: دا په ژوندیو اصحابانو کي ترټولو ښه فقیه دئ.

۹ : امام محمدبن جریر طبري رحمة الله علیه فرمایي :

لم یکن احد له اصحاب معروفون حرروا فتیاه ومذاهبه في الفقه غیر ابن مسعود رضي الله عنه وکان یترک مذهبه وقوله لقول عمر رضي الله عنه وکان لایکاد یخالفه في شیئ من مذاهبه ویرجع

---

[۱]: اعلام الموقعین لابن القیم، ج : ۱ ص : ۱۵

[۲]: اعلام الموقعین لابن القیم، ج : ۱ ص : ۱۳ ، ۱۴

[۳]: اعلام الموقعین لابن القیم، ج : ۱ ص : ۱۴

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

من قوله الي قوله وقال الشعبي كان عبدالله لايقنت ، وقال : ولوقنت عمر لقنت عبدالله.(۱)

ژباړه : دابن مسعود رضي الله عنه پرته بل څوک داسي نسته ،چي دومره ډېر شاګردان دي يې وي، فتاواوي او فقهي مذاهب دي يې مدون سوي وي ،سره ددې ،چي ابن مسعود رضي الله عنه دحضرت عمر رضي الله عنه دومره تقليد کاوه ،چي خپله وينا يې دعمر رضي الله عنه دوينا په مقابل کي پرېښوول په هيڅ شي کي يې ورسره مخالفت نه کاوه، امام شعبي رحمة الله عليه فرمايي: ابن مسعود رضي الله عنه قنوت نه لوستی ، که عمر رضي الله عنه لوستلی وای نو ده هم خامخا لوستی.

پورته ،چي بيان سوه داټول دشخصي تقليد مثالونه وه البته يوه خبره ديادولو وړ ده هغه داچي تقليد دمقلد په اعتبار درجې لري ، ددغه درجو په اعتبار سره کله داسي ،چي يو مقلد سره ددې ،چي دخپل امام تقليد کوي مګر بيا هم په ځينو مسائلو کي ورسره اختلاف کوي ، دې ته هم شخصي تقليد ويل کېږي لکه ځيني حنفي مشايخ ،چي دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه په خلاف يې ځيني ځايونه فتوا ورکړې ده ،خو بياهم دوی ته دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه مقلدين ويل کېږي، ددې خبري پوره تفصيل به انشاء الله وروسته راسي. دپورتنيو خبرو په نظر کي نيولوسره ويلای سو ،چي ابن القيم رحمة الله عليه دتقليد په وړاندي ،چي داصحابانو رضي الله عنهم او تابعينو داختلافاتو کوم مثالونه ويلي په هغو سره زموږ استدلال نه اغېزمن کېږي.(۲)

---

[۱]: اعلام الموقعين لابن القيم، ج : ۱ ص : ۱٦

[۲]: علامه ابن القيم رحمة الله عليه ،چي دتقليد په خلاف کوم اوږد بحث کړی دئ او زياتي نيوکي او اعتراضونه يې باندي وارد کړي دي ددغه اعتراضونه لپاره پوره تفصيل

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

حاصل داچي دپورتنيو روايتونو څخه داخبره په ثبوت رسيږي ،چي داصحابانو ﷺ په زمانه کي په دواړه تقليدونو يعني په شخصي او مطلق دواړو سره عمل سوی دئ ، داچي دوی مبارکانو دواړه ډوله تقليد کړی دئ نو حقيقت هم دادئ ،چي هغه کس ،چي داصل په اعتبار سره دقرآن او حديث څخه مستقيما دمسئلو استنباط نه سي کولای هغو ته دا جايزه او صحيح ده ،چي دواړه ډوله تقليد وکړي ځکه حضرت شاه والي الله محدث دهلوي رحمة الله عليه ليکي:

وليس محله فيمن لايدين الا بقول النبيﷺ ولايعتقد حلالا الا ما احله الله ورسوله ولاحراما الا ما حرم الله ورسوله لكن لما يكن له علما بماقاله النبيﷺ ولابطريق الجمع بين المختلفات من كلامه ولابطريق الاستنباط من كلامه اتبع عالما راشدا علي انه مصيب فيما يقول ويفتي ظاهرا متبع سنة رسول اللهﷺ فان خالف مايظنه اقلع من ساعته من غير جدال ولا اصرار فهذا كيف ينكره احد مع ان الاستفتاء ولافتاء لم يزل بين المسلمين من عهد النبيﷺ ولافرق بين ان يستفتي هذا دائما او يستفتي هذا حينا وذالک حينا بعد ان يكون مجمعا علي ماذكرناه.(۱)

ژباړه : کوم څوک ،چي دتقليد په اړه بد وايي دهغه اطلاق پر هغه چا نه کيږي ،چي دالله جل جلاله اورسول اللهﷺ دويناوو پرته دبل چا قول حجت او دليل نه مني ، عقيده يې داوي ،چي فقط کوم څه ،چي الله جل جلاله او رسول ﷺ حلال کړي دي هغه حلال دي او فقط کوم څه ،چي الله جل جلاله او

لرونکي او قناعت ورکونکي جوابونه يې دهر جز لپاره په ج: ۲ ص : ۴ تر ۲ پوري په انهارالسکن کي وګورئ ،چي داعلاء السنن مقدمه ده. همدا ډول وګورئ: الفائده الثالثة دمولانا حبيب احمد کيرانوي تاليف، ط : کراچي ، کال : ۱۴۷۸

[1]: حجة الله البالغة ، ج : ۱، ص : ۵۲، ط: مکتبة سلفية لاهور، نېټه : ۱۴۲۵هـ ، عقد الجيد، ص: ۳۹، ط : مجتبايي ، ډهلی ، نېټه : ۱۴۴۴، هـ

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهغه رسولﷺ حرام کړي وي هغه حرام دي مګر داچي درسول اللهﷺ احاديث ورته معلوم نه وي ، نه درسول اللهﷺ دمتعارضو احاديثو په تطبيق پوهيږي ، نه درسول اللهﷺ داحاديثو څخه دمسائلو داستنباط په طريقه پوهيږي نو ځکه ديوه داسي عالم تقليد وکړي ،چي دهدايت لاره يې خپله کړې وي او په ښکاره دسنتو متبع وي نومو ړی کس دي ددغه عالم اتباع او پيروي ځکه وکړي ،چي دده په آند نوموړی عالم حق ته رسېدلی وي او دده په ګومان نوموړی عالم پر هدايت او دسنت متبع وي خو کله ،چي دده دغه ګومان غلط ثابت سو نو دڅه جنک جګړې پرته دده دتقليد څخه لاس واخلي، دداډول تقليد څخه څنګه انکار وکړل سي؟ لکه دفتوا او فتوا ورکولو سلسله ،چي درسول اللهﷺ دزمانې څخه راپيل ده ، کله ،چي پوښتنه کول جايز سوه نو بيا په دې کي هيڅ فرق نسته ،چي يو کس ديوه خاص عالم څخه پوښتنه کوي ،چي ورته شخصي تلقيد ويل کيږي او داچي کله ديوه عالم ، څخه پوښتنه کوي او کله بيا په بله مسئله کي دبل عالم څخه پوښتنه کوي ،چي ورته مطلق تقليد وويل سي. البته داخبره لازمي ده ،چي په پوښتل سوي عالم کي به پورته ذکر سوي شرطونه موجود وي.

شخصي تقليد ته اړتيا

اصلاً د شخصي او مطلق دواړو تقليدونو څخه په يوه باندي عمل کول جايز دي ،خو داچي اللهﷻ ددې وروستۍ زمانې پر علماوو باندي خپل خاص رحمت کړی دئ ، دوی ته يې داسي ذکاوت ، فکر او پوهه ورکړې ده ،چي دمعاصري زمانې بدلېدونکي حالات درک کولای سي او نظر ورباندي ورکولای سي ، دوی ديوه ځواکمن مصلحت پر بنسټ

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

باندي داسي پرېکړه کړې ده ،چي په دواړه ډوله تقليدونو کي دي يوازي په شخصي تقليد عمل وکړل سي يعني داچي کله مقلد ديوه امام خبره عملي کوي او کله دبل امام خبره عملي ددې پرځای دي ديوه امام تقليد دي وسي.

اوس پوښتنه داده ،چي دغه ځواکمن مصلحت نو څه شي دئ؟ دپورتنۍ پوښتني په جواب کي بايد لومړی داخبره وسي او په ذهن کي وساتل سي ،چي خواهش پرستي هغه سخته او ناوړه ګناه ده ،چي ډېر وخت انسان تر کفره پوري رسوي، همدا لامل دئ ،چي په قرآنکريم کي په بېلابيلو ځايونو کي پر دې خبره باندي ټينګار سوی دئ ،چي انسان بايد په کلکه دخواهشت پرستۍ څخه ځان وساتي ، دقرآنکريم په ډېرو آياتونو او احاديثو کي ددې خبري تلقين ورکړل سوی دئ ،چي تاسو بايد دخواهش پرستۍ څخه ځانونه وژغورئ.

دخواهش پرستۍ څخه يو ډول داهم ده ،چي يوڅوک بداو ګناه حرام بولي مګر دخواهش پرستۍ په وجه په دغه ګناه او حرام کارلاس پوري کوي دا ډول خواهش پرستي که څه هم لويه ګناه ده مګر يوه ورځ نه يوه ورځ انسان پرخپله ګناه باندي پښېمانه کېږي او توبه ايستونکی جوړيږي.

دخواهشت پرستۍ دوهم ډول دادئ ،چي انسان دخواهشت پرستۍ په غلامۍ کي تر داسي بريده ورسېږي ،چي حلال حرام وبولي او حرام حلال وبولي او ددين څخه دلوبو ګين جوړ کړي ، ښکاره خبره ده ،چي دخواهشت پرستۍ دغه دوهم صورت زيات دروند او سخت تاوان لرونکی دئ. دفقه شريفي علماوو ثابته کړې ده ،چي دخلکو ديانت ورځ تربلي دټيټ والي پر لوري ځي که دمطلق تقليداجازه ورکړل سي نوډېر خلک به په قصده او ډېر خلک به دناپوهۍ په وجه په خواهشت

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرستۍ اخته سي. دمثال په ډول دامام ابو حنیفةرحمة الله علیه پر مذهب دبدن څخه په وینه وتلو باندي اودس ماتیږي او دامام شافعي رحمة الله علیه پر مذهب دبدن څخه په وینه وتلو باندي اودس نه ماتیږي ، که ،چیري دمطلق تقلید اجازه ورکړل سي نو یوکس به دګرمۍ په موسم کي دامام ابو حنیفةرحمة الله علیه په مذهب وي په وینه سره به اودس ماتوي او نوی اودس به تازه کوي ، دیخنۍ په موسم کي به دامام شافعي رحمة الله علیه په مذهب وي په وینه سره به اودس نه ماتوي او نوی اودس به نه تازه کوي ،بې اودسه به پرلمانځه دریږي، همدا ډول دامام شافعي رحمة الله علیه مذهب دادئ ،چي که دیوچا پر ښځه باندي لاس ولګېدئ اودس یې مات دئ او دامام ابو حنیفةرحمة الله علیه پر مذهب ددغه کس اودس نه دئ مات. اوس خواهشت پرست یا ناپوه انسان به دخپلي اسانۍ په وجه په دغه ځای کي دامام ابو حنیفةرحمة الله علیه په مذهب وي ، دامام شافعي رحمة الله علیه له نظره به بې اوسه پرلمانځه باندي ودریږي ،مطلب داچي دکوم امام قول ،چي ده ته اسانه وي هغه به عملي کوي او دکوم امام قول ،چي ده ته ګران وي دهغه څخه به مخ اړوي همدا ډول به دده نفس دهغه امام ،چي دده دطبیعت سره یې قول سم دئ دهغه دقول پر صحت به شاهدي ورکوي، ددغه کار په کولو سره به نوموړی کس په غیر شعوري ډول په خواهشت پرستۍ اخته سوی وي او شرعي احکام به دنفساني خواهشات تابع محض ګرځېدلي وي ، که خدای مه کړه داسي وسي نو دداسي کړني په حرمت کي دمسلمان امت څخه هیڅا اختلاف نه دئ کړی ، علامه ابن تیمیهرحمة الله علیه دنوموړي کار خرابي په ګوته کوي او فرمايي:

وقدنص الامام احمد وغيره ان ليس لاحد ان يعتقد الشيئ واجبا او حراما ثم يعتقده غير واجب او حراما ،ثم يعتقده غيره واجب اومحرم بمجرد هواه ،مثل ان يكون طلبالشفعه الجوار يعتقدها انها حق له ثم اذا طلبت منه شفعة الجوار اعتقدها انها ليس ثابتة او مثل من

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعتقد اذاكان اخا مع جد ان الاخوه تقاسم الجد فاذا صار جدا مع اخ اعتقد ان الجد لالقاسم الاخوة... فمثل هذا ممن يكون في اعتقاده حل الشيئ وحرمته ووجوبه وسقوطه بسبب هواه هو مذموم مجروح خارج عن العدالة وقد نص احمد وغيره علي ان هذا لايجوز.([1])

ژباړه : امام احمد او نورو داخبره څرگنده کړې ده ،چي چا ته ددې خبري اجازه نسته ،چي شی دي واجب يا حرام وبولي او بيا دي دنفسي هوا په غوښتنه هغه شی نه واجب او نه حرام وبولي، دمثال په ډول کله ،چي نوموړی کس دچا څخه دشفع غوښتنه کوي نو دی دامام ابوحنيفةرحمة الله عليه مذهب اختياروي ،چي شفع دده حق دئ او که دده څخه چا دشفع غوښتنه وکړه نو دی دامام شافعيرحمة الله عليه مذهب اختياروي ،چي دشفع حق ثابت نه دئ. او ياداچي که ديو سړي ورور مړ سي او نيکه يې هم ژوندی وي نو دده دا عقيده وي يعني دهغه مذهب پيروان وي ،چي ورور د نيکه سره ميراث وړلای سي او که دی خپله نيکه وي لمسی يې مړسي نو دده دا عقيده وي يعني دهغه مذهب پيروان وي ،چي دنيکه سره ورور ميراث نه سي وړلای داسي کړنه يعني داچي دنفسي خواهشاتو په سبب ديو شي حلالوالی يا حرام والی ثابتوي او يا ديو شي دوجوب او جواز حکم کوي داسي کړنه بده ، غلطه او دعدالت څخه دباندي کړنه ده، امام احمد او داسي نورو علماوو په همدغه خبره سره تصريح کړې ده او داکار يې ناجايز گڼلی دئ.

په بل ځای کي ليکي:

[1]: الفتاوی الکبري لابن تيميهرحمة الله عليه ، ج: ۲ ، ص : ۲۳۷ ، ط : دارالکتب الحديث مصر ،التزام مذهب والمسائل التي يذکر فيها وجهان.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

یکونون في وقت یقلدون من یفسده وفي وقت یقلدون من یصححه بحسب الغرض والهوی ومثل هذا لایجوز باتفاق الائمة.

ژباړه : داسي خلک یو وخت دداسي امام تقلید کوي ،چي نکاح فاسدوي او بل وخت بیا دداسي امام تقلیدکوي ،چي نکاح صحیح کوي دخپل نفسي هوا په وجه باندي داسي کړنه دټولو امامانو په آند نه ده جایزه.

ثو کرښي وروسته لیکي:

ونظیرهذا ان یعتقد الرجل ثبوت شفعه الجوار اذا کان طالبا لها وعدم ثبوتها اذا کان مشتریا فان هذا لایجوز باالاجماع وکذا من صحة ولایة الفاسق في حاله نکاحه وبني علي فساد ولایته حال طلاقه لم یجز ذالک باجماع المسلمین ،ولوقال المستفتي المعین انا لم اکن اعرف ذالک وانامن الیوم التزم ذالک لم یکن ذالک لان ذالک یفتح باب التلاعب بالدین وفتح الذریعة الي ان یکون التحلیل والتحریم بحسب الاهواء.(۱)

ژباړه : ددې مثال داسي دئ لکه یوسړی ،چي دشفع دعوه کوي نو دشفع پر ثبوت باندي عقیده لري خو کله ،چي بیا رانیونکی وي نو بیا دشفع دنه ثبوت عقیده لري، داکار دامت په اجماع سره حرام اونا روا دئ، همدا ډول کوم سړی ،چي دنکاح دقیام پر مهال دفاسق ولایت جایز بولي خو کله ،چي مغلظ طلاق ځني واقع سي نو بیا دفاسق ولایت بې ځایه بولي او نکاح فاسده بولي ،داکار دامت په اجماع سره حرام اوناروادئ او که کوم مستفتي ووایي ،چي دغه نوي لاره ماته پخوا معلومه نه وه اوس معلومات راته وسو زه اوس عقیده ورته لرم داخبره هم دمنلوور نه ده ځکه په داسي کړنه سره ددې لاره خلاصیږي ،چي په

[1]: ایضا فتاوای ابن تیمیمه ، ج : ۲ ص : ۲۸۵ ، ۲۸۶ ، فیمن تزوج امراة بولایة فاسق.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دين خلک بازۍ وکړي او ددې ذريعه جوړه سي ،چي حلال او حرام دهوا پر بنسټ باندي صورت ونيسي.

حاصل داچي دخپل نفساني خواهشاتو پر بنسټ يو شی ته کله حلال او کله حرام ويل او يا دخپل ځاني ګټي په وجه باندي کله مذهب منل او کله نه منل لوی جرم او سخته ګناه ده آن تردې ،چي هيڅوک ورته روا او جايز کار نه وايي.

که څه هم په دې اړه زيات نصوص راغلي دي او دعلماوو څرګندوني هم په دې اړه خورا زيات دي خو موږ دلته يوازي دابن تيميه رحمة الله عليه په يناوو باندي بسنه وکړه ځکه کوم کسان ،چي تقليد ته جايز کار نه وايي هغه هم دابن تيميه رحمة الله عليه علميت او لوړ منزلت پېژني، که څه هم ابن تيميه رحمة الله عليه خپله هم شخصي تقليد نه مني مګر دا وايي ،چي څوک دخپلو خواهشاتو په وجه کله يوه مذهب ته ځي او کله بل مذهب دا کار دټول امت په اجماع سره جايز نه دئ.

څرنګه ،چي داصحابانو رضي الله عنهم او تابعينو په زمانه کي دالله جل جلاله وېره زياته وه په هغه وخت کي مطلق تقليد جايز و ، ځکه په هغه وخت کي دا وېره نه وه ،چي خلک دي دخپلو ځاني خواهشاتو په وجه کله يو شی حلال وبولي او کله دي يې حرام وبولي يعني داچي کله دي ديوه مجتهد خبره ومني او کله دي دبل مجتهد خبره ومني ، په هغه وخت کي پر مطلق تقليد باندي هيڅ بنديز نه و کوم چا ،چي به مطلق تقليد کاوه هيچا بد نه باندي ويل ، کله ،چي ددې وروستۍ زمانې فقهاوو وليدل ،چي دخلکو ديانت پر کمېدو دئ ، ورځ تربلي خلک دخپلو خواهشاتو تابع کېږي ، پر خلکو باندي خواهشات غالبه کېږي نو ځکه دغه فقهاوو ديوه انتظامي مصلحت په وجه باندي دا پرېکړه وکړه ،چي شخصي تقليد دي لازم سي او مطلق تقليد دي پاته کړل سي يعني مطلق تقليد

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي جایز نه سي که څه هم دغه پرېکړه یوه شرعي فتوا نه ده بلکي دیوه انتظامي مصلحت پربنسټ دغه پرېکړه سوې ده.

دشخصي تقلید دوجوب وجهه دصحیح مسلم شارح شیخ الاسلام علامه نووي رحمه الله داسي لیکلې ده:

ووجهه انه لوجاز اتباع ای مذهب شاء لافضي الي ان یلتقط رخص المذاهب متبعا هواه ویتخیر بین التحلیل والتحریم والوجوب والجواز وذالک یودي الي انحلال ربقه التکلیف بخلاف العصر الاول فانه لم تکن المذاهب الوافیة باحکام الحوادث مهذبة وعرفت فعلی هذا یلزمه ان یتجهد في اختیار مذهب یقلده علي التعین .([1])

ژباړه :دشخصي تقلید دوجوب وجه داده ،چي که ددې اجازه ورکړل سي ،چي هر سړي دي دخپلي خوښي جواب سوې مسئله رااخلي په هر مذهب کي ،چي دده دطبیعت سره سم حل سوې وي په هغه دي عمل کوي نو خلک به دخپلو نفساني هواوو تابع وګرځي ، حلالوالی ، حراموالی ، جواز او وجوب اختیار به دخلکو په لاس کي سي کوم شی ،چي په هرمذهب کي اسانه و هغه به عملي کوي اوکوم شي ، چي ګران وي هغه به نه کوي ، په لومړیو وختو کي مطلق تقلید ځکه جایز و ،چي په هغه وختو کي زیات نوي مسائلي نه وي حل سوي نو بناءً په اوس وخت کي لازمي ده ،چي هر څوک شخصي تقلید وکړي.

علامه نووي رحمه الله په خپله لیکنه کي ویلي دي ،چي که دمطلق تقلید ښکاره اجازه خلکو ته ورکړل سي نو خلک به دخپل طبیعت مطابق حلال ، حلال بولي اوحرام به دخپل طبیعت مطابق حرام بولي ، دشرعي احکامو پابندي به بېخي له منځه ولاړه سي ، دلاښه روښانتیا لپاره

[1] المجموع شرح المهذب ، للنووي رحمه الله ، ج : ۱ ص : ۹۱، ط : مطبعه العاصمه قاهره ، مقدمه ، فصل في اداب المستفتي ، مسئله نمبر: ۳.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويلاى سو ،چي داصحابانو رضي الله عنهم دزماني څخه تراوسه پوري په زرهاوو علماء او مجتهدين راغلي دي دهر يوه په مذهب كي داسي اسانتياوي سته ،چي دنورو په مذهبو كي بيا نه وي، همدا ډول ټول مجتهدين داسي نه دي ،چي هيڅ غلطي ځني نه وي سوي بلكي دهر يوه په مذهب كي داسي څو مسئلې سته ،چي دامت دجمهورو علماوو له نظره خلاف وي . كه دمطلق تقليد دروازه خلاصه پرېښوول سي او خلكوته اجازه وركړل سي نو يقينا به خلك دمجتهدينو دمذهبونو څخه دخپلي خوښي مسئلې راټولي كړي او بيابه عمل په كوي نو يقينا به هغه خبره سي كومه ،چي امام نووي رحمه الله ورته اشاره كړې ده ، دمثال په ډول دامام شافعي رحمه الله پرمذهب باندي شطرنج كول جايز دي ، همدا ډول عبدالله بن جعفر ته ددې خبري نسبت كېږي ،چي دده له آنده موسيقي جايزه وه.(۱)

دحضرت قاسم رحمه الله څخه روايت دئ ،چي دده په آند صوري تصويره جايز دي.(۲)

امام اعمش رحمه الله ته ددې خبري نسبت كېږي ،چي دده پر مذهب باندي په روژه كي خوله بندول دسپېدو څخه نه بلكي دلمر ختو څخه پيلېږي.(۳)

۱: انحاف السادة المتقين، للزبيدي رحمه الله ، ج : ٦ ، ص : ۴۵۸ ، ۴۵۸

۲: نووي شرح مسلم ،ج : ۲ ص : ۱۹۹ ، باب صورة الحيوان.

۳: روح المعاني للالوسي ، ج : ۲ ص : ٦٧، سورة بقرة الاية ۱۸۷ ، دعلامه الوسي رحمه الله څخه داسي جمله رانقل سوې ده ،چي ډېره دلچسپه ده: خالف الاعمش ولايتبعه الا الاعمي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت عطاء بن ابي رباح رحمة الله عليه فرمايي: که داختر ورځ دجمعې دورځي سره برابر سي نو په دغه ورځ باندي دماپښين لمونځ نسته او نه دجمعې لمونځ سته بلکي تر مازديګر پوري هيڅ لمونځ نسته.(۱)

دداود ظاهري رحمة الله عليه او ابن حزم رحمة الله عليه څخه داسي رانقل سوي دي ،چي څوک که دکومي ښځي سره نکاح کول غواړي نو دهغې ښځي کتل داسي جايز دي ،چي لوڅه وي.(۲)

ابن سحنون رحمة الله عليه او څه نورو علماوو ته ددې خبري نسبت کېږي ،چي ددوی له آنده دښځي سره په دبره کي وطي کول جايز دي.(۳)

حاصل دا چي که هر چا ته اجازه ورکړل سي ،چي مطلق تقليد وکړي نو ډېر خلک به داسي وي ،چي دخپل نفس دپيروی په وجه به هر هغه مسئله ،چي يې خوښه سي په هغه به عمل کوي بلکي دټولو مذهبونو څخه به اسانه ، اسانه مسئلې راټولي سي يو نوی دين او مذهب به ځني جوړ سي او ددغه مذهب او دين بنسټ ايښودونکي به نفس او شيطان وي، ددين څخه به دلوبو يو شی جوړ سي داسي کړنه دهيڅ مذهب په رڼا کي جايزه نه ده لکه ،چي حضرت معمر رحمة الله عليه فرمايي:

لو ان رجلا اخذ بقول اهل المدينة في استماع الغناء واتيان النساء في ادبارهن ، وبقول اهل مكة في المتعة والصرف وبقول اهل الكوفة في المسكر شر عباد الله.(٤)

۱: تهذيب الاسماء واللغات للنووي رحمة الله عليه ، ج : ۱ ، ص : ۳۳۴.

۲: تحفة الاحوذي للمبارکپوري ، ج : ۲ ، ص : ۱۷۰ ، فتح الملهم ، ج : ۳ ص : ۴۷۶.

۳: تلخيص الحبير للحافظ ابن حجر رحمة الله عليه ، ج : ۳ ، ص: ۱۸۶ ، ۱۸۷.

۴: تلخيص الحبير للحافظ ابن حجر رحمة الله عليه ، ج : ۳ ، ص: ۱۸۷ ، کتاب النکاح ، نمبر ۱۵۴۲ ، عقد الجيدو ص: ۶۲.

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : كه يو څوک دموسيقۍ داورېدلو او دښځو سره دلواطت اړونده دمدينې دخلكو څه خبري ومني، دمتعي اوصرف اړونده دمكې دخلكو څه خبري ومني ، دمنشياتو اړونده دكوفې دخلكو څه خبري ومني نو دغه كس به دالله جل جلاله دشريرو بندګانو څخه وي.

همدا وجه ده ،چي وروستيو فقهاوو شخصي تقليد لازمي ګرځولی دئ څو خلكو ددې لاره پيدا نه سي ،چي حلال او حرام دخپلو طبيعتونو سره برابر وټاكي.

علامه عبدالرؤف مناري رحمه الله عليه په دې اړه خورا تفصيلي بحث كړی دئ نوموړی عالم ددغه مسئلې اړونده ابن الهمام رحمه الله عليه قول رانقل كړی دئ اوليكلي يې دي:

والغالب ان مثل هذا التزامات لكف الناس عن تتبع الرخص ([1])

ژباړه : غالبه داده ،چي دغه التزامات له دې امله دي ،چي خلک دنفسي غوښتنو پر بنسټ داسانيو دلټولو څخه منع كړل سي.

علامه ابواسحاق شاطبي رحمه الله عليه په خپل كتاب الموافقات كي په دې اړه تفصيل واره بحث كړی دئ او ويلي يې دي:

دبېلابېلو مذاهبو څخه اسانه شيان راجمع كول او بيا عمل په كول سخت ناروا دئ.

نوموړي عالم پر دغه موضوع باندي خورا زيات دلايل ويلي دي په لړ كي يې دمالكي مذهب ديوه مشهور عالم مازري رحمه الله عليه پېښه رانقل كړې ده ،چي دده مبارک څخه پر يوه غير مشهور قول باندي دفتوا غوښتنه وسوه ده نه ومنل او په جواب كي يې وويل:

---

[1]: فيض القدير ، شرح جامع الصغير للمناوي رحمه الله عليه ، ج : ١ ص : ٢١١

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولست ممن يحمل الناس علي غير المعروف المشهور من مذهب مالک رحمة الله عليه واصحابه لان الورع قل ،بل كاد يعدم والتحفظ علي الديانات كذالک وكثرت الشهوات وكثر من يدعي العلم ويتجاسر علي الفتوي فيه فلو فتح لهم باب في مخالفت المذهب لاتسع الخرق علي الراقع، وهتكوا حجاب هيبة المذهب وهذا من المفسدات التي لاخفاء بها.([1])

ژباړه: زه دهغو خلکو څخه نه يم ،چي خلک دې ته اماده کړم ،چي دامام مالک رحمة الله عليه او دده دملګرو په غير مشهورو اقوالو باندي عمل وکړي ځکه اوس خلک په تقوا کي کم راغلي دي بلکي تقوا بيخي له منځه تللې ده ، ددينداری دساتني احساس کم سوی دئ ، دخلکو نفساني خواهشات زيات سوي دي ،دعلم دعوه کونکي زيات سوي دي ،په معاملاتو کي په فتوا ورکول کي تېز او دلاوره دي، له همدې امله که دمالکي مذهب څخه دمخالفت دروازه خلاصه سي نو داصلاح تر هڅي به فساد ډېر سي ، دمذهب دويري (دبدبې) ،چي کومه پرده غوړېدلې ده هغه به څيري سي ، دايو داسي فساد دئ ،چي دخلکو څخه هيڅ پټ نه دئ او نه څوک ځني منکر کېدای سي.

علامه شاطبي رحمة الله عليه زياتوي:

فانظر كيف لم يستجز وهو المتفق علي امامته الفتوي بغير مشهور المذهب ، ولابغير مايعرف منه بناء علي قاعدة مصلحية ضرورية ، اذ قل الورع والديانة من كثير ممن ينتصب لبث العلم والفتوي ،كما تقدم تمثيله فلو فتح لهم هذا الباب لانحلت عري المذهب بل جميع المذاهب.([2])

---

[1]: **الموافقات للشاطبي ، ج : ۴ ، ص : ۱۴۶، كتاب الاجتهاد**

[2]: **: الموافقات للشاطبي ، ج : ۴ ، ص : ۱۴۶، ۱۴۷ ، كتاب الاجتهاد ، الطرف الاول ، مسئله : ۳ ، فصل : ۵**

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : تاسووګورئ ! علامه مازري رحمة الله عليه څنګه دمالکي مذهب په غیرمشهورو اقوالو باندي فتوا غلطه وبلل، دده مبارک دغه وینا دمصلحت اوضرورت دقاعدې پر بنسټ بنا ده ځکه دډېرو هغو خلکو څخه تقوا او دیانت کم سوی دئ ،چي دعلم او فتوا په نشر اوخپراوي کي بوخت دي ، لکه مخکي ،چي یې مثالونه تېر سوه ، که دوی ته دمالکي مذهب دباندي اجازه ورکړل سي نو نه یوازي مالکي مذهب بلکي ټول مذهبونه به له منځه ولاړسي.

ابن خلدون رحمة الله عليه دشخصي تقلید دسببونو په اړه داسي لیکلي دي:

ووقف التقليد في الامصارعند هؤلاء الاربعة ودرس المقلدون لمن سواهم وسد الناس باب الخلاف وطرقه لما كثر تشعب الاصطلاحات في العلوم ولما عاف عن الوصول الي رتبة الاجتهاد ولماخشي من اسناد ذالک الي غير اهله ومن لايوثق برايه ولابدينه فصرحوا بالعجز والاعواذ وردوا الناس الي تقليد هؤلاء كل من اختص به من المقلدين وخطروا ان يتداول تقليدهم لما فيه من التلاعب .([1])

ژباړه: په ټولوښارونو کي دڅلورو امامانو تقلید حصرکړل سوی دئ دنورو امامانو تقلیدله منځه تللی دئ ، خلکو دڅلورو امامانو سره داختلافاتودروازه بنده کړې ده یو لامل یې دادئ ،چي دعلومو اصطلاحات په لاس راوړل خورا پېچل سوي دي او داجتهاد تر بریده رسېدل ګران کار جوړ سوی دئ، بل لامل یې دادئ ،چي که داجتهاد لاره خلاصه سي نو دنااهله خلکو په لاس به اجتهاد ورسي ، که داسي وسي نو داسي خلک به داجتهاد څخه ګټه پورته کړي ،چي دهغوی رایه او نظر داعتماد وړ نه وي همدا لامل و ،چي علماوو داجتهاد څخه عجز

[1]: مقدمة ابن خلدون رحمة الله عليه ، ص: ۴۴۸، ط : مكتبة تجاريه كبر مصر، كتاب : ۱ ، باب : ۹، فصل : ۷.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعلان کړ، او خلک يې دڅلورو امامانو شخصي تقليد ته را وبلل او دا يې هم خلکو ته وښوول ،چي دوی دي مذهبونه بدلول او رابدلول نه کوي يعني داچي کله يو مذهب انتخابوي او کله دي بل مذهب انتخابوي داسي دي نه کوي ځکه که داسي کړنه جايز سي نو په دين به دبازيو کولو سبب جوړ سي ، حاصل داچي داصحابانو رضي الله عنهم په زمانه کي شفافيت او صفوف زيات و په هغه وخت کي مطلق تقليد کېدئ ځکه ددوی سره درسول الله ﷺ دملګرتيا فيوضات وه او ددوی نفسونه بېخي مغلوب وه په ځانګړي ډول په شرعي احکامو کي پر دوی باندي بېخي ددې وېره نه وه ،چي دوی دي دخواهشاتو پيروي وکړي ، همداوجه وه ،چي په هغه وخت کي شخصي او مطلق دواړه تقليدونه جايز وه ځکه په هغه کي دنفسي خواهشاتو دپيروی وېره نه وه ، وروسته ،چي دغه وېره پيداسوه نو تقليد يوازي په شخصي تقليد کي منحصر سو.

حقيقت دادئ ،چي که داسي نه وای سوي يعني يوازي دشخصي تقليد دلزوم پرېکړه نه وای سوې نو شرعي احکام به پر بې ساري ډولو باندي څرګند سوي وای په دين کي به داسي تفرق رامنځته سوی وای ،چي حل به يې بيا ناشونی وای.

حضرت شاه ولي الله رحمة الله عليه ليکي:

واعلم ان الناس کانوا في المائة الاولي والثانية غير مجتمعين علي التقليد لمذهب واحد بعينه وبعد المائتين ظهر فيهم المتذهب للمجتهدين باعيانهم وقل من کان لايعتمد علي مذهب بعينه وکان هذا هو الواجب في ذالک الزمان .([1])

[1]: الانصاف في بيان سبب الاختلاف ، ص : ۵۷ تر ۵۹، باب : ۴ ، ط: مجتبائي ، کال : ۱۹۳۵، اردو ترجمه والا.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : يوه سئ! په لومړۍ اودوهمه پيړۍ کي خلک پر يوه مذهب باندي راغونډ نه وه تر دوو پيړيو وروسته دټاکلي مجتهد دتقليد رواج پيل سو ترداسي بريده ،چي ډېرکم خلک داسي پيدا کېدل ،چي ديوه مذهب تقليد به يې نه کاوه.

ځينو خلکوته داسوال پيداکېږي ،چي کوم شی داصحابانو رضي الله عنهم په زمانه کي لازمي نه و اوس نوولي لازمي سي په دې اړه ده مبارک قناعت بخشه جواب ويلی دئ اوفرمايلي يې دي:

قلت الجواب الاصلي هو ان يكون في الامة من يعرف الاحكام الفرعية من ادلتها التفصيلية ، اجمع علي ذالک اهل الحق ومقدمة الواجب واجبة ، فاذا كان للواجب طرق متعددة وجب تحصيل طريق من تلک الطرق من غير تعين ،واذا تعين له طريق واحد وجب ذالک الطريق بخصوصه ... وكان السلف لايكتبون الحديث ثم صار يومنا هذا كتابة الحديث واجبة لان رواية الحديث لاسبيل لها اليوم الامعرفة هذه الكتاب وكان السلف لايشتغلون بالنحو واللغة وكان لسانهم عربيا لايحتاجون الي هذه الفنون ثم صاريومناهذا معرفة اللغة العربية واجبة لبعد العهد عن العرب الاول وشواهد ما نحن فيه كثيرة جدا وعلي هذا ينبغي ان يقاس وجوب التقليد لامام بعينه فانه قد يكون واجبا وقد لايكون واجبا.

ژباړه: ددغه پوښتني په جواب کي وايم ،چي په حقيقت کي خو بايدپه امت کي داسي وي ،چي شرعي احکام ددلايلو سره په تفصيلي ډول پېژني څو خلک مسائلي څني زده کړي اوبيا عمل په وکړي ، پردې خبره باندي دټول امت اجماع ده البته دواجب لپاره مقدمه هم واجب دي يعني داچي که دواجب دادا لپاره ډېري لاري وي نو ديوې لاري په انتخاب سره دواجب غوښتنه پوره کېږي او که دواجب ادا لپاره يوه لاره وي نو دهمدې لاري لاسته راوړل هم واجب دي دمثال په ډول زموږ اسلافو احاديث نه ليکل خو زموږ په زمانه کي داحاديثو ليکل واجب دي ځکه ددې پرته بله لاره نه پاته او نه درروايت لپاره بل مرجع کېدای سي

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا ډول زموږ اسلاف په صرف ، نحو او دلغتو په علوموبوخت نه وه ځکه عربي ژبه دهغو مورنۍ ژبه وه ، دوی صرف ، نحو او داسي نورو علومو ته اړتيا نه درلوده مګراوس دعربي ژبي زده کړه واجب ګرځېدلې ده مګر موږ داسي نه يو ځکه موږ دعربو څخه ډېر ليري يو حتما پورتنيو فنونو ته اړتيا لرو.

ددې څخه دا معلومه سوه ،چي دزمانې تغير او بدلون په وجوباتو کي هم بدلون راوستای يعني داچي يو شی په يوه زمانه کي واجب نه وي وروسته بيا واجب سي لکه پورته ،چي يې مثالونه ذکر سول ددغه جملې څخه شخصي تقليد هم دئ ،چي په تېره زمانه کي واجب نه و او اوس واجب ګرځېدلی دئ

شاه ولي الله رحمة الله عليه ليکي:

فاذا كان انسان جاهل في بلاد الهند وماوراء النهر وليس هناک عالم شافعي ولامالكي ولاحنبلي ولا كتاب من كتب هذه المذاهب وجب عليه ان يقلد لمذهب ابي حنيفة رحمة الله عليه ويحرم عليه ان يخرج من مذهبه لانه حينئذ يخلع من عنقه ربقه الشريعة ويبقي سدى مهملا، بخلاف ما اذا كان في الحرمين.([1])

ژباړه : ک،چيري کوم ناپوه کس په هندوستان او يا ماوراء النهر کي وي او هلته نه شافعي ، نه مالکي او نه حنبلي عالم وي ، نه ددغه مذهبونو څخه کوم کتاب وي پر نوموړي کس باندي دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه تقليد واجب دئ ، همدا ډول دده مبارک دمذهب څخه وتل ورته حرام دي ځکه په دغه حالت کي نوموړی کس دشريعت دپابندۍ څخه بېخي ازاديږي او که په حرم شريف کي و بيا نو هر مذهب ،چي يې خوښ وي هغه انتخابولای سي.

[1]: الانصاف ، ص : ٦٩ تر ٧١ .

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې وروستۍ زمانې علماوو ،چي دشخصي تقلید په مټ دکومو لویو ګناهونو مخه نیولې ده شاه ولي الله رحمة الله علیه اشاره ورته کړې ده او لیکلي یې دي:

وبالجملة فالمتذهب للمجتهدين سر الهمه الله تعالي العلماء وجمعهم عليه من حيث يشعرون او لايشعرون.([1])

ژباړه: خلاصه دا چي مذهب انتخابول داسي یو پټ سر دئ ،چي الله جل جلاله دعلماوو په زړونو کي واچوئ او دوی یې په شعوري او غیرشعوري توګه باندي متفق کړل.

په بل ځای کي شاه ولي الله رحمة الله علیه لیکي:

ان هذه المذاهب الاربعة المدونة المحررة قد اجتمعت الامة او من يعتد به منها علي جواز تقليدها الي يومنا هذا وفي ذالک من المصالح ما لايخفي لاسيما في هذه الايام التي قصرت فيها الهمم جدا واشربت النفوس الهوي واعجب كل ذي راي برايه.([2])

ژباړه: بېشکه دغه څلورمذهبونه ،چي تدوین سوي دي او په لیکلي ډول پاته دي ، ددغه مذهبونو د تقلید پرجواز باندي دټول امت اجماع ده، په دغه کار کي ،چي کومي ځانګړتیا وي سته بېخي ښکاره دي په ځانګړې توګه زموږ په زمانه کي ،چي همتونه ټيټ سوي دي او خواهشت پرستۍ دخلکو په رګونو باندي ننوتلي دي کوم کسان ،چي نظر لري هغه هر يو پر خپل نظر باندي پرېکړه کوي.

دشخصي تقلید دلزوم یو څرګند مثال

[1]: الانصاف ، ص : ۶۴

[2]: حجة الله البالغة ، ج : ۱ ص : ۵۴. باب حكاية اهل الناس قبل المائة الرابعة وبعدها.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت شاه ولي الله رحمة الله عليه فرمايلي دي:

په لومړيو پېړيو کي خلک ديوه ټاکلي مجتهد پر تقليد باندي راجمع نه وه وروسته بيا دشخصي تقليد پر کولو باندي متفق سوه او شخصي تقليد واجب وګرځېدئ ، يو ښکاره مثال يې دحضرت عثمان رضي الله عنه په زمانه کي دقرآن راجمع کېدل دي، دابن جرير رحمة الله عليه او نورومشهور نظرونو مطابق حضرت عثمان رضي الله عنه داوو حروفو څخه شپږ حروف له منځه يو وړل يوازي دقريشو حرف يې پرېښودئ نور ټول حروف يې وسوځل ، تاسو وګورئ درسالت په زمانه کي ، حضرت ابوبکر رضي الله عنه دخلافت په زمانه کي اودحضرت عمر رضي الله عنه په خلافت کي دپورتني کار اجازه نه وه بلکي داوو قرئتونو څخه ،چي به هر چا غوښتي هغه به يې لوستلای سوای خو کله ،چي حضرت عثمان رضي الله عنه پوه سو ،چي که دغه اختلاف پاته سي نو ددغه اختلاف څخه به فتنه جوړه سي نوځکه يې ددې اقدام وکړ او هغه شپږ حروف يې له منځه يووړل او يو دقريشو حرف يې پرېښودئ او پرهمدې حرف باندي يې تلاوت لازم وګرځاوه.

حافظ ابن جرير طبري رحمة الله عليه دپورتنۍ خبري لامل داسي بيانوي:

فكذالک الامة امرت بحفظ القرآن وقرائته وخيرت في قرائته باى الاحرف السبعة شاءت قرئت ، لعله من العلل اوجبت عليها الثبات علي حرف واحد قرائته بحرف واحد ، ورفض القرائت بالاحرف الستة الباقية.[1]

ژباړه : همدا ډول ټول امت ته امر کړل سوی و څو دقرآن حفظ وکړي او تلاوت يې وکړي خوپه دې لاره کي اختيار ورکړل سوی و ،چي داوو حروفو څخه يې هر حرف خوښ وي پر هم هغه طريقه دي يې وايي خو

[1]: تفسير ابن جرير طبري رحمة الله عليه ج : ۱ ص : ۱۹

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دځينو لاملونو په وجه پر امت باندي لازمه کړل سوه څو پريوه حرف باندي تلاوت وکړي او پاته شپږ حروف پريږدي.
داسي پوښتنه حتما پيدا کېږي ،چي درسول اللهﷺ په زمانه کي اوه واړه حرفونه ويل جايز وه وروسته ناجايز سوه يوازي يوه طريقه جايز سوه نو کوم شی ،چي درسول اللهﷺ په زمانه کي جايز و هغه شی نو ولي وروسته ناجايز وګرځېدئ؟
ددغه سوال په جواب کي ابن جرير طبري رحمة الله عليه ليکي:
امت په لومړيو کي داوو واړو حروفو اجازه ورکړل سوې وه ،چي تلاوت باندي وکړي خو دغه کار پردوی باندي واجب يا فرض نه و، وروسته امت په دې کي مصلحت وليدئ ،چي يوازي يوه حرف پاته او نور له منځه ولاړ سي نو همداسي يې وکړل هغه يو حرف يې پرېښودئ او نور يې له منځه يو وړل.
ابن جرير طبري رحمة الله عليه زياتوي:

کان الواجب عليهم من الفعل مافعلوا اذاکان الذي فعلوا من ذالک کان هو النظر للاسلام واهله فکان القيام بفعل الواجب عليهم بهم اولي من فعل مالو فعلوه کانوا الي الجناية الي الاسلام واهله اقرب منهم الي السلامة من ذالک.([1])

ژباړه :کوم کار ،چي ددوی مبارکانو دنده وه هغه کار دوی ترسره کړ،کوم کار،چي دوی ترسره کړی دئ يعني داوو حروفو څخه يې يو پرې ايښی دئ او نور يې له منځه وړي ددوی مبارکانو دغه کار داسلام او مسلمانانو لپاره زيات ګټمن دئ تر هغه ،چي دا کار يې نه وای ترسره کړی دهغه فتنه به داسلام او مسلمانانو لپاره زياته وای.

[1]: تفسير ابن جرير ، ج : ۱ ، ص : ۲۲ ، مقدمة.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته بحث ،چي ذکر سو دا دابن جرير رحمة الله عليه دنظر سره برابر و خو ددې نظر پرته دحضرت عثمان رضي الله عنه دکړني ،چي داوو حرفونو څخه يې يو پرېښودئ په اړه بل نظر هم سته ،چي امام مالک رحمة الله عليه ، علامه ابن قتيبة رحمة الله عليه ، ابوالفضل الرازي رحمة الله عليه ، علامه ابن الجزري رحمة الله عليه او داسي نورو لوړو علماوو غوره کړی دئ . دغه علماء وايي ،چي حضرت عثمان رضي الله عنه نور شپږ حروف لمنځه نه دي وړي بلکي هغه حروف اوس هم په تواتر سره سته ، لوستل کېږي او محفوظ دي دحضرت عثمان رضي الله عنه يوازنی کار داو ،چي يو دقرآنکريم اړونده ده يو ټاکلی رسم الخط وټاکی.(١)

دغه دوهم نظر ته زياتو علماوو رجحان ورکړی دئ په هر صورت که دغه نظر و منل سي نو داهم دشخصي تقليد لپاره يو ښه مثال دئ ځکه ،چي دحضرت عثمان رضي الله عنه تر دغه کار وړاندي قرآنکريم په ډول ، ډول رسم الخطونو باندي ليکل کېدئ او ترتيب يې هم بېل ،بېل و ده مبارک دخاص مصحلت پر بنسټ دټولو رسم الخطونو څخه يو خاص رسم الخط وټاکی ، خاص ترتيب يې ورکړ، دنورو رسم الخطونو جواز يې له منځه يو وړئ او وې سوځل ، يوازي ټاکلی رسم الخط يې پرېښووئ.(٢)

په هر صورت کي که حضرت عثمان رضي الله عنه نور حروف لمنځه وړي وي يو يې پرې ايښي وي ، که يې خاص رسم الخط ټاکلی وي په دواړو صورتو

١: ددغه نظر دپوره تفصيل لپاره وګورئ : غرائب للنيشاپوري رحمة الله عليه بهامش ابن جرير، ج :١ ص :٢١ ، فتح الباري ، ج : ٩ ، ص : ٢٥، ٢٦. ط : بهيه

٢: ددغه موضوع دپوره تحقيق لپاره دي دشيخ الاسلام محمد تقي صاحب علوم القران کتاب وکتل سي.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي دتقليد لپاره مثال دئ او دا حال په کتې متې ډول مخته راغلی دئ ځکه داصحابانو رضی الله عنهم اوتابعينو په زمانه کي شخصي تقليد واجب نه و ، وروسته علماوو ديوه خاص مصلحت پربنسټ باندي شخصي تقليد لازم وګرځاوه همدا وجه ده ،چي دغه کار ته بدعت نه ويل کېږي ځکه دحضرت عثمان رضی الله عنه پورتنی کړنه دتقليد دجواز لپاره ښه دليل دئ.

که ،چيري امت ته ديوې ځانګړي موخي لپاره څو لاري ورکړل سوي وي نو دوی دهغو لارو څخه يوه لاره وټاکي دخپلي زمانې داصلاحاتو په نظر کي نيولو سره او دفساد دله منځه وړلو لپاره دا کار کولای سي ،چي يوه لاره وټاکي او نوري پريږدي، دشخصي تقليد اړونده په دې لړ کي نور څه نه دي سوي.

دڅلور مذهبونو تخصيص

کله ،چي دشخصي تقليد حقيقت او اړتيا څرګنده سوه نو يو بل سوال پيدا کېږي هغه داچي شخصي تقليد لازم سوه نوبيا ولي دڅلورو خاصو امامانو تخصيص وسو؟ ،چي خامخا به ددغه څلورو مذهبونو تقليد کېږي دبل مذهب تقليد جايز نه دئ حال داچي نور وتلي علماء هم سته لکه سفيان ثوري رحمة الله عليه ، امام اوزاعي رحمة الله عليه ، عبدالله بن مبارک رحمة الله عليه ، اسحاق بن راهوية رحمة الله عليه ، امام بخاري رحمة الله عليه ، ابن ابي ليلي رحمة الله عليه ، ابن شبرمة رحمة الله عليه ، حسن بن صالح رحمة الله عليه او داسي نور ډېر علماء او مجتهدين وه دهغو تقليد ولي نه کېږي ،چي ددغه څلورو خاصو امامانو تقليد کېږي؟ ددغه پوښتني جواب دادئ ،چي دپورتنيو علماوو ،چي نومونه يې دځينو وليکل سوه او دځينو نومونه، نه دي ليکل سوي دنه تقليد لامل يې مجبوريت دئ ځکه ددوی مبارکانو

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مذهبونه په مدون او ليکلي ډول نه دي ساتل سوي ، که ددوی مذهبونه په مدون شکل باندي پاته وای نو يقيني خبره ده ،چي ددوی تقليد به هم داسي کېدای لکه ددغه څلور مذهبونو تقليد ،چي کېږي ، وجه يې هم داده ،چي ددغه علماوو نه کتابونه په مدون شکل پاته دي او نه يې دمذهب علماء سته نو ځکه ددوی دتقليد لپاره هيڅ لاره نه ده پاته.

مشهور محدث علامه عبدالرؤف مناري رحمة الله عليه دامام ذهبي رحمة الله عليه څخه داسي نقل کړی دئ:

ويجب علينا ان نعتقد ان الائمة الاربعة والسفيانين والاوزاعي وداود الظاهري واسحاق بن راهوية وسائر الائمة علي هدى ...وعلي غير المجتهد ان يقلدمذهبا معينا...لكن لايجوز تقليد الصحابة وكذا التابعين كما قاله امام الحرمين من كل من لم يدون مذهبه فيمتنع تقليده غير الاربعة في القضاء والافتاء لان المذاهب الاربعة انتشرت وتحررت حتي ظهر تقييد مطلقها وتخصيص عامها بخلاف غيرهم لانقراض اتباعهم وقد نقل الامام الرازي رحمة الله عليه اجماع المحققين علي منع العوام من تقليد اعيان الصحابة واكابرهم.([1])

ژباړه : پر موږ باندي لازمه ده ،چي داسي عقيده ولرو ،چي څلور ګوني امامان ، سفيان ثوري ، سفيان بن عينه ، امام اوزاعي ، داود ظاهري اسحاق بن راهوية او نور ټول امامان پر هدايت باندي دي ...کوم کس ،چي خپله مجتهد نه وي پر هغه کس باندي واجبه ده ،چي ديوه خاص امام تقليد وکړي ...البته دحرمينو دامام په آند دهغه اصحابانو ، تابعينو او امامانو ،چي مذهب يې مدون نه وي تقليد يې نه دئ جايز ، دڅلورو امامانو ماسوا دبل چا پر قول باندي په قضا او افتاء کي پريکړه کول جايز نه دي ځکه څلور ګوني مذاهب خپاره سوي ، ليکل سوي دي ،

[1] فيض القدير ، شرح الجامع الصغير للمناوي رحمة الله عليه ج : ۱، ص : ۲۱۰، حديث اختلاف امتي رحمة

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعامو الفاظو تخصیصات او دمطلق الفاظ قیود یې څرګند سوي دي او دنورو مذهبونو پیروان له منځه تللي دي ، امام رازي رحمة الله علیه پر دې خبره باندي دامت اجماع رانقل کړې ده ،چي عوام خلک دي داصحابانو او نورو مخورو اکابرینو دتقلید څخه منع سي.

پورتني خبره علامه نووي رحمة الله علیه داسي رانقل کړې ده:

وليس له المتذهب بمذهب احد من ائمة الصحابة رضي الله عنهم وغيرهم من الاولين وان كانوا اعلم واعلي درجة من بعدهم لانهم لم يتفرغوا لتدوين العلم وضبط اصوله وفروعه فليس لاحد منهم مذهب مهذب محرر مقرر وانما قام بذالک من جاء بعدهم من الائمة الناحلين لمذاهب الصحابة والتابعين القائمين بتمهيد احكام الوقائع قبل وقوعها الناهضين بايضاح اصولها وفروعها كمالک رحمة الله عليه وابي حنيفة رحمة الله عليه([1])

ژباړه : اصحابان رضي الله عنهم او دلومړۍ پېړۍ وتلي او مخور علماء که څه هم دعلم او مرتبې له اړخه تر وروستیو علماوو لوړ دي مګر دوی ته ددې زمنه نه ده برابره سوې ،چي دوی دي خپل علم تدوین کړي ، داصولو او فروعو مسائلي دي ضبط کړي همدا لامل دئ ،چي هیچا ته ددې اجازه نسته ،چي په دوی کي دي دیوه تقلید وکړي ځکه په دوی کي یو هم داسي کس نه دئ پیدا سوی ،چي لیکلی او ټاکلی مذهب دي ولري پر همدې بنسټ باندي دفقه شریفي تدوین وروستیو علماوو ته پاته سوی دئ داسي امامان ،چي داصحابانو رضي الله عنهم او تابعینو مذاهب یې دګل،چین په څېر راټول کړل او داسي مسائل او احکام یې وضع کړل ،چي لاپېښ سوي نه وه ، دوی مبارکانو خپل مذاهب ، اصول او فروع څرګند او تدوین کړل لکه امام مالک رحمة الله علیه او امام ابو حنیفة رحمة الله علیه.

[1]: المجموع شرح المذهب للنووي رحمة الله علیه ج : ۱ ص : ۹۱ ، فصل في اداب المستفتي.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څه هم پردې موضوع باندې دډېرو علماوو اقوال سته مګر موږ دلته یوازې دلنډوالي او اختصار په وجه ددووعلماوو ويناوې رانقلوو ځکه دغه علماء دعلم او ديانت په اعتبار سره تر نورو لوړ مقام لري نوموړي دوه علماءيو ابن تيميه رحمة الله عليه دئ او بل شاه ولي الله محدث دهلوي رحمة الله عليه دئ.

علامه ابن تيمية رحمة الله عليه په خپله فتاوا کې ليکي:

وليس في الكتب والسنة فرق في الائمة المجتهدين بين شخص وشخص فمالک والليث بن سعد والاوزاعي والثوري هؤلاء ائمة في زمانهم وتقليد كل منهم كتقليد الاخر لايقول مسلم انه يجوز تقليد هذا دون هذا ولكن من منع من تقليد احد هؤلاء في زماننا فانما يمنعه لاحد شيئين احدهما اعتقاده انه لم يبق من يعرف مذاهبهم وتقليد الميت فيه خلاف مشهور فمن منعه قال هؤلاء موتي ومن سوغه قال لابد ان يكون في الاحياء من يعرف قول الميت الثاني ان يقول الاجماع اليوم قد انعقد علي خلاف هذا القول ... واما اذا كان القول الذي يقول به هؤلاء الائمة او غيرهم قد قال به بعض علماء الباقية مذاهبهم فلاريب انه قوله مؤيد بموافقة هؤلاء ويعتضد به.([1])

ژباړه: دقرآن او حديث په اعتبار سره دمجتهدينو او امامانو ترمنځ کوم توپير نسته .امام مالک رحمة الله عليه ، سفيان الثوري رحمة الله عليه اوزاعي رحمة الله عليه ليث بن سعد رحمة الله عليه دغه ټول دخپلې زمانې امامان وه داسې يې تقليد کېږي لکه دنورو ،چې تقليد کېږي هيڅ مسلمان داسې نه سي ويلای ،چې په دغه امامانو کې ديوه امام تقليد جايز نه دئ او دبل امام تقليد جايز دئ البته دکوموامامانو تقليد،چې منعه کړل سوی دئ ددوو وجوهاتو له امله سوی دئ:

[1]: الفتاوی الکبري لابن تيمية رحمة الله عليه ، ج : ۲ ص : ۴۴۶، فيمن صلي خلف الصف منفردا.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی داچي ،چي دهغو امامانو پیروان پاته سوي نه دي ، داسي ځوک نسته ،چي دهغو امامانو دمذهبونو په اړه دي ورته پوره معلومات وي ، اودوفات سوي په تقلید کي دعلماوو خپل منځی اختلاف خورا مشهور دئ ، ځوک دوفات سوي امام تقلید جایز نه بولي او ځوک ،چي یې جایز بولي هغه وایي حتما به په ژوندو کي داسي ځوک وي ،چي دوفات سوي عالم په اقوالو پوره علم لري. داچي دچا دمذهب په اړه پوره معلومات نه وي نو دداسي چا نو څنګه تقلید وسي، دکومو امامانو مذهبونو ته ،چي زیاته توجه سوې ده که څه هم دغه امامان وفات سوي دي یعني ژوندي نه دي خو تر دوی وروسته علماء یې دمذهب په اړه پوه او ژور معلومات لري او پیروان یې هم پاته دي له همدې امله ددوی تقلید لازمي دئ.

دوهمه وجه دهغو علماوو دمذهبونو دنه پاتېدو داده ،چي دامت اجماع ددوی دقول خلاف واقع سوي ده .کومه خبره ،چي دهغه علماوو څخه پاته وي ،چي ددې مجتهدینو دقول سره برابر وي نو دشک پرته دوروستیو علماوو وینا دهغه پخوانیو علماوو دوینا تائید کوي.

یو بل مخور او ستر عالم شاه ولي الله محدث دهلوي رحمة الله علیه په خپل کتاب عقد الجید کي په دې اړه خورا تفصیلي بحث کړی دئ او ددغه موضوع لپاره یې بېل باب ټاکلی دئ او دهغه باب نوم دئ: (باب تاکید الاخذ بهذه المذاهب الاربعة والتشدید في ترکها والخروج عنها) ددغه باب پیل په لاندي الفاظو سوی دئ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعلم ان في الاخذ بهذه المذاهب الاربعة مصلحة عظیمة وفي الاعراض عنها كلها مفسدة كبيرة ونحن نبين ذالک بوجوه ...الخ ([1])

ژباړه : پوه سئ! دڅلور ګونو مذهبونو په غوروالي کي لوی مصلحت پروت دئ ،چي مخ ځني اړول ډېر لوی فساد منځته راوړي او دا موږ په څو وجوهاتو بیانوو :

ترپورتنۍ خبري وروسته شاه صاحب رحمه الله یاد وجوهات په پوره تفصیل سره بیان کړي ، ددغه ټولو وجوهاتو دلته دعربي متن سره بیانول خورا اوږ کار دئ ځکه اوږدوالی منځته راوړي موږ یې دلته یوازي خلاصه بیانوو :

۱ : په شریعت دپوهاوي لپاره داسلافو پر ویناووباندي اعتمادکول دټول امت په اجماع لازمي دئ ،مګردایوه خبره لازمي ده هغه داچي هغه وخت ددوی مبارکانوپر ویناوو باندي اعتماد کېدای سي ،چي دغه ویناوي په صحیح سند ترموږپوري راسېدلي وي اویاپه صحیح ډول تدوین سوي وي ، داهم لازمي ده ،چي وروستیوعلماوو ددوی پرویناووباندي شروحي کړي وي ، ددوی ویناوي یې څرګندي کړي وي او که ددوی یو نظر دڅو معناوو احتمال لري نو یوه خاصه معنایې ځني ټاکلې وي اوتر بحث کولو وروسته یې راجح کول ځني معلوم کړی وي ، همدا ډول کله داسي وي ،چي دیوه مجتهد قول عام وي مګر دده دغه قول څخه کوم خاص صورت مراد دا وي ،چي یوازي هغه علماء په پوهیږي ،چي په دنوموړي مجتهد په مذهب کي برلاسی او معلومات ولري ، دا هم لازمي ده ،چي ددغه مذهب علماء به داسي صورتونه

[1]: عقد الجید في احکام الاجتهاد والتقلید ، ص : ۳۱ ، ط : مجتبائي،ډهلی دمولانا محمد حسن نانوتوي رحمه الله ، داردو ترجمې سره.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

واضح کړي او ټاکلي وي او دداسي مسائلو علتونه به يې څرګند کړي ، په کوم مذهب کي ،چي داشرطونه موجود وي يعني دغه کارونه ورته سوي دهغه مذهب تقليد کېدای سي او که پوره تني کارونه ،نه وي ورته سوي دهغه مذهب تقليد نه سي کېدای ، موږ ،چي ا وس وګورو نو دڅلورمشهورو مذهبونو پرته دبل مذهب لپاره پوره کارونه ، نه دي سوي ، يوازي زيديه او امامية ډلي ددې څخه مستثني دي ځکه هغوی بدعتيان (روافض) دي دهغوی تقليد کول او يا يې پر ويناووباندي اعتمادکول جايز نه دئ.

۲: شاه ولي الله رحمة الله عليه دڅلورګونو مذهبونو دتقليد دوهمه وجه داسي بيان کړې ده:

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

اتبعواالسواد الاعظم.

ژباړه : تاسو دسواد اعظم پيروي وکړئ.

داچي دڅلورومذهبونوپرته نور حق مذهبونه نسته نو ځکه دڅلور مذهبونوپيروي کول دسواد اعظم اتباع ده او ددې څلورو مذهبونو څخه مخالفت دسواد اعظم څخه مخالفت دئ.

۳: شاه والي الله رحمة الله عليه دڅلورګونو مذهبونو دتقليد دريمه وجه داسي بيان کړې ده:

که چيري دڅلورو مذهبونو پرته دنورو مجتهدينو پر قول دفتوا اجازه ورکړل سي نو عُلَمَاءِ سُوء (خواهش پرسته علماء) به دخپلو نفساني خواهشاتو په وجه خپله وينا او فتوا دسلفو علماوو څخه يوه پخواني مشهور عالم ته منسوبوي او دا به وايي ،چي دا وينا فلانکی عالم کړې ده او دهغه څخه ثابته ده ، همدا لامل دئ ،چي دکوم مذهب

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دڅرګنوالي لپاره ،چي زيات شمېر علماء بوخت وي دداسي مذهب په پيروي کي پورتنی خطر موجود نه وي .
پاته دي نه وي ،چي په ټوله دنيا کي داسي نه ده بلکي دځينو مجتهدينو ځينو اقوال پيدا کېږي مګر ددغه اقوالو په وړاندي ددې سخته وېره ده ،چي دغه ويناوي به غلطي تعبير سوي وي نو ځکه ځان ځني ژغورل لازمي دئ څو ددې لاره ډب سي ،چي خلک دخپلي خوښي پايله ځني وباسي.(۱)

دتقليد بېلابېلي درجې

الله جل جلاله لره دي حمد وي دپورتني بحث څخه دا خبره ثابته سوه ،چي دڅلورو مذهبونو څخه ديوه مذهب تقليد کول لازمي دئ ، يعني داچي دڅلورو امامانو څخه ديوه امام پر شخصي تقليد باندي زيات ټينګار کېږي.
اوس موږ تاسو ته يو اړين او ګټور وړانديز کوو ،چي دتقليد ددرجو اړونده دئ يعني داچي تقليد بېلابېلي درجې لري او دتقليد دبېلوالي له امله بېلابېل احکام لري ، که ددغه درجو توپير ونسي نو زيات تاوانونه به رامنځته سي کوم خلک ،چي پر تقليد باندي نيوکي او اعتراضونه کوي زماله آنده دوی دتقليد ددرجو ترمنځ توپير نه سي کولای او يا دتقليد درجې نه ورته معلومېږي نظر ځني اړوي موږ ددغه درجو بيان په لاندي ډول باندي کوو :

۱: عقد الجيد في احکام الاجتهاد والتقليد ، ص : ۳۱ ، ۳۳، ط : مجتبائي،دهلی دمولانا محمد حسن نانوتوي رحمه الله ، داردو ترجمې سره.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

والله الموفق للحق والصواب.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعوامو خلكوتقليد

ترټولو وړاندي دعوامو دتقليد درجه ده دلته په دې ځای کي دعوامو خلکو څخه لاندي کسان مراد دي:

الف : هغه خلک ،چي دعربي ژبي اونورو اسلامي علومو اړونده هيڅ معلومات نه لري نور علوم لازم نه دي په هغه کي که معلومات لري او که يې نه لري خو دلته يوازي اسلامي علوم مراد دي.

ب : هغه کسان ،چي په عربي ژبه پوهيږي مګر په تفسير ، فقه ، حديث او نورو اړونده ديني علومو داسي نه پوهيږي ،چي پر استاد باندي يې ويلي وي او په حقيقي ډول په پوه وي.

ج : هغه کسان ،چي په رسمي ډول داسلامي علومو څخه فارغه وي مګر په تفسير، حديث او فقه کي پوره مهارت ، بصيرت او بر لاسی نه لري.

پورته درې ډلي خلک ،چي ذکر سوه درې واړه ډلي دعوامو په لړليک کي داخل دي يعني داچي په تقليد کي دعوامو په څېر دي دتقليد په موضوع کي ددوی اودعوامو حکم يو دئ. ددغه خلکو لپاره پرته له دې ،چي محض تقليد وکړي بله چاره نه لري ځکه په دوی کي هيڅ داسي استعداد نه سته ،چي دوی دي مستقيما دقرآن او حديث څخه استنباط وکړي.يا دي دمتعارضو احاديثو تطبيق وکړي او بيا دي دترجيح فيصله وکړي له همدې امله پردغه کسانو باندي لازمه ده ،چي دوی ديوه مجتهد لمن ټينګه ونيسي دهغه څخه ديني احکام زده کړي او بيا عمل په وکړي ځکه دوی خپله اجتهاد نه سي کولای نوبله چاره نه

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري پرته له دې ،چي تقليد وکړي لکه ،چي علامه خطيب بغدادي رحمة الله عليه ليکي:

اما من يسوغ له التقليد فهو العامي الذي لايعرف طرق الاحكام الشرعية فيجوز له ان يقلد عالما ويعمل بقوله ... ولانه ليس من اهل الاجتهاد فكان فرضه التقليد كتقليد الاعمي في القبلة فانه لما لم يكن معه آلة الاجتهاد في القبلة كان عليه تقليد البصير فيها.([1])

ژباړه: داچي چاته تقليد جايز دئ ؟ هغه عام سړی دئ هغه سړی ،چي دشرعي احکامو طريقې نه ورته معلوميږي نو داسي کس ته پکارده ،چي ديوه عالم تقليد وکړي او بيا يې په وينا عمل وکړي ... ځکه داسي کس داجتهاد کولو جوګه نه دئ نو پرده باندي تقليدکول فرض دئ لکه ړوند سړی ،چي په قبله کي دليدونکي کس تقليد کوي په داسي حال کي ،چي دړانده سره دقبلې پيدا کولو کومه آله شتون نه لري دداسي ړانده لپاره لازمي ده ،چي دليدونکي کس دقبلې په تعين کي تقليدوکړي.

ددغه مرتبې لرونکي کس ته هيڅ جايزه نه ده ،چي ددلائلو په بحث ځان مشغول کړي يا دا ،چي راجح قول په خپل فکر سره پيدا کړي او بيا په هغه عمل وکړي ځکه داسي کس ددې جوګه نه دئ ،چي دمجتهدينو دلايل سره پرتله کړي او بيا پردې پريکړه وکړي ،چي دغه قول راجح دئ او دامرجوح دئ ، دغه کس ته فقط دومره پکار ده ،چي دکوم مجتهد شخصي تقليدوکړي او عمل په وکړي ترداسي بريده که داسي کس ته يو حديث په مخه ورغلی ،چي دده دامام دنظر سره مخالف و بيا هم دده لپاره لازمي او فرض ده ،چي دخپل امام تقليد وکړي اوحديث په اړه

[1]: الفقيه المتفقه للخطيب البغدادي ،ج : ۱ ، ص : ٦٨ ، ط: دارالافتاء السعودية ، رياض . نېټه : ۱۳۸۹هـ

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي داسي فکر وکړي ،چي زه دحدیث په مفهوم پوه سوی نه یم او یا دي داسي فکر وکړي ،چي زما دامام سره حتما داسي قوي دلیل سته ،چي تردې حدیث قوي دئ.

که څه هم په ښکاره داخبره ډېره عجیبه معلومېږي ،چي مقلد دي دحدیث عمل پرېږدي دمجتهد قول دي عملي کړي او دحدیث دي تاویل کړي مګر دداسي مقلد لپاره ،چي اوس موږ بحث کوو بله چاره نسته ځکه که دغه ډول مقلد په حدیث عمل کولو باندي اجازه ورکړل سي اوددې اجازه ورکړل سي ،چي هر کله دي دخپل امام قول دحدیث څخه مخالف ولیدئ دامام قول پرېږده په حدیث عمل کوه نو یو لوی تاوان به رامنځته سي او پایلي به یې ډېري خطرناکه وي ، بالاخره به دغه کس په یولویه ګمراهي کي لوېدلی وي ځکه دقران او حدیث څخه دمسائلو استنباط خوار وسیع ، عمیق او پراخ فن دئ که دیو کس ټول عمر هم په دغه فن کي مصرف سي بیا هم ورته ګرانه ده ،چي دقران او حدیث څخه دي دمسائلو استنباط وکړي ځکه ډېر وخت داسي پېښېږي ،چي دیوه حدیث څخه یو مفهوم ثابت سي مګر دقرآن او حدیث دنورو دلایلو په رڼا کي بېخي بل مفهوم ثابت سي اوس نو که ،چیري یو عام سړی دحدیث په لیدلو سره دحدیث په ظاهري معنا باندي عمل وکړي ددې څخه به ډول ، ډول ګمراهیاني پیدا سي.

دلاروښانتیا لپاره ویلای سم ،چي زما خپله تجربه ده ،چي څوک دقرآن او حدیث باندي په عمیق ډول پوه نه وي او عمیقه مطالعه یې نه لري دحدیثو کتابونه مطالعه کړي او بیا عمل ورباندي کوي دداسي کس څخه به ستره اشتباه سوې وي لار ورکی او ګمراه سوی به وي ځکه زما یودوست ،چي تعلیم لرونکی او دمطالعې سره یې هم زیاته مینه درلوده په ځانګړي ډول دحدیثو مطالعه یې بېخي زیاته کول ، دده په ذهن کي

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

داشي کښېناستلی و ،چي که زه کوم حديث پيدا کړم ،چي دحنفي مذهب څخه مخالف وي نو زه به په حديث عمل کوم او مذهب به پرېږدم ، يوه ورځ يې زما په مخکي يو چاته وويل ،چي دانسان ددبري څخه ،چي کوم باد راووزي ،چي اواز او بوږ ونه لري اودس نه په ماتيږي ده ،چي دا خبره وکړه زه پوه سوم ،چي دا غريب په حديث نه دئ پوه سوی ما ډيري خبري ورته وکړې ده په جواب کي راته وويل ،چي زه څنګه ترحديث تېر سم ما په حديث کي ليدلي دي ،چي دغه ډول باد اودس نه ماتوي ، بيا ما په پوره تفصيل بيان ورته وکړ، ،چي ته په حقيقت نه يې پوه سوی دحديث مفهوم داسي نه دئ لکه تا ،چي فهمولی دئ، ده په جواب کي راته وويل ،چي داخو زه دډېره وخته په دې عقيده ،چي دغه باد اودس نه ماتوي ، خدای خبر ،چي داسي ما څومره لمونځونه کړي وي يعني څومره لمونځونه به مي بې اودسه کړي وي.

داچي نوموړی کس په دومره لويه غلطي اخته سوی و، لامل يې داوو ،چي ده خوارکي دترمذي شريف لاندي حديث ليدلی و :

عن ابي هريرة رضي الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : لاوضوء الا من صوت او ريح.

ژباړه : دابي هريرة رضي الله عنه څخه روايت سوی دئ ،چي رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي يوازي دهغه باد څخه اودس سته ،چي بوږ ولري او يابوی ولري.

دپورتني حديث ترڅنګ يې لاندي هم ليدلی دئ:

اذا كان احدكم في المسجد فوجد ريحا بين اليتيه فلايخرج حتى يسمع صوتا او ريحا.([1])

[1]: جامع الترمذي ، ج : ۱ ص : ۳۱ ، باب ماجاء في الوضوء من الريح.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : کله ،چي ستاسو څخه یو کس دخپلوکوناتو په منځ کي باد محسوس کړي نو تر هغه دي دمسجد څخه نه وزي څو ،چي ددغه باد ږغ یې نه وي اوریدلی او یا یې بد بوی نه وي محسوس کړی.

هغه زما دوست ددغه حدیث دظاهرالفاظو څخه دامقصد ترلاسه کړی و ،چي څوک که دباد احساس وکړي نو ترهغه یې اودس مات نه دئ څو ،چي ددغه باد ږغ یې اوریدلی نه وي او یا یې بد بوی محسوس کړی نه وي ، حال داچي دټولو فقهاوو پر دې خبره اتفاق دئ ،چي دغه حدیث او ددغه حدیث مفهوم دهغه چا لپاره دئ ،چي وسواسي او ډېر ژر یې په اودس ماتېدو کي شک پیدا کېږي نو ددغه کس لپاره داحکم دئ ،چي تر هغه پوري یې اودس نه ماتیږي څو ،چي دباد وتلو یې داسي یقین نه وي راغلی لکه ،چي یې ږغ واوري اویایې بوی محسوس کړي یعني داچي څوک ددغه باد ږغ واوري او یا یې بوی محسوس کړي نو یقیني خبره ده ،چي اودس یې ماتیږي ، هغه سړی ،چي وسواسي وي دهغه لپاره هم داحکم دئ ،چي هغه وخت یې اودس ماتیږي ،چي پوره یقین یې راځي.

همدا ډول په یو بل حدیث کي راځي ،چي ددغه مطلب ښه څرنګوالی په راځي حدیث په دې ډول دئ:

اذا کان احدکم في الصلوة فوجد حرکةفي دبره احدث او لم یحدث فاشکل علیه فلاینصرف حتی یسمع صوتا اویجد ریحا.([1])

ژباړه : که ستاسو څخه یوه کس ته په لمانځه کي په کوناتو کي حرکت محسوس سو او داسي شک ورته پیدا سو ،چي دده به اودس مات

[1]: سنن ابي داود ، ج : ۱ ص : ۲۴ ، باب من شک في الحدث.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوی وي که یا؟ نو تر هغه پوري دي دلمانځه څخه نه ګرځي یعني اودس يې نه دئ مات شو ،چي اوازيې نه وي اورېدلی اویا يې بد بوی نه وي محسوس کړی.

همدا ډول په يو بل روايت کي راځي ،چي عبدالله بن زيد ﷺ فرمايلي : رسول الله ﷺ پورتنی جواب داسي چا ته ووایه ،چي وسواسي و دوسوسې په ناروغۍ باندي اخته و.

داچي احاديث په بېلابيلو طريقو اوالفاظو سره راځي نو ،چي ټولي طريقې او الفاظ سره راجمع سي هغه کس مطلب ځني اخستلای سي ،چي په حديثو کي مهارت او برلاسی ولري يوازي ،چي څوک په کتاب کي حديث ووايي او يا يې يوازي ترجمه ولولي په دې کار سره دحديث څخه څوک صحيح مفهوم نه سي اخستلای او نه حقيقي مطلب ځني پورته کولای سي.

همدا ډول که هر چاته دا اختيار ورکړل سي ،چي که تا داسي حديث وليدئ ،چي ستا مذهب ورسره مخالف و نو خپل مذهب پرېږده په دغه حديث عمل کوه کېدای سي ،چي دغه کس ته دي دترمذي شريف لاندي حديث هم تر نظر تير سي ،چي راغلي دي:

عن ابن عباس ﷺ قال جمع رسول الله ﷺ بين الظهر والعصر وبين المغرب والعشاء بالمدينة من غير خوف ولامطر ، قال فقيل لابن عباس ﷺ ما اراد بذالک؟ قال : اراد ان لاتحرج امته.([1])

ژباړه : دابن عباس ﷺ څخه روايت دئ ،چي رسول الله ﷺ په مدينه منوره کي دماپښين او مازديګر لمونځه يوځای وکړه ، دماښام او ماخوستن لمونځه يې يوځای وکړه ،هيڅ وېره او باران هم نه ، چا دابن

[1]: ترمذي ، ج :۱ ص : ۴۶.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

عباس ﷺ څخه پوښتنه وکړه ،چي رسول الله ﷺ ولي داکار وکړ؟ څه حکمت يې پکښي و؟ ابن عباس ﷺ وفرمايل: درسول الله ﷺ داکار ددې لپاره و ،چي دده مبارک پر امت باندي څه تکليف رانسي.

دپورتني حديث دښکاره الفاظو څخه داسي معلوميږي ،چي هر څوک کولای سي ،چي په کور کي وي دعذر ، ويري او سفر پرته دماپښين لمونځ دمازديګر په وخت کي دمازديګر دلمانځه سره يوځای وکړي او دماښام لمونځ دماخوستن په وخت کي دماخوستن دلمانځه سره يوځای وکړي.

کله ،چي څوک پورتنی حديث ترنظر تير کړي او بيا خپل مذهب وګوري ،چي ددې حديث سره مخالف وي نو دی وايي ،چي زه خپل مذهب نه منم زه په دې حديث عمل کوم حال داچي څلور واړه مذهبونه او اهل حديث په يوه خوله پردې باور دي ،چي دعذر پرته جمع بين الصلاتين يعني ددوو لمونځونو په يوه وخت کي جمع کول ناجايز دي.

څرګنده خبره ده ،چي دقرآن او حديث په رڼا کي نه يوازي داحنافو بلکي دڅلور واړه مذهبونو او اهل حديثو له آنده پورته حديث پر جمع صوري باندي محمول دئ.(۱)

حقيقت دادئ ،چي دپورتنی حديث مطلب دادئ ،چي رسول الله ﷺ دماپښين لمونځ په آخر وخت کي ادا کړ، اودمازديګر لمونځ يې په اول وخت کي ادا کړ، ددې مطلب داوو ،چي خپل امت ته داتعليم ورکړي ،چي په لومړی وخت کي هم يو مسلمان لمونځ ادا کولای سي او په اخر کي يې هم ادا کولای سي څو دمسلمانانو څخه تکليف پورته سي

۱: تحفة الاحوذي للمباركپوري، ج: ۱، ص: ۱٦٦، ۱٦۷.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

،همدا ډول رسول الله ﷺ دمابښام او ماخوستن په لمونځونو کي پورته کړنه ترسره کړه، په ښکاره داسي معلومیږي ،چي رسول الله ﷺ دوه لمونځونه پر یوه ځای باندي ادا کړه مګر په حقیقت کي یې په دوو وختونو کي ادا کړه همدې کار ته جمع صوري ویل کیږي.

پورته ،چي دوه حدیثونه ذکرسوه یوازي دنمونې لپاره وه که نه نو داسي ډېر احادیث سته ،چي څوک په قرآن او حدیث کي پوره مهارت نه لري او دا حدیث وګوري نو خامخا به تېروتنه وکړي په غلطۍ به اخته سي ، همدا لامل دئ ،چي علماء وايي : کوم کس ،چي په دیني علومو کي پوره برلاسی نه لري هغه ته پکارده ،چي دحدیث مطالعه دماهر استاد دلارښووني پرته ونه کړي.

ترپورتنیو خبرو وروسته داخبره هم درسره یاد لرئ ،چي دیوه مجتهد امام تقلید هغه وخت کېدای سي ،چي دقرآن او حدیثو په دلایلو کي تعارض محسوس سي ، همدا وجه ده ،چي کله په یوه مسئله کي دامام ابوحنیفة رحمه الله او امام شافعي رحمه الله ترمنځ اختلاف وي معلومه خبره ده ،چي ددغه دوو امامانو دواړو سره دلایل سته.

دتقلید کولو موخه داده ،چي که څوک دراجح او مرجوح دلایلو توپیر نه سي کولای هغه ته پکارده ،چي مذهبونو څخه دي دیوه مذهب تقلید وکړي .

داچي په یوه اختلافي مسئله کي دامام ابوحنیفة رحمه الله او امام شافعي رحمه الله دواړو سره دلایل سته یعني هر یو دځان لپاره آیت یا حدیث دلیل لري نو ته ،چي په دیني علومو کي پوره معلومات نه لري ناڅاپه پر هغه حدیث برابر سوې ،چي امام شافعي رحمه الله دلیل په ویلی دئ تاته نو پکار نه ده ،چي ته نو دامام ابوحنیفة رحمه الله مذهب پرېږدې ځکه تاته مخکي هم دا معلومه ،چي امام شافعي رحمه الله خامخا یو دلیل

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري داچي امام ابو حنیفة رحمه الله دغه دلیل پرې ایښی دئ خامخا بل دلیل لري هغه داسي دلیل دئ ،چي د امام شافعي رحمه الله تر دلیل قوي او ټینګ دئ ته نو داسي مه کوه ،چي ددواړو امامانو دلایل دي نه وي مطالعه کړي خپل مذهب پرېږدې بلکي دلته ،چي موږ دکومي درجې دمقلد بحث کوو هغه داسي مقلد دئ ،چي ددلایلو دتوپیر او تمیز وړتیا نه لري یعني دا نه سي معلومولای ،چي ددواړو امامانو دلایل سره پرتله کړي او بیا دي یو دلیل قوي او راجح وبولي او بل دلیل دي ضعیف او مرجوح وبولي ځکه مخکي موږ وویل ،چي ددغه درجې مقلد دتوپیر او تمیز وړتیا نه لري نو ځکه ده لره پکار ده ،چي یوازي دخپل امام تقلید وکړي او کله که یې داسي دلیل ولیدئ ،چي دده دمذهب خلاف و ورته پکار ده ،چي ووایي : دا داسي دلیل دئ ،چي زه یې پوره په مفهوم نه یم پوه سوی اویا یې په محمل باندي زما عقل نه دئ رسېدلی.

ددې مثال داسي دئ لکه ،چي څوک ځان دیو هیوادپه قانون پوهول غواړي نو داسي نه کوي ،چي پر خپل سر باندي کتابونه مطالعه کړي بلکي دخپل سري کتابونوپرځای یو قانون پوه ته ورځي دهغه څخه زده کړه کوي، که دغه کس دیوه داسي قانون پوه څخه زده کړه کړې وي ،چي دهغه پوهه منل سوې وي ، پوښتونکي کس ته هم داثابته وي ،چي دغه کس زما سره دوکه نه کوي بلکي په صحیح ډول قانون راته ښیي اوس نو که دغه قانون پوه ده ته دقانون دکوم ټکي وضاحت اوڅرنګوالی کړی وي نو دی پوره اعتماد باندي کوي ، که نوموړي کس ته ،چیري یو ځای کوم کتاب په لاس ورسي او په هغه کتاب کي داسي یوه جمله ووینې ،چي دقانون پوه دوینا سره په ټکر کي وي نو ده ته پکار نه ده چي دی دا ووایي ،چي قانون پوه پر غلطه باندي دئ ددې کتاب خبره صحیح ده بلکي ورته پکارد ه ،چي داسي فکر وکړي ،چي دقانون پوه

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره درسته ده اوزه په هغه عمل کوم داچي په دې کتاب کي دقانون دخبري خلاف وينا سوې ده نو اصلا زه ددې کتاب په جمله نه يم پوه سوی اوصحيح مطلب مي نه دئ ځني اخستی ځکه دقانون دکتابونو څخه هرڅوک صحيح مطلب نه سي پورته کولای بلکي ددې کار لپاره پوره مهارت او تجربې ته اړتيا سته.

پورتنی مثال پر قرآن او حديث باندي صادقيږي يعني داچي څوک دقرآن او حديث څخه دشرعي احکامو استنباط کوي کلکه دې ته اړتيا لري ،چي په ديني علومو کي پراخ مهارت اوبرلاسی ولري همدا لامل دئ ،چي زموږ علماوو فرمايلي دي : عامو خلکو ته هيڅ اجازه نسته ،چي مستقيما دقرآن او حديث څخه دمسائلو استنباط وکړي بلکی دوی ته پکار ده ،چي فقيهو علماوو ته رجوع وکړي ، که فرضا يو عام سړي ته يوه مفتي غلطه فيصله ورکړې وي نو ددې مسئلې دغلطتيا ګناه پر عام سړي نسته بلکي ګناه يې پرمفتي ده او که عام سړی پر خپل سرباندي دحديثونو مطالعه وکړي او دخپل سوال جواب مستتقيما دقرآن او يا حديث څخه واخلي او دی په خپله دغه جواب کي تېروتلی وي نو ګناه يې پر ده باندي ده ځکه دقرآن او حديث څخه مستقيما دمسائلو استنباط دده کار نه و بلکي دده کار داو ،چي ديوه مفتي څخه دخپلي پوښتني جواب وغواړي.

دپورتنی خبري دلاروښانتيا په موخه ويلای سو ،چي زموږ دجمهورو علماوو له آنده په ښکر لګولو سره روژه نه ماتيږي ، يو ناخبره کس دمفتي څخه دښکر لګولو په اړه پوښتنه وکړي ،چي روژه په ماتيږي اوکه يا؟ مفتي صاحب په غلطۍ سره ورته وويل ،چي هو روژه ماته ده ، سړي فکر وکړ، ،چي روژه دي ماته سوه ولاړی خوراک اوڅيښاک يې وکړ، دغه کس ،چي روژه يې ماته نه وه په قصدي توګه يې خوراک او

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځيښاک وکړ، په اړه يې هدايه ووايي ،چي پر دغه کس باندي يوازي قضا سته او کفاره باندي نه سته وجهه يې داسي بيانوي:

لان الفتوا دليل شرعي في حقه.

ژباړه : ځکه د دغه عام سړي په اړه فتوا شرعي دليل دئ.

او که کوم کس دابوداود ،ترمذي اونورو کتابونوهغه حديث مطالعه کړي ،چي رسول الله ﷺ په روژه کي تېرېدئ پر ښکرلګونکي يې سترګي وموښتي نو وې فرمايل:

افطر الحاجم والمحجوم.([1])

ژباړه : دښکرلګونکي او ورلګونګي دواړو روژه ماته سوه.

که دپورتني حديث څخه څوک دا مطلب واخلي ،چي په ښکر لګولو سره هغسي روژه ماتيږي نو نور شيان هم وخوري ، امام ابي يوسف رحمه الله فرمايي ،چي پر دغه کس باندي قضااوکفاره دواړه لازم دي ځکه پردغه کس باندي دمفتي څخه پوښتنه کول لازم وه اوده پوښتنه ونه کړه. امام ابويوسف رحمه الله فرمايي:

لان علي العامي الاقتداء بالفقهاء لعدم الاهتداء في حقه الي معرفة الاحاديث.([1])

---

[1]: داحديث سندا صحيح دئ مګرپه صحيح بخاري کي يوبل حديث هم راغلی دئ ،چي رسول الله ﷺ په خپله دروژې پر مهال ښکر لګولی دئ. همدا ډول په نسائي کي هم يو حديث راځي ،چي ابوسعيدخدري رضي الله عنه روايت کړی دئ ،چي رسول الله ﷺ روژه نيونکي کس ته دښکر لګولو اجازه ورکړې ده. دپورتنيو احاديثو پر بنسټ امام ابوحنيفة رحمه الله ، امام مالک رحمه الله ، امام شافعي رحمه الله او نور جمهور علماء وايي ،چي د (افطر الحاجم والمحجوم) حکم يا خومنسوخ سوی دئ اويا رسول الله ﷺ دځه خاصي وجهي پربنسټ ځه خاصو کسانو ته اجازه کړې ده اودې ته ورته نوري يوشمېر وجوهات هم راغلی دي. دلا زياتومعلوماتو لپاره وګورئ: تحفة الاحوذي ، ج ۲ ص: ۶۴ ، ۶۵.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : ځکه پر عامي باندي لازمه ده ،چي دفقهاوو تقليد وکړي ځکه دی داحاديثو څخه دصحيح نتيجې ايستلو جوګه نه دئ.

خلاصه داچي دتقليد دغه لومړی درجه دعوامولپاره ټاکل سوې ده دوی ته پکار ده ،چي په هره مسئله کي دخپل امام تقليد وکړي ، په هرحالت کي دي دخپل امام په قول عمل کوي ، که يې داسي حديث پيدا کړ ،چي دده دامام دوينا خلاف و نوداسي فکر دي وکړي ،چي زه ددې حديث په صحيح مطلب او مفهوم نه يم پوه سوی ،زما مذهب ،چي کوم حديث ددې مسئلې اړونده لري هغه حتما تردغه حديث قوي دئ ،دعام سړي لپاره ددې پرته بله هيڅ چاره نسته او که داسي ونه سي نو په دين کي به ډېر سخت او شديد اختلافات پيدا سي او دادين به پر ډېرو برخو وويشل سي.

دجيد او متبحر عالم تقليد

دتقليد دوهمه درجه:

دتقليد دوهمه درجه دجيد اومتبحر عالم ده.

دمتبحر عالم څخه زموږ هغه څوک مراددئ ،چي داجتهاد مرتبې ته که څه هم نه وي رسېدلی مګر په اسلامي علومو کي يې پوره مهارت او پوهه دتکړه استادانو څخه ترلاسه کړې وي. دتاليف ، تصنيف اوتدريس په کارونو کي مشغول وي ، تفسير ، حديث ، فقه او ددوی اړونده اصول يې په ياد وي ، دهر ډول مسئلې په څېړنه کي دپخوانيو

[1]: هداية ، ج : ١ ،ص : ٢٢٦ ،باب مايوجب القضاء والكفارة.

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخورو علماوو دنظرياتو او ويناوو څخه ښه استفاده کولای سي ، همدا ډول ددوی دتصنيف دکړنلاري او استدلال څخه معلومات ولري.
شاه ولي الله رحمه الله دداسي عالم تقليد د (متبحر في المذهب) په نوم ياد کړی دئ او په اړه يې ويلي دي:

فصل في المتبحر في المذهب وهو الحافظ لكتب مذهبه من شرطه ان يكون صحيح الفهم عارفا بالعربية واساليب الكلام ومراتب الترجيح متفطنا لمعاني كلامهم لايخفى عليه غالبا تقييد مايكون مطلقا في الظاهر والمراد منه المقيد واطلاق ما يكون مقيدا في الظاهر والمراد منه المطلق.([1])

ژباړه : متبحر في المذهب هغه کس دئ ،چي دخپل مذهب کتابونه يې ياد وي ، شرط يې دادئ ،چي صحيح الفهمه وي، په عربي ژبه او دکلام په طريقو به پوهيږي ، دخپل مذهب داقوالو دترجيح په مراتبو به پوهيږي ، دفقهاوو په ويناوو به ښه پوهيږي ، کوم کلام ،چي په ښکاره مطلق وي او په حقيقت هغه کي هغه کلام مقيد وي ده ته به يې معلومات کېږي پټ به باندي نه وي او يا داسي وي ،چي په ښکاره مقيد وي خو په معنا کي مطلق وي ددې معلومات به هم ورته وي.
داسي کس که څه هم داجتهاد مرتبې ته دنه رسېدلو له امله مقلد بلل کېږي مګر دخپل مذهب مفتي جوړېدای سي.
دپورتني کس تقليد دعوامو خلکو دتقليد څخه په لاندي شيانو کي بېل دئ:
۱ : دغه ډول عالم دعوامو په څېر يوازي په مذهب پوه نه وي بلکي دمذهب دپوهي تر څنګ دمذهب په دلايلو هم لږ ترلږه پوه وي.

[1]: عقد الجيد ، ص : ۵۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲: پورتنی عالم ديوه مفتي په حيث دخپل مذهب په ټولو بېلابېلو اقوالو خبر وي او ددې جوګه وي ،چي دخپل عرف او زمانې دمسائلو دحل لپاره دخپل مذهب يو قول اختيارولای سي اويا ديوه مذهب تشريح کولای سي، همدا ډول دهغه مسائلو حل دمذهب داصولو په رڼا کي کولای سي ،چي په پخوانيو کتابونو کي نه وي په اوس زمانه کي پيدا سوي وي.(۱)

۳: داسي عالم کولای سي ،چي کله ، کله دخپل مذهب دامام پرځای دبل مجتهد پر قول فتوا ورکړي ،چي شرايط يې د اصول الفقه او اصول الفتاوی په کتابونو کي موجود دي.(۲)

که ددوهمي درجې مقلد ،چي عالم دئ داسي حديث يې پيدا کړ، ،چي دده دمذهب څخه خلاف و او ددې حديث په مقابل کي کوم بل قوي دليل هم نه و ، په دې اړه شاه ولي الله رحمه الله ليکي :

اذا وجد المتبحر في المذهب حديثا صحيحا يخالف مذهبه فهل له ان ياخذ بالحديث ويترک مذهبه في تلک المسئلة؟ في هذه المسئلة بحث طويل واطال فيها صاحب خزانة الروايات نقلا عن دستور السالکين فلنورد کلامه بعينه.

ژباړه : که يو متبحر عالم داسي حديث پيدا کړ، ،چي دده دمذهب څخه مخالف و ، په دغه وخت کي نودغه عالم کولای سي ،چي خپل مذهب پرېږدي که يا ؟په دې مسئله کي خورا اوږد بحث دئ او صاحب خزانة په

۱: ددغه کارونو دمفصل اصول اوقواعدو لپاره وګورئ: شرح عقود رسم المفتي لابن العابدين اواصول فتوا ، دواړه.

۲: داصول الفتاوا ترڅنګ وګورئ : ردالمحتار للشامي ، ج : ۲ ص : ۱۹۰، ۱۹۱، کتاب الحدود ، باب التعزير ، مطلب فيما اذا ارتحل الي غير مذهبه ، و جلد ۳ ، ص: ۲۰۰، کتاب السرقة ، مطلب يعذر العمل بمذهب الغير .الخ

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوره تفصیل سره ددستور السالکین څخه رانقل کړی دئ ،موږ یې دلته په کټ مټ ډول رانقلوو.

تر پورتنۍ خبري وروسته شاه ولي الله رحمه الله په تفصیلي ډول سره بحث کړی دئ او فرمایلي یې دي :

ځیني علماء په دې آنددي ،چې متبحر عالم ته پکار ده ،چې دخپل مذهب تقلید وکړي ځکه دی لا داجتهادمرتبې ته نه دئ رسېدلی ، بله وجهه داده ،چې کېدای سي دده امام داسي یو دلیل لیدلی وي ،چې ده نه وي لیدلی.

دزیاتو علماوو نظردادئ ،چې داسي متبحر عالم کي دخپل امام دحکم ټول اړخونه څېړلي وي ، ټول دلایل یې ترنظرتېر کړی وي نو ده لره پکار ده ،چې دقوي حدیث په مقابل کي خپل مذهب پرېږدي خو داخبره لازمي ده ،چې شرطونه به یې موجود وي شرطونه یې په لاندي ډول دي:

۱: لومړی شرط یې دادئ ،چې خپله به یې دمتبحر عالم او دعلم ټول اړین شرطونه پوره کړي وي.

۲ : دوهم شرط دادئ : کوم حدیث ،چې ده لیدلی دئ دهغه اړوند به ده پوره باور تر لاسه کړی وي یعني داچې دټولو محدثینو له آنده به هغه حدیث صحیح وي ، ځکه ډېر وخت داسي وي ،چې دیوه حدیث په سند کي اختلاف وي ځیني یې صحیح بولي او ځیني یې ضعیف بولي کوم مجتهدین ،چې یې صحیح بولي هغه عمل په کوي اوکوم مجتهدین ،چې ضعیف بولي هغه عمل نه په کوي که داسي حدیث وي نو حتماًدده امام دخپل نظر مطابق پر نوموړي حدیث باندي دضعف پرېکړه کړې ده او عمل یې نه دئ باندي کړی په داسي حدیث سره متبحر عالم خپل مذهب نه سي پرېښوولای ځکه دی دومره علم نه لري لکه مجتهد ،چې یې لري.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ : دریم شرط دادئ ،چي ددغه حدیث په خلاف به بل کوم آیت یا حدیث موجود نه وي.

۴ : ځلورم شرط دادئ ،چي دغه حدیث به داسي څرګند وي ،چي په معنا کي به یې هیڅ ناڅرګندتیا موجوده نه وي ، بلکي ښه ښکاره معنا به یې وي ځکه ډېر وخت داسي وي ،چي یو حدیث دڅو معناوو احتمال لري او مجتهد په خپل بصیرت سره ددغه معناوو څخه یوه معنا ټاکلې وي ، په داسي حالت کي څوک نه سي ویلای ،چي دا حدیث دمذهب څخه مخالف دئ بلکي په داسي حالت کي مقلد عالم نه سي کولای ،چي ددغه حدیث بل مطلب واخلي ،چي دده دمذهب دامام څخه مخالف وي ځکه دتقلید موخه داده ،چي که یو آیت یا حدیث دڅو معناوو لرونکی و ، نو ددې پرځای ،چي ته په خپل فکر او نظر سره ددغه معناوو څخه یوه ټاکې دیوه مجتهد نظر په دغه ځای کي ومنه او عملي یې کړه.

که دغه ځلور واړه شرطونه موجود نه وه نو موږ داسي پرېکړه نه سو کولای ،چي مذهب دحدیث څخه مخالف دئ او نه عالم ته ددې اجازه سته ،چي دمذهب تقلید پرېږدي او په حدیث عمل وکړي.(۱)

۵ : داخبره هم لازمي ده ،چي پنځم شرط هم پکښي موجود وي ، پنځم شرط دادئ ،چي دغه حدیث به دڅلور امامانو دنظر څخه مخالف نه وي ځکه که مخالف وي نو زیات تاوانونه او فسادونه لري ،چي مخکي یې بیان وسو.(۲)

۱: پورته ځلور شرطونه دحکیم الامت مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله دکتاب الاقتصاد څخه اخستل سوي دي . کتاب الاقتصاد، ص : ۳۴ تر ۳۶ ، دڅوارلسمي شبهې جواب ، همدا ډول اوولسم مقصد ، ج : ۴۳ ، ۴۴.

۲: دغه شرط دعقد الجید ، ص: ۵۸ څخه اخستل سوی دئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې اړه دشيخ الاسلام علامه نووي رحمه الله اونورو ډېرو مخورو علماوو څرګندوني کړي دي ، شيخ الاسلام علامه نووي رحمه الله ليکي:

قال الشيخ ابوعمرو فمن وجد من الشافعية حديثا يخالف مذهبه نظر ان كملت الات الاجتهاد فيه مطلقا ، اوفي ذالک الباب او المسئلة كان له الاستقلال بالعمل به ، وان لم يكمل وشق عليه مخالفة الحديث بعد ان بحث فلم يجد لمخالفته عنه جواب شافيا فله العمل به ان كان عمل به امام مستقل غير الشافعي ، ويكون هذا عذرا له في ترک مذهب امامه هنا ، وهذا الذي قاله حسن متعين.([1])

ژباړه : شيخ ابوعمر(ابن الصلاح) فرمايي: که يو شافعي مذهب کس داسي حديث پيدا کړ،چي دده دمذهب څخه مخالف و ، دغه کس که داجتهاد مرتبې ته رسېدلی و، يا په دغه باب اويا په دغه مسئله کي داجتهاد مرتبې ته رسېدلی و نوپه دغه حديث باندي عمل کولای سي او که نه و رسېدلی ، پوره هلي ځلي يې وکړې دمخالفت لپاره يې کوم شافي جواب پيدا نه کړ، او دحديث مخالفت ورته ګران معلومېدئ کولای سي ،چي په دغه حديث عمل وکړي خو په دې شرط سره ،چي په دغه حديث باندي دامام شافعي رحمه الله پرته بل مستقل امام هم عمل کړی وی نو دداسي چا لپاره به عذر سي ،چي په دغه مسئله کي خپل مذهب پرېږدي.علامه نووي رحمه الله فرمايي: دشيخ ابوعمرو ابن الصلاح دغه خبره ډېره غوره ده بايد عمل په وسي.

حضرت شاه ولي الله رحمه الله هم دغه خبره غوره ګڼلې ده او فرمايلي يې دي:

---

[1]: المجموع شرح مهذب ، ج : ۱ ، ص : ۱۰۵ ، مقدمة فصل في قول الشافعي اذا صح الحديث فهو مذهبي.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

والمختار ههنا هو قول ثالث ، هو ما اختاره ابن الصلاح وتبعه النووي رحمه الله وصححه الخ.([1])

ژباړه : دریم قول غوره او بهتر دئ ، نوموړی قول ابن الصلاح غوره کړی دئ ، امام نووي رحمه الله یې پیروي کړې ده او صحیح یې بللی دئ.

شاه ولي الله رحمه الله تر پورتنۍ وینا وروسته دعلامه نووي رحمه الله بیان رانقل کړی دئ او لیکلي یې دي:

داصول فقه دعلماوو تر منځ په دې خبره کې اختلاف سته ،چې یو کس په ټولو احکامو کې مجتهد نه وي مګر په یوه مسئله او یا یو باب کې داجتهاد مرتبه ورته حاصله سي. ځیني علماء په دې آند دي ،چې داسي نه سي کېدای بلکي یو کس ته ،چې داجتهاد مرتبه رسیږي هغه وخت رسیږي ،چې په ټولو احکامو کې مجتهدانه نظر ولري ، ځیني علماء بیا په دې آند دي ،چې یو اجتهاد تجزیه قبلولای سي او وایي ،چې په یوه باب او یا یوه مسئله کې هم چا ته داجتهاد مرتبه رسېدلای سي لکه ،چې علامه تاج الدین رحمه الله او علامه محلي رحمه الله لیکي :

(والصحیح جواز تجزئ الاجتهاد) بان تحصل لبعض الناس قوة الاجتهاد في بعض الابواب کالفرائض بان یعلم ادلته باستقراء منه او من مجتهد کامل وینظر فیها.

ژباړه: صحیح خبره داده ،چې اجتهاد تجزیه قبلولای سي ، په داسي ډول ،چې ځینو خلکو ته دي داجتهاد قوت په ځینو بابونو کې حاصل سي لکه په فرائضو کې ،چې داجتهاد قوت حاصلېدای سي البته ،چې ده ته په لټون او استقراء سره ټول دلایل معلوم وي او یا دیوه مجتهد په مرسته یې پر دلایلو باندي احاطه کړې وي.

علامه بناني رحمه الله دجمع الجوامع په شرحه کې لیکي:

---

[1]: عقد الجید ، ص : ۵۷ ، فصل في المتبحر في المذهب.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ان الاجتهاد المذهبي قد يتجزء فربما يحصل لمن هو دون المجتهد الفتيا في بعض المسائل.([1])

ژباړه: يقيني خبره ده ،چي اجتهاد تجزيه کېداى سي دهمدې خبري په نظر کي نيولو سره دغه مرتبه هغه چاته هم حاصلېداى سي ،چي دمجتهد الفتيا تر مرتبې يې مرتبه ټيټه وي.

همدا ډول داصول فخر اسلام بزدوي رحمه الله په شرحه کي علامه عبدالعزيز بخاري رحمه الله ليکي :

وليس الاجتهاد عند العامة منصبا لايتجزء بل يجوز ان يفوز العالم بمنصب الاجتهاد في بعض الاحكام. ([2])

ژباړه: اجتهاد داسي منصب نه دئ ،چي تجزيه نه سي قبلولاى بلکي کېداى سي ،چي په ځينو مسئلو کي داجتهاد منصب يو عالم ته ورپه برخه سي او په بعضو مسئلو کي دي بيا داجتهاد مقام ورنه کړل سي.

امام غزالي رحمه الله ليکي:

وليس الاجتهاد عندي منصبا لايتجزء بل يجوز ان يقال للعالم بمنصب الاجتهاد في بعض الاحكام دون البعض. ([3])

ژباړه: زما په آند اجتهاد داسي منصب نه دئ ،چي تجزيه نه سي قبلولاى بلکي کېداى سي ،چي په ځينو مسئلو کي داجتهاد منصب يو

---

[1]: ددغه اوپورته دواړه عبارتونولپاره وګورئ: حاشية البناني رحمه الله علي شرح جمع الجوامع ،ج : ۲ ص : ۴۰۳، ۴۰۴،ط : المکتبة التجارية الکبري مصر.

[2]: کشف الاسرار لعبدالعزيز البخاري رحمه الله ج : ۳ ص : ۱۱۳۷، باب معرفة احوال المجتهدين.

[3]: المستصفي للغزالي رحمه الله ج : ۲ ، ص : ۱۰۳ ، القطب الرابع في حکم المستثمر وهو المجتهد.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

عالم ته ورپه برخه سي او په بعضو مسئلو کي دي ييا داجتهاد مقام ورنه کړل سي.

علامه تفتازاني رحمه الله ليکي :

ثم هذه الشرائط انما هي في حق المجتهد المطلق الذي يفتي في جميع الاحكام ، وامام المجتهد في حكم دون حكم فعليه معرفة مايتعلق بذالک الحکم. ([1])

ژباړه : دغه شرائط دهغه چا لپاره دي ،چي مجتهد وي او په ټولو احکامو کي فتوا ورکوي او هغه مجتهد ،چي په يو حکم کي مجتهد وي په بل کي ييا مجتهد نه وي دهغه لپاره فقط په هغه خبرو علم پکار دئ ،چي په اړونده مسائلو پوري تعلق لري.

دپورتني خبري اړونده مولانا اميرعلي رحمه الله وايي:

قوله وامام المجتهد في حكم . الخ فلابد له من الاطلاع علي اصول مقلده لان استنباطه علي حسبها فالحكم الجديد اجتهاد في حكم والدليل الجديد للحكم المروي تخريج.([2])

ژباړه : هغه کس ،چي په ځينو مسائلو کي مجتهد وي هغه لره پکارده ،چي دهغه چا داستنباط په اصول علم لري ،چي دی يې مقلد دئ ځکه نوموړی کس دخپل امام تر تقليد لاندي استنباط کوي ، که ددغه اصولو مطابق کوم حکم صادرسي دې ته اجتهاد في الحکم وايي او که حکم دامام څخه رانقل سوی وي دليل يې وروسته ورته ويل سوی وي دې ته تخريج وايي.

علامه ابن الهمام رحمه الله هم داخبره غوره ګڼلې ده ،چي اجتهادتجزيه کېدای سي ،ده په ځرګندو الفاظو ويلي دي ،چي کوم څوک ،چي مطلق

---

[1]: التلويح مع التوضيح ، ج: ۲ ص : ۱۱۸ ، ط : مصر.

[2]: التوشيح علي التلويح لمولانا اميرعلي رحمه الله ، ص : ۶۰۴ ، باب الاجتهاد، ط : نولکشور.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

مجتهد نه وي پرهغه باندي يوازي په مسائلو کي تقليد واجب دئ ،چي دی په هغه مسائلو کي داجتهاد مرتبې ته نه وي رسېدلی.

پورتنی عبارت امير بادشاه بخاري رحمه الله دشرحي سره مل ليکلی دئ(۱) علامه زين الدين ابن نجيم رحمه الله هم په کټ مټ ډول پورتنی خبره کړې ده.(۲)

پاته دي نه وي ،چي علامه ابن امير الحاج رحمه الله د علامه زلمکاني رحمه الله څخه پرېکنده فيصله رانقل کړې ده او ليکي:

داجتهاد کلي شرايط لکه قوي استنباط ، دکلام اسلوب ، ددلايلو رد او قبول او داسي نور بنستيز اصول تجزيه کېدای نه سي بلکي دجزوي اجتهادلپاره يې وجود هم لازمي دئ او دا کېدای سي ،چي په مسئله کي ددلايلو پر پرېکړه دي تجزيه قبوله کړي اوداهم ممکن دئ ،چي په ځينو مسائلوکي دي ټول شرايط راسي او په ځينومسائلوکي رانه سي.(۳)

۱: (غير المجتهد المطلق يلزمه) عند الجمهور التقليد وان كان مجتهدا في بعض المسائل الفقه او بعض العلوم ... (كالفرائض) ... (علي القول بالتجزي) للاجتهاد اي يلزمه التقليد بناء علي القول بان الاجتهاد يتجزء فيجوز ان يكون شخص مجتهدا في بعض المسائل دون بعض (وهو الحق) اي القول بالتجزي وهوالحق وانه عليه الاكثر (فيما لايقدر عليه من الاحكام) متعلق بالتقليد. تيسير التحرير لامير بادشاه البخاري رحمه الله ج : ۴ ، ص : ۲۴۶، مصطفي البابي مصر ، نېټه : ۱۳۵۱ هـ

۲: فتح الغفار بشرح المنار لابن نجيم مصطفى البابي مصر ، سنه : ۱۳۵۵ هـ ج : ۳ ، ص : ۳۷.

۳: فما كان من الشروط كليا كقوة الاستنباط ومعرفة مجاري الكلام وما يقبل من الادلة وما يرد ونحوه فلا بد من استجماعه بالنسبة الي كل دليل ومدلول فلاتتجزء

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هر صورت داصولو دعلماوو دپورتینو ځرګندونو په رڼا کي معلومیږي ،چي یومتبحر عالم ته که دیوې مسئلې ټول اړخونه معلوم وي، دټولو اړخونو دلایل یې ورته معلوم وي ، که څه هم په ټولو شرعي احکامو کي داجتهادمرتبې ته نه وي رسېدلی خو په دغه یوه مسئله کي داجتهاد مرتبې ته رسېدلی وي ، پردغه عالم لازمه ده ،چي دخپل امام دپرېکړي خلاف پرېکړه وکړي او دا ووایي ،چي زما داما م پرېکړه دفلاني مشهور حدیث خلاف ده بالاخره دخپل امام قول ترک کړي او په حدیث عمل وکړي.

فقیه العصر حضرت مولانا رشید احمد ګنګوهي رحمه الله داسي لیکي:

غرض دادئ ،چي که ددې امر ثبوت وسي ،چي دامام قول دقرآن یا حدیث څخه خلاف دئ نو دامام قول پرېښودل په آیت یا حدیث باندي عمل کول خو لازمي کار دئ مګر پوښتنه داده ،چي داڅېړنه به څنګه عوام خلک وکړي (یعني داچي عوام خلک دا کار نه سي کولای دادمتبحر في المذهب عالم کار دئ[1])

دپورتنۍ مسئلې ښه تحقیق مولانااشرف علي تهانوي رحمه الله کړی دئ موږ په دې ځای کي دده مبارک اوږنده عبارت ټکي په ټکي رانقلوو که څه هم عبارت اوږد سي پروا یې نه کوو ځکه دده عبارت دموضوع اصلي مغزدئ ،حضرت مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله فرمایي:

تلک الاهلیة وماکان خاصا بمسئلة او باب فاذا استجمعه الانسان کان فرضه في ذالک الجزء الاجتهاد . التقریر والتحریر لابن الامیر الحاج، ج : ۳ ص: ۲۹۴.

[1]: سبیل الرشاد ، دمولانا ګنګوهي رحمه الله تالیف، ص : ۳۰ او ۳۱ ، ط : ډهلی ، سنه : ۱۳۵۲ هـ س

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

که کوم عالم ،چي ذکي الفهم، وسيع النظر او دقيق نظر لرونکی وي او ورته څرګنده سوه او يا عام سړي ته ديوه تقوا لرونکي عالم دڅېړنې څخه دزړه له صدقه څرګنده سوه ،چي دوهم لوري راجح دئ په دې ځای کي دي وکتل سي ،چي مرجوح لوری هم کوم شرعي دليل لري او که يا؟ که يې دليل درلودئ په دې صورت کي که ددې وېره وه ،چي په خلکو کي به فتنه ، شر او فساد منځته راسي نو دڅغورلو په موخه دي بيا هم په مرجوح قول باندي عمل وکړي او دليل يې لاندي حديث دئ:

حضرت عايشة رضي الله عنها فرمايي ،چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: تاته نه ده معلومه ،چي ستا قوم قريشو مکه مکرمه پر هغه بنياد نه ده جوړه کړې کوم ،چي ابراهيم عليه السلام جوړه کړې وه؟ عايشة رضي الله عنها وايي : ما ورته وويل: اې دالله جل جلاله رسوله صلى الله عليه وسلم! تاسو يې بېرته پر هغه طريقه جوړه کړئ کومه ،چي دابراهيم عليه السلام طريقه وه؟ رسول الله صلى الله عليه وسلم په جواب کي ورته وفرمايل: که دقريشو زمانه کفر ته نژدې نه وای نوما به خامخا همداسي کړی وای خو زما سره دا وېره ده ،چي که زه دغه کار وکړم خلک به دستي فکرمن سي او وبه وايي ،چي وګورئ! کعبه شريفه يې ونړول نو زه داسي نه سم کولای.

تاسو په پورته حديث کي فکر وکړئ معلومه خبره ده ،چي دکعبې جوړېدل پر ابراهيمي طريقه باندي راجح جانب دئ او نه جوړېدل يې مرجوح جانب دئ رسول الله صلى الله عليه وسلم دفتنې دويري څخه مرجوح جانب غوره کړ، او په همدې مرجوح جانب يې عمل وکړ او راحج جانب يې پرېښودئ.

همدا دحضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت سوی دئ ،چي ده مبارک يو وخت په سفر کي څلور رکعته لمونځ ادا کړ، چاپوښتنه ځني وکړه ،چي تاسو خو پر حضرت عثمان رضي الله عنه باندي له دې امله نيوکه کول

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

،چي هغه به په سفر کي څلور رکعته لمونځ اداکاوه او اوس تا خپله په سفر کي څلور رکعته لمونځ ادا کړ، دا ولي؟ ده مبارک په جواب کي وويل ،چي دا کار مي ځکه وکړ، ،چي دشر څخه وېرېدلم نو په دې وجهه ،چي شر او فتنه رامنځته نه سي نو ځکه مي څلور رکعته لمونځ ادا کړ.
په پورته روايت کي که وکتل سي معلومه خبره ده ،چي دعبدالله بن مسعود رضي الله عنه په آند په سفر کي څلور رکعته لمونځ کول مرجوح قول دئ اودوه رکعته لمونځ کول راجح قول دئ ده مبارک له دې امله ،چي فتنه رامنځته نه سي اوشر پيښ نه سي په مرجوح قول يې عمل وکړ او راجح قول يې پرېښودئ.
په هرصورت دپورته روايتونو څخه معلومېږي ،چي که دشر او دفتنې دپېښېدو وېره وه نو په مرجوح قول باندي عمل کول هم جايز دئ بلکي غوره او اولي کاردئ.
که ،چيري داسي و ،چي په مرجوح قول باندي دعمل کېدو لپاره هيڅ لاره نه وه يعني داچي واجب پاتېدئ دواجب پاتېدو ګناه رامنځته کېدل ،دمرجوح قول لپاره دقياس پرته بل دليل نه و او دراجح قول لپاره صحيح حديث ددليل په توګه موجود و په داسي حالت کي دشک پرته په صحيح حديث باندي عمل کېږي او تقليد په دغه وخت کي ښخي جايز نه دئ ځکه اصل دين قرآن او حديث دئ ، دتقليد اصلي مقصد هم دادئ ،چي په قرآن او حديث باندي په صحيح ډول ، سلامتۍ او اسانۍ سره عمل راسي ،په داسي حالت کي ،چي دراجح قول لپاره قوي ، صريح او صحيح حديث موجود وي ، دمرجوح قول لپاره هيڅ دليل موجود نه وي بيا هم په مرجوح قول باندي عمل کول او تقليد په وجه ټينګ پر درېدل دهغه تقليد بلل کېږي ،چي په قرآن حديث او دعلماوو په ويناوو کي يې بدي بيان سوې ده ، پاته دي نه وي ،چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه خبره ديادولو وړه ده هغه داچي په داسي مسئله کي ،چي تقليد پرېښودل سي دخپل امام په وړاندي ګستاخي ، بې ادبي او يا په زړه کي بدګماني ،چي زماامام دحديث څخه مخالفت کړی دئ جايز کار نه دئ ځکه کېدای سي ،چي دا حديث ده ته رسېدلی نه وي ، يا په ضعيف سند سره ورته رسېدلی وي او يا ده په کومه شرعي قرينه ماول کړی وي له همدې امله دی معذور بلل کېږي ، بې ادبي ورسره کول او يا بدي خبري ورته کول جايز کار نه دئ ، داخبره هم بايد ياده سي ،چي دامام په علمي کمال کي نقص پيدا کول هم بې ادبي ده ځکه داسي پېښ سوي دي ،چي لوړو او مخورو اصحبانو ته تر يو وخته پوري احاديث نه وه رسېدلي ، ددوی ددغه حديثونو نه رسېدل ددوی علمي کمال کوم تاوان نه دئ رسولی او نه چا ددوی پر علمي کمال باندي دنقص خبره کړې ده سره ددې ،چي ددوی علمي کمال منل سوی و.

همدا ډول هغه مقلد ته بد رد ويل جايز نه دي ،چي دخپل امام پر خبره کلک ولاړ وي ، کلک مقلد وي او دده ګومان داوي ،چي دده دامام خبره دحديث څخه مخالفه نه ده او دده سره هم دومره علم نه وي ،چي دحديث او دخپل امام دقول ترمنځ دي توپير وکړي ، په پوره تفصيل دي يې پوه سي ، دغه مقلد دحديث صحت ته هم قايل وي مګر دده پر خپل امام باندي نېک ګومان وي ،چي زما امام دشريعت حکم دقرآن او حديث سره برابر کړی دئ زه دخپل امام دقول پوره اطاعت کوم، داسي مقلد ته بدرد ويل جايز نه دئ ځکه دی هم په شرعي دليل باندي متمسک دئ او دايې هوډ دئ ،چي دشريعت اتباع وکړي.

همدا ډول هغه چا ته هم بدرد ويل جايز نه دي ،چي ديوه قوي حديث په وجه يې دخپل امام تقليد په يوه خاصه مسئله کي پرې ايښی وي ځکه

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسي اختلاف داسلافو علماوو څخه را روان دئ ددغه اختلاف اړونده علماوو ويلي دي :

خپل مذهب ظناً صواب ګڼل او محتمل خطاګڼل، بل مذهب ظناًخطا ګڼل او محتمل صواب ګڼل .

يعني داچي په غالب ګومان باندي خپل مذهب حق ګڼل اوپه لږ شک او احتمال سره خطا ګڼل ، بل مذهب په غالب ګومان سره خطا ګڼل او په لږ شک او احتمال سره حق ګڼل.

دپورته خبري څخه هغه نيوکه هم دفعه سوه ،چي ټول مذهبونه حق دي نو بيا ولي پر يوه مذهب باندي عمل وکړل سي؟

لنډه داچي کله داخبره ثابته سوه ،چي بل هم دصواب احتمال لري نو دچا تضليل ، تفسيق کول او يا دبدعتي او وهابي لقب ورکول جايز نه دي ، همدا ډول دهغو سره حسد او عناد جايز نه دئ ، دهغو غيبت کول ، طعن او لعن پر ويل هم جايز نه دي.

دايوه خبره لازمي ده هغه داچي که څوک په عقايدو کي مخالفت وکړي او يا په اجتماعي اسلامي شيانو کي مخالفت وکړي او يا سلف صالحينو ته بد رد ووايي داسي کس داهل السنت والجماعت له ډلي څخه وتلى دئ ځکه اهل السنت والجماعت هغه کسان دي،چي په عقايدو کي اصحابانو ﷺ پر طريقه روان وي ددوى مبارکانو دعقايدو څخه هيڅ مخالفت نه کوي له همدې امله داسي څوک داهل سنت والجماعت څخه وتلى دئ او دبدعتيانو په ډله کي داخل دئ همدا ډول هغه څوک هم ډېر بد دئ ،چي په تقليد کي زياتى کوي ، دقران او حديث په مقابل کي تقليد غوره کوي قرآن او حديث پرېږدي ، ددغه

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دواړه ډلو څخه په کلکه بايد ځانونه وساتل سي او ددوی سره دمناظرې ، خبرو او استدلال څخه هم بايد ځانونه وساتل سي.(۱)
حقيقت داديځ ،چي مولانا تهانوي رحمه الله دالله جل جلاله په مرسته داسي داعتدال لاره څېړلې اوبيان کړې ده ،چي که دزړه له کومي عمل په وکړل سي دمسلمانانو ډېري خپل منځی شخړي او جنجالونه به له منځه ولاړ سي.
دپورته شرطونو په شتون کي متبحر في مذهب عالم کولای سي ،چي په يوه مسئله کي ،چي قوي صريح او صحيح حديث دليل ولري دخپل امام څخه مخالفت وکړي ، سره ددې ،چي دغه عالم په دغه مسئله کي دخپل امام څخه مخالف سو خو بيا هم په ټوليزه توګه ورته مقلد عالم ويل کېږي، لکه ،چي ډېرو حنفي علماوو په ډېرو مسئلو کي دامام ابو حنيفة رحمه الله قول پرې ايښی دنورو علماوو پر قول يې فتوا کړې ده دمثال په ډول امام ابوحنيفة رحمه الله فرمايي: دانګورو پرته که دنورو شيانو دشرابو څخه دومره قدر وڅښل سي ،چي محض قوت په حاصل سي جايز دئ ، دامام ابو حنيفة رحمه الله ددغه قول څخه فقهاء کرام مخالف دي دخپل امام قول يې پرې ايښی دئ دنورو مذهبونو په رڼاکي يې دټولو شرابو پر حرمت باندي پرېکړه کړې ده او کوم شراب ،چي په کمه اندازه امام ابو حنيفة رحمه الله جايز کړي دي دوی حرام بللي دي ، همدا ډول دامام ابو حنيفة رحمه الله پر مذهب باندي زراعت (بزګري) جايز کار نه دئ ، مګر دده مبارک ددې قول څخه احناف علماء اوښتي دي او پرېکړه

۱: الاقتصاد في التقليد والاجتهاد ، دحضرت مولانا تهانوي رحمه الله تاليف ، ص: ۴۲ تر تر ۴۵ ، اوم مقصد.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې کړې ده ،چې په بزګرۍ کې د حاصل متناسب (ټاکلې برخه) اخیستل روا کار دئ.

دا دوه مثالونه ،چې ذکر سوه دا داسي مسئلې دي ،چې دټولو متاخرینو علماوو پر اتفاق دئ که نه نو په انفرادي ډول داسي ډېري مسئلې سته ،چې فقهاوو دیوه صحیح حدیث په وجه خپل مذهب پرې ایښی وي او په حدیث یې عمل کړی وي خو داخبره ډېره لازمي ده ،چې دا ډېر نازک کار دئ هر چا ته دا پکار نه ده ،چې ځان ته دي متبحر عالم وو ایي او ځان دي ددې منصب څښتن او اهل وګڼي ځکه دا کار هرڅوک نه سي کولای هیچا ته جایزه نه ده ،چې دپورته شرایطو دپروا او رعایت پرته په شرعي احکامو کي لاس وهنه او تصرف وکړي.

مجتهد في المذهب

دریمه درجه:

دتقلید دریمي درجې ته مجتهد في المذهب تقلید ویل کېږي مجتهد في المذهب هغه چا ته ویل کېږي ،چې داستدلال او استنباط په بنسټیزو مسائلو کي دیوه مجتهد په مطلق ډول سره مقلد وي مګر دهغو اصولو او قواعدو لاندي په کښته جزي مسائلو کي ددې اهلیت او وړتیا لري ،چې په مستقیم ډول سره دقرآن ،حدیث او داصحابانو رضي الله عنهم داثارو څخه دمسائلو استنباط وکړي ، له همدې امله داسي عالم دخپل امام سره په ډېرو فروعي مسائلو کي اختلاف لري خو په ټولیزه توګه داصولو په لحاظ داسي چا ته مقلد ویل کېدای سي لکه په حنفي فقه کي امام ابویوسف رحمه الله او امام محمد رحمه الله ، په شافعي فقه کي امام مزني رحمه الله او امام ابوثور رحمه الله ، په مالکي فقه کي امام

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو www.taleemulislam-radio.com/

(c) ketabton.com: The Digital Library

سخنون رحمه الله او امام ابوالقاسم رحمه الله ، په حنبلي فقه کي ابراهيم الحربي رحمه الله او امام ابوبکر الاثرم رحمه الله.

ابن العابدين رحمه الله دپورتنيو علماوو دپېژندګلوۍ په اړه داسي ليکي:

الثانية طبقة المجتهدين في المذهب كابي يوسف رحمه الله ومحمد رحمه الله وسائر اصحاب ابي حنيفة رحمه الله القادرين علي استخراج الاحكام عن الادلة المذكورة على حسب القواعد التي قررها استاذهم ، فانهم وان خالفوه في بعض احكام الفروع ولكنهم يقلدونه في قواعد الاصول.([1])

ژباړه : دوهمه طبقه مجتهدين في المذهب دي لکه ابويوسف رحمه الله ، امام امحمد رحمه الله او دامام ابوحنيفة رحمه الله نور اصحاب ،چي داحکامو پر استنباط باندي ديادو دلايلو په رڼا کي توانايي لري دهغو اصولو پر بنسټ ،چي استاذانو ورته ټاکلي دي ، دغه علماء که څه هم په فروعي مسائلو کي دخپلو امامانو څخه مخالف دي مګر دوی په اصولو کي دخپلو امامانو تقليد کوي او مقلدين ورته ويل کېږي.

همدا لامل دئ ،چي مجتهد في المذهب ته داصولو په لحاظ مقلد ويل کېږي او دفروعو په لحاظ مجتهد ورته ويل کېږي. همدا وجه ده ،چي دامام ابويوسف رحمه الله او امام محمد رحمه الله سره ددې ،چي حنفيان دي بيا هم دامام ابوحنيفة رحمه الله سره په ډېرو فروعي مسائلو کي اختلاف لري.

[1]: شرح عقود رسم المفتي لابن العابدين ، ص : ۴ ، ط : دارالاشاعة کراچي ، سنة ۱۳۷۸ هـ

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمجتهد مطلق تقليد

څلورمه درجه:

دا دتقليد وروستۍ اواخره درجه ده ، مجتهد مطلق هغه کس ته ويل کېږي ،چي په ده کي داجتهاد ټول شرطونه موجود وي ، نوموړی عالم دخپل علم او فهم په مټ کولای سي ،چي داستدلال اصول دقرآن اوحديث څخه وضع کړي ،تر دغه اصولو لاندي کولای سي ،چي شرعي احکام دقرآن او حديث څخه استنباط کړي لکه امام ابوحنيفة رحمه الله ، امام شافعي رحمه الله ، امام مالک رحمه الله ،امام احمد بن حنبل رحمه الله او داسي نور وتلی علماء ، دغه علماء که څه هم په فروعي او اصولي مسائلو کي مجتهدين بلل کېږي مګر بيا هم دوی ته يو ډول مقلدين ويل کېږي ځکه کومه مسئله ،چي په څرګند ډول په قرآن او حديث کي واضح سوې نه وي نو د غه علماء ددې پرځای ،چي دخپلي رايي او قياس څخه کار واخلي او فيصله وکړي هڅه کوي ،چي دمبارکو اصحبانو رضي الله عنهم څخه داسي قول يا فعل پيدا کړي ،چي داړونده مسئلې حل پکښي وي ، که دوی ته ديادي مسئلې دحل لپاره داصحابانو مبارکانو قول يا فعل په لاس ورغلی نو دوی دخپلي رايي او قياس پرځای ددغه اصحابانو رضي الله عنهم دقول يا فعل په رڼا کي فيصله کوي او ددې لپاره زيات شمېر مثالونه هم سته ،چي ځيني يې په لاندي ډول دي:

۱: لومړی مثال هغه مکتوب دئ ،چي حضرت عمر رضي الله عنه دقاضي شريح په نوم ليکلی او استولی و، امام شعبي رحمه الله دغه بيان په لاندي ډول کوي:

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ شُرَيْحٍ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَتَبَ إِلَيْهِ : إِنْ جَاءَكَ شَىْءٌ فِى كِتَابِ اللَّهِ فَاقْضِ بِهِ وَلاَ تَلْتَفِتْكَ عَنْهُ الرِّجَالُ ، فَإِنْ جَاءَكَ مَا لَيْسَ فِى كِتَابِ اللَّهِ فَانْظُرْ سُنَّةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ –صلى الله عليه وسلم– فَاقْضِ بِهَا ، فَإِنْ جَاءَكَ مَا لَيْسَ فِى كِتَابِ اللَّهِ وَلَمْ يَكُنْ فِيهِ سُنَّةٌ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ –صلى الله عليه وسلم– فَانْظُرْ مَا اجْتَمَعَ عَلَيْهِ النَّاسُ فَخُذْ بِهِ ، فَإِنْ جَاءَكَ مَا لَيْسَ فِى كِتَابِ اللَّهِ وَلَمْ يَكُنْ فِى سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ –صلى الله عليه وسلم– وَلَمْ يَتَكَلَّمْ فِيهِ أَحَدٌ قَبْلَكَ فَاخْتَرْ أَىَّ الأَمْرَيْنِ شِئْتَ : إِنْ شِئْتَ أَنْ تَجْتَهِدَ رَأْيَكَ ثُمَّ تَقَدَّمَ فَتَقَدَّمْ ، وَإِنْ شِئْتَ أَنْ تَأَخَّرَ فَتَأَخَّرْ ، وَلاَ أَرَى التَّأَخُّرَ إِلاَّ خَيْراً لَكَ.(١)

ژباړه : حضرت شريح رحمه الله فرمايي : ماته عمر رضي الله عنه يو ليک راولېږئ په ليک کي يې راته ليکلي وه : که ،چيري تاته کومه مسئله راسي نو که يې حل په قرآن کي و نو دقرآن په رڼا کي يې پرېکړه وکړه خو دخلکو شخصي رايي تا دقرآن دفيصلې څخه ونه باسي او که په قرآن کي دغه مسئله حل نه وه نو بيا درسول الله صلى الله عليه وسلم سنتو ته رجوع وکړه او دسنت رسول الله صلى الله عليه وسلم په رڼا کي پرېکړه وکړه ، که داسي مسئله درته راغله ،چي په قرآن او حديث کي يې حل نه و نو بيا يې پر داسي ډول باندي حل کړه ،چي مخکني خلک پر متفق سوي وي او عمل په وکړه، که داسي مسئله درته راغله ،چي په قرآن او حديث کي نه وه او نه درتا وړاندي کوم چا په دې اړه پرېکړه کړې وه نو بيا يوه ددې دوو خبرو څخه ياد وساته ياداچي دغه مسئلې دخپلې رايي مطابق حل کړه او يا ځان ځني وساته او زه ستا لپاره دا وروستۍ خبره خوښوم.

---

(١): سنن الدارمي ، ج : ١ ، ص : ٥٥ ، ح : ١٦٩ ، باب الفتيا وما فيه من الشدة ، ط : مدينة المنورة

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو وګورئ سره ددې ،چې حضرت شريح رحمه الله مطلق مجتهد و مګر بيا هم حضرت عمر رضي الله عنه هغه وخت دخپل نظر اجازه ورکړه ،چې داسلافو څخه داړونده مسئلې په اړه څه شي نه وي نقل سوی.

په پورته ډول دعبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه هم روايت مخکې دمطلق تقليد په مثالونو کې تېر سوی دئ.

۲: همدا ډول په سنن دارمي کې عبيدالله بن ابي يزيد رحمه الله فرمايي:

عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِى يَزِيدَ قَالَ : كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ إِذَا سُئِلَ عَنِ الأَمْرِ فَكَانَ فِى الْقُرْآنِ أَخْبَرَ بِهِ ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِى الْقُرْآنِ وَكَانَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- أَخْبَرَ بِهِ ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ فَعَنْ أَبِى بَكْرٍ وَعُمَرَ ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ قَالَ فِيهِ بِرَأْيِهِ. (۱)

ژباړه : دعبدالله بن عباس رضي الله عنه څخه ،چې به کله ديوې مسئلې پوښتنه وسوه نو که به دهغې مسئلې حل په قرآنکريم کې و نو ده به لومړی دقرآنکريم په رڼا کې دهغې مسئلې حل کاوه که به په قرآن کې نه و نو بيا به يې درسول الله صلی الله عليه وسلم دسنتو مطابق هغه مسئله حل کول ، که به په سنتو کې دنبي صلی الله عليه وسلم هم نه وه نو بيا يې کتل که به دابوبکر رضي الله عنه يا عمر رضي الله عنه څخه کوم قول يا فعل ثابت و دهغه په رڼا کې به يې حل کول ، که به ددوی مبارکانو څخه څه شي ثابت نه و نو بيا به يې په خپله رايه اجتهاد کاوه.

حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه مطلق مجتهد و مګر ده لومړيتوب دابوبکر رضي الله عنه او عمر رضي الله عنه قولونو ته ورکاوه او ددوی تقليد به يې کاوه ،که به دهغو څخه څه شی ثابت نه و بيا يې خپلي رايي او نظر ته رجوع کول.

---

(۱): سنن الدارمي ، ج : ۱ ، ص : ۵۵ ، ح : ۱۶۸ ، باب الفتيا وما فيه من الشدة ، ط : مدينة المنورة

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ : همدا ډول په سنن دارمي کي روايت دي:

.... عَنِ الشَّعْبِيِّ قَالَ : جَاءَهُ رَجُلٌ يَسْأَلُهُ عَنْ شَيْءٍ ، فَقَالَ : كَانَ ابْنُ مَسْعُودٍ يَقُولُ فِيهِ كَذَا وَكَذَا. قَالَ : أَخْبِرْنِى أَنْتَ بِرَأْيِكَ. فَقَالَ : أَلاَ تَعْجَبُونَ مِنْ هَذَا؟ أَخْبَرْتُهُ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ وَيَسْأَلُنِى عَنْ رَأْيِى ، وَدِينِى عِنْدِى آثَرُ مِنْ ذَلِكَ ، وَاللَّهِ لأَنْ أَتَغَنَّى أُغْنِيَّةً أَحَبُّ إِلَىَّ مِنْ أَنْ أُخْبِرَكَ بِرَأْيِى (۱)

ژباړه : حضرت شعبي رحمه الله ته يو کس راغلی ديوې مسئلې په اړه يې پوښتنه ځني وکړه ،چي شعبي رحمه الله جواب ورکړ او ورته وې ويل ،چي دابن مسعود رضي الله عنه نظر په دې اړه داسي دئ ، هغه سړي ورته وويل : په دې اړه ستا څه نظر دئ؟ ده په جواب کي ورته وويل: تاسو ولي ودې کس ته تعجب نه کوئ ؟زه ورته دابن مسعود رضي الله عنه نظر وايم دی راته وايي په دې مسئله کي ستا څه نظر دئ؟ په الله جل جلاله قسم کوم ،چي که ته ماته سندري ووايي ماته ددغه سندري اوريدل تردې ښه دي ،چي زه خپل نظر ددغه مسئلې په اړه ووايم.

شعبي رحمه الله هم مطلق مجتهد و دامام ابوحنيفة رحمه الله استاد و مګر ده لومړيتوب دابن مسعود رضي الله عنه قول ته ورکاوه ، دهغه تقليد ته يې تر خپل نظر زيات اهميت ورکاوه.

۴ : امام بخاري رحمه الله په کتاب الاعتصام بالکتاب والسنة کي ددې آيت په تفسير کي ،چي الله جل جلاله فرمايي:(واجعلنا للمتقين اماما) دمجاهد رحمه الله قول تعليقا رانقل کړی دئ ،چي وايي:

ائمة نقتدي بمن قبلنا ويقتدي بنا من بعدنا.

---

[۱] سنن الدارمي ، ج : ۱ ، ص : ۴۵ ، ح :۱۰۹، باب تورع عن الجواب فيما ليس فيه كتاب ولاسنة ، ط : مدينة المنورة

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : اې الله جل جلاله! موږ داسې امامان جوړ کړې ،چې موږ په هغه چا پسې اقتدا وکړو ،چې تر موږ مخکې تېر سوي دي او په موږ پسې هغه کسان اقتدا وکړي ،چې تر موږ وروسته راځي.

حافظ ابن حجر رحمه الله فرمايي:

دمجاهد رحمه الله پورتنی قول ابن جرير رحمه الله ، فاريابي رحمه الله او نورو علماوو په صحيح سند سره روايت کړی دئ.

وروسته ابن حجر رحمه الله دپورتنی آيت دتفسير اړونده نور آثار هم رانقل کړي دي او بيا يې دابن ابي حاتم رحمه الله په حواله دسدي رحمه الله دا قول هم رانقل کړی دئ ،چې فرمايي:

ليس المراد ان نؤم الناس وانما ارادوا اجعلنا ائمة لهم في الحلال والحرام يقتدون بنا فيه.

ژباړه : ددې مراد دا نه دئ ،چې موږ دخلکو امامت وکړو بلکې مراد يې دادئ ،چې اې الله جل جلاله! موږ په حلال او حرام کې امامان جوړ کړې ،چې دوی په موږ پسې اقتداوکړي.

ابن ابي حاتم رحمه الله دجعفر بن محمد رحمه الله داقول هم رانقل کړی دئ ،چې فرمايي:

معناه اجعلني رضا فاذا قلت صدقواني وقبلوا مني.(۱)

ژباړه : (دپورتنی آيت) معنا داده ،چې ماته په خلکو کې مقبوليت راکړې ، کله ،چې زه خبره وکړم خلک يې تصديق کړي او زما څخه يې قبوله کړي.

په هر صورت دپورتنی آيت دتفسير اړونده خو دنورو علماوو داقوالو ذکر استطرادادا وسو مګر اصلي مطلب داو ،چې حضرت مجاهد رحمه الله

[1]: فتح الباري للحافظ ابن جرير رحمه الله ، ج : ۱۳ ، ص : ۲۱۰، ۲۱۱، ط : ميريه.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوښه وګڼل ،چي دی په پخوانیو خلکو پسي اقتداء او تقلید وکړي، دوروسته خلکو لپاره یې هم دا خوښه کړه ،چي هغوی دي په مخکنیو امامانو پسي اقتدا وکړي سره ددې ،چي امام مجاهد رحمه الله مجتهد مطلق دئ او دعامو علماوو او عامو خلکو لپاره دتقلید یو مثال دئ.

پر تقلید باندي شکونه او نیوکي

په تېرو پاڼو کي ،چي په کوم ډول دتقلید حقیقت څرګند سوی دئ ، دقرآن او حدیث څخه ،چي کوم مثالونه راوړل سوي دي ، دتقلید اړونده ،چي دمقلد کومي درجاتي او احکام بیان سوي دي که هغه په پوره ډول په ذهن کي ونیول سي نو کوم شبهات او اعتراضونه ،چي پر تقلید باندي واردیږي هغه خپل دفعه کېږي او له منځه ځي خو بیا هم مناسبه داده ،چي ځیني هغه اعتراضونه په خاصه توګه راوړل سي ،چي په زړه کي زیات را وړاندي کېږي یا په عمومي توګه دمخالفو حضراتو پر ژبو باندي زیات جاري وي او هر وخت یې په شد او مد سره بیانوي.

په قرآنکریم کي دپلرونو او نیکه ګانو تقلید

۱: لومړی اعتراض پر تقلید باندي داکېږي ،چي قرآنکریم دتقلید بدي په لاندي آیت کي بیان کړې ده:

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللّهُ قَالُواْ بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لاَ يَعْقِلُونَ شَيْئاً وَلاَ يَهْتَدُونَ. ([1])

[1]: سورة بقرة ، اية ۱۷۰

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : کله ،چي دوی ته وويل سي : دهغه احکامو پيروي وکړئ ،چي الله جل جلاله نازل کړي دي ، دوی وايي موږ دهغه څه پيروي کوو ،چي زموږ دخپلو پلرونو او نيکونو تګ لاره وه ، که څه هم ددوی پلرونه په هيڅ شي نه پوهيږي او نه پر هدايت وي.

مخکي ،چي کومي څېړني دتقليد په اړه وسوې که هغو ته دوکتل سي او دانصاف په نظر غور باندي وسي په ښکاره توګه داشبه ليري کيږي ،چي (معاذالله) داامامانو تقليد کونکي هم تر دې آيت لاندي دي.

دلاسپيناوي په موخه بايد ووايو ،چي لومړی خو کوم آيت ،چي ذکر سوی دئ او په آيت کي ،چي کوم څوک ښودل سوي دي هغه مشرکان دي يعني داچي په دغه آيت کي بنستيزي عقيدې ښودل سوي دي لکه توحيد ، رسالت ، دآخرت بيان او داسي نور، کله ،چي به مشرکانو ته دتوحيد دعوت ورکړل سو دهغه احکامو دپلي کېدو دعوت به ورکړل سو کوم ،چي دالله جل جلاله دلوري څخه نازل کړل سوي وه دوی به خپل پلرونه او نيکونه بهانه کړل ،چي زموږ دغه دشرک عقيده موږ ته دپلرونو او نيکونه څخه په ميراث پاته ده ، موږ دهمدغه عقيدې پيروي کوو ،چي موږ ته راپاته ده ، دتوحيد عقيده موږ نه سو منلای حاصل داچي مشرکانو به ويل ،چي موږ په دغه بنيادي عقيدو کي لکه توحيد او رسالت موږ دالله جل جلاله دلوري څخه عقيده نه منو دخپلو پلرونو عقيده منو. زموږ په آند هم داخبره ده ،چي په اسلامي دين کي په بنيادي عقيدو کي تقليد حرام دئ ، زموږ دفقه شريفي ټولو علماوو دا مسئله ليکلې ده ،چي په عقايدو او ضروري شيانو کي تقليد نه سي راتلای ځکه دا شيان نه داجتهاد محل کېدای سي او نه دتقليد ، دمثال په ډول امير بادشاه بخاري رحمه الله دتحرير اصول په شرح کي ليکي:

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

(فيما يحل الاستفتاء فيه)الاحكام الظنية لاالعقلية المتعلقة بالاعتقاد فان المطلوب فيها العلم (علي) المذهب (الصحيح) فلايجوز التقليد فيها بل يجب تحصيلها بالنظر الصحيح... (كوجود ه تعالى).([1])

ژباړه : هغه مسائل ،چي پوښتنه پکښي کول جايز دي هغه ظني احکام دي ، نه هغه عقلي احکام دي ،چي په عقيده پوري اړه لري ځکه په دغه شيانو کي قطعي علم پکار دئ، همدا صحيح مذهب دئ ،چي په اعتقاد کي تقليد جايز نه دئ ، بلکي په دغه اعتقاداتو کي اختيار او خپلواکي په صحيح استدلالاتو باندي پکار دئ لکه دالله جل جلاله وجود.

کوم تقليد ،چي په پورته آيت کي ياد سوی دئ او بد تقليد ورته ويل سوی دئ هغه تقليد دئ ،چي زموږ امامانو هم ناجايز کړی دئ او بد يې ورته ويلي دي لکه خطيب بغدادي رحمه الله ،چي په اصول عقايد کي دغه تقليد ناجايز بللی دئ او په پورتني آيت باندي يې دليل ويلی دئ.([2])

دوهمه خبره داده ،چي په پورتني آيت کي الله جل جلاله دتقليد بدي بيان کړې ده او ددغه تقليد دبدی لپاره يې دوه سببونه ښودلي دي لومړی داچي کافرانو دهغو احکامو څخه انکار کاوه کوم ،چي دالله جل جلاله دلوري څخه نازلېدل ددغه نازل سوو احکامو پر ځای يې دخپلو پلرونو اونيکه ګانو باطل احکام منل يعني دالهي احکامو څخه منکر وه کفري احکام يې منل ، دوهم سبب الله جل جلاله دا ښودلی دئ ،چي ددغه کافرانو پلرونه او نيکه ګان دعقل او هدايت دواړو څخه خالي وه، موږ ،چي کله تقليد کوو دغه دوه سببونه دواړه مفقود دي ځکه هيڅ يو مقلد داسي نه وايي

---

[1]: تيسير التحرير، لامير بادشاه الحنفي رحمه الله ج : ۴ ، ص : ۲۴۳، دزياتو معلوماتو لپاره وګورئ: التقرير والتحبير لابن امير الحاج ، ج : ۳ ص : ۳۴۳.

[2]: الفقه والمتفقه ، ج : ۲ ، ص : ٦٦.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

،چي موږ الهي احکام نه منو ، دالله جل جلاله او رسو ل الله صلی الله علیه وسلم خبره نه منو او پر ځای یې دخپل مشر یا امام خبره منو بلکي هر مقلد دخپل امام خبره دقرآن او حدیث دشارح په توګه مني او بیا دهغه تشریح په رڼا کي په قرآن او حدیث باندي عمل کوي ، همدا ډول دوهم سبب هم دلته مفقود دئ ځکه کوم کسان ،چي دحق ښبنتنان دي هغوی بالکل ددې خبري څخه مخ نه اړوي ،چي هغه امامان ،چي تقلید یې کېږي که څه هم هر څو مره اختلاف ورسره لري مګر ددغو امامانو عزت او منزلت ته په اهتمام سره قایل دي ، هیڅوک ددوی پر قدر او منزلت باندي سترګي نه پوټوي ،څوک ،چي ددوی تقلید دکافرانو دتقلید سره ایږدي او دوی دکافرانو دګمراهانو پلرونو او نیکونو سره برابروي دا ډېره دظلم او ګناه خبره ده.

داحبارو او رهبانو تقلید

۲ : ځیني خلک دامامانو پر تقلید باندي لاندي آیت دلیل وایي:

اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ.[۱]

ژباړه : دوی خپل علماء او تارک الدنیا زاهدان دالله جل جلاله پرځای خپل خدایان ګڼلي دي.

مخکي موږ پردې خبره باندي په تفصیل سره خبري کړي وې ،چي دیوه مجتهد تقلید په دې معنا نه دئ ،چي مجتهد دشرعي قانون بنسټ ایښودونکی دئ بلکي دمجتهد تقلیدپه دې معنا دئ ،چي نوموړی مجتهد دشرعي قانون شارح او تفصیل ورکونکی دئ نه داچي نوموړی

[۱]: توبة ، اية : ۳۱.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مجتهد دقانون له سره جوړوي ، دداسي مجتهد اتباع په پورته معنا کېږي، مجتهد خپل ځان په ذاتي اعتبار سره واجب الاتباع نه بولي بلکي دقرآن او حديث ،چي ده کوم تشريحات او څرنګوالی کړی دئ خلک دهغو تشريحاتو پيروي کوي ، دغه مجتهد ته دشارع په سترګه نه ګوري.

زما پر پورته تبصره باندي مولانا اسماعيل سلفي يو اعتراضيه مضمون ليکلی دئ نو موړی عالم ليکلی دي ،چي پورته تبصره په کټ مټ ډول هغسي ده لکه برېلويان ،چي وايي: موږ اهل قبور خدايان نه بولو ، نه مزارونه او خانقاوي مستقل بالذات خدای بولو بلکي موږ دلته مجازا خدای ګڼو او يا دنائب عقيده لرو، اويا وايي ،چي موږ په دغه شيانو سره توسل کوو او يا وايي ،چي دغه شيان والله جل جلاله ته زموږ شفاعت کوي او داسي نور خو دا ټوله شيان دشرک لاري خلاصوي ، برېلويان دشرک دلارو دخلاصېدو لپاره ډول ، ډول حيلې جوړوي نو په دې بنياد پورته تبصره همداسي ده.(۱)

دپورتني سوال په جواب کي بايد وويل سي ،چي که برېلويانو د (بالذات) او يا (بالواسطه) استعمال غلط ځای کړی وي نو ددې معنا خو دانه ده ،چي هر چا که د (بالذات) او يا د(بالواسطه) نوم ياد کړ، هغه نو دبرېلويانو په څېر کړنه کړې ده دلا بنه سپيناوي لپاره ويلای سو ،چي علامه ابن تيمية رحمه الله داسي څوک ،چي دبرېلويت سايه لاهم باندي سوې نه وه هغه هم دغه اصطلاح ياده کړې ده او وايي:

۱: تحريک ازادي فکر ، ص : ۱۳۸ دمولانا محمد اسماعيل سلفي ليکنه، مکتبة نذيريه ، ،چيچا وطني.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

انما يجب علي الناس طاعة الله ورسوله وهؤلاء اولو الامر الذين امر الله بطاعتهم ... انما تجب طاعتهم تبعا لطاعة الله ورسوله لااستقلالا.([1])

ژباړه: بېشکه دالله جل جلاله او درسول الله صلی الله علیه وسلم اطاعت پر خلکو باندي واجب دئ، دعلماوو او حُکامو اطاعت هم الله جل جلاله امر کړی دئ... ددوی اطاعت دالله جل جلاله او درسول الله صلی الله علیه وسلم داطاعت تبعه دئ، ددوی اطاعت مستقل بالذات نه دئ.

علامه ابن تيمية رحمه الله په خپله مستقل بالذات او بالواسطه اطاعت یاد کړی دئ نو دې ته دبریلویانو په څېر فقره ویل کېږي.

علامه ابن تيميه رحمه الله په بل ځای کي فرمايي:

فطاعة الله ورسوله وتحليل ما احله الله ورسوله وتحريم ما حرمه الله ورسوله وايجاب ما اوجبه الله ورسوله واجب علي جميع الثقلين الانس والجن واجب علي كل احد في كل حال سرا وعلانية لكن لما كان من الاحكام مالايعرفه كثير من الناس رجع الناس في ذالک الي من يعلمهم ذالک لانه اعلم بما قال الرسول واعلم بمراده : فائمة المسلمين الذين اتبعوهم وسائل وطرق وادلة بين الناس وبين الرسول يبلغونهم ما قاله ويفهمونهم مراده بحسب اجتهادهم واستطاعتهم ، وقديخص الله هذا العالم من العلم والفهم ما ليس عند الاخر.([2])

ژباړه: دالله جل جلاله او درسول الله صلی الله علیه وسلم اطاعت کول، کوم شیان، چي الله جل جلاله او رسول الله صلی الله علیه وسلم حلال کړي دي هغه حلال بلل، کوم شیان، چي الله جل جلاله او رسول الله صلی الله علیه وسلم حرام کړي دي هغه حرام بلل او هغه شیان، چي الله جل جلاله او رسول الله صلی الله علیه وسلم واجب بللي دي هغه واجب بلل- دغسي کړني پر انسان او پيري دواړو باندي واجب دي په پټه او ښکاره پر واجب دي مګر یوه خبره سته هغه داچي ځيني داسي احکام سته، چي ډېر خلک نه

[1]: فتاوی ابن تيمية رحمه الله، ج: ۲، ص: ۴۶۱.

[2]: فتاوای ابن تيمية رحمه الله ج: ۲، ص: ۲۳۹

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پوهېږي نو هغه چا ته رجوع کوي ،چي هغه په دغو مسائلو باندي پوهېږي ځکه داسي علماء درسول الله ﷺ په ویناو باندي ښه پوهېږي او مراد یې ښه ورته معلوم وي ، دمسلمانانو امامان ،چي دوی یې پیروي کوي په حقیقت کي دوی درسول الله ﷺ او دخلکو ترمنځ دوسیلو حیثیت لري او درهنمود حیثیت لري، دوی هڅه کوي ،چي مسلمانانو ته درسول الله ﷺ لارښوونې ورسوي او دخپل توان په اندازه دوی درسول الله ﷺ د لارښوونو په اصلي مراد پوه کړي، کله داسي وي ،چي الله جل جلاله ځینو خلکو ته داسي علم او فهم ورکړی وي ،چي دنورو سره نه وي.

تاسو ښه فکر وکړئ ،چي مقلدین له دې څخه زیات نور څه وایي؟ دکتاب په پیل کي ،چي موږ دتقلید کوم حقیقت بیان کړی دئ هغه یو وېښته هم ددې څخه زیات نه دئ.

حقیقت دادئ ،چي دمستقل بالذات او بالواسطه ترمنځ توپیر کول هغه وخت غلط دئ ،چي یوازي دغه توپیر دیوې بهانې په توګه استعمال کړل سي که نه نو پر بالواسطه باندي باید هغه احکام تطبیق کړل سي کوم ،چي پر بالواسطه باندي تطبیق کېږي. مقلدین ښخي ددې کار خلاف دي او یوازي دخولې خبره نه بلکي مخکي موږ پوره ددې خبري څرنګوالی وکړئ ،چي امامان بالذات واجب الاطاعة نه دي ، موږ دتقلید لپاره لاندي ټکي لازمي بللي دي:

۱ : ددین په بنسټیزو عقایدو کي تقلید جایز نه دئ.

۲ : ددین ،چي کوم احکام دتواتر په طریقه سره ثابت دي په هغو کي دهیچا تقلید نه سي کېدای او نه جایز دئ.

۳ : دقرآن او حدیث ،چي کوم نصوص قطعي الدلالت دي او څه معارض نه لري په هغه کي دهیڅ امام تقلید ته اړتیا نه سته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ : تقلید یوازي ددې لپاره دئ ،چي دقرآن یا حدیث دکوم متن څخه څو معناوي اخیستل کېږي نو په دغو معناوو کي دیوې دتاکلو لپاره ددې پرځای ،چي خپل ذهن او فکر په کاروا چول سي دیوه مجتهد او امام نظر ومنل سي، اعتماد پر وسي او عمل باندي وکړل سي.

۵ : دټول مسلمان امت له آنده ټوله مجتهدین دګناه څخه پاک دي او دخطا څخه پاک نه دي ځکه کېدای سي ددوی په اجتهادي کړنو کي دخطا احتمال شتون ولري.

٦ : که کوم متبحر عالم دیوه مجتهد خبره وویني ،چي دصحیح او صریح حدیث څخه خلاف وي ، معارض هم نه ولري نو دشرایطو په نظر کي نیولو سره ،چي بیان یې په پوره ډول مخکي تیر سو ـ دغه عالم به دمجتهد خبره پرېږدي او پرده باندي واجب ده ،چي په هغه صحیح حدیث باندي عمل وکړي.

که ددغه خبرو سره بیاهم تقلید شرک وي او پردې کار باندي دا الزام لګول کېږي ،چي مقلدینو خپل عالمان خدایان ګڼلي دي او دشرک وعید ورته اوربدل کېږي نو بیا په دنیا کي کوم داسي کار سته ،چي دشرک څخه خالي وي.

کوم کسان ،چي تقلید نه کوي هغو ته هم هیڅ چاره نسته ،چي په یو ډول نه په یو ډول ، په یو حیثیت نه په یو حیثیت په تقلید اخته کېږي ځکه غیر مقلدین ټوله داسي نه دي ،چي دمور دنس څخه عالم پیدا سوی دئ ، نه هرڅوک عالم جوړېدای سي ، که عالم هم سي نو هرځای ده ته دقرآن او حدیث ذخیره په لاس نه سي ورتلای لکه دغیر مقلدینو عام خلک ،چي دخپلو علماوو څخه پوښتني کوي.

غیرمقلدینو ،چي کومي فتاواوي نشر او خپرې کړي دي لومړی خو یې دټولو مسائلو لپاره دلایل نه دي ویلي که یې ویلي هم وي نو عام

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک ،چيري ددې فيصله کولای سي ،چي ددوی دغه دلايل صحيح دي او که صحيح نه دي له همدې امله دعلماوو پر فهم او ذکاوت باندي اعتماد کول همدا دتقليد نوم دئ.

کوم خلک ،چي دغير مقلدينو علماء دي هغه دي په انصاف سره داخبره وکړي ،چي دوی دهري مسئلې دحل لپاره دقرآن او حديث څخه مسئله استنباط کولای سي ، دوی دومره توانايي لري ،چي دا کار ترسره کړي ، دوی که ددغه پوښتني په جواب کي پر حقيقت سترګي پټي نه کړي په انصاف جواب ووايي نو ددوی جواب به منفي وي. ښکاره خبره ده ،چي دغه غير مقلدين علماء خپله دقرآن او حديث څخه دمسائلو استنباط نه سي کولای بلکي دوی هم دپخوانيو علماوو کتابونو ته رجوع کوي خو يوازي دومره توپير لري ،چي دوی دحنفي ، مالکي ، حنبلي او شافعي علماوو پرځای دابن تيمية ، ابن حزم ، ابن القيم او قاضي شوکاني په څېر علماوو ته مراجعه کوي ، دوی په هره مسئله کي ددغه علماوو څېړني رانقلوي او دمسئلې حل په کوي ځکه دوی وايي ،چي پورتني علماء دقرآن او حديث ښه عالمان وه ، دوی وايي ،چي ددغه علماوو ويناوي دقرآن او حديث سره ټکر نه لري.

همدا ډول که دغه غيرمقلدينو علماوو ته ددې زمنه مساعده ،چي دحديثو ذخيره هرځای په لاس ورسي نو بيا ددوی سره خپله ځاني پوهه نسته بلکي دوی دحديث دمعلومولو لپاره دجرح او تعديل داامامانو تقليد کوي دمثال په ډول ځيني وخت غير مقلدين علماء يو حديث رد کړي او وايي ،چي داحديث ضعيف دئ ، که دده څخه پوښتنه وسي ،چي ددې حديث دضعف لپاره ته څه دليل لري؟ نو دی په جواب کي فقط دومري وايي ،چي فلاني محدث دا حديث ضعيف بللی دئ ، يا پر فلاني راوي باندي فلاني محدث جرح کړې ده کوم کسان ،چي دجرح

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او تعديل په كتابونو كي معلومات لري هغو ته معلومه ده ،چي هر وخت دجرح او تعديل په كتابونو كي دجرح او تعديل لپاره دلايل موجود نه وي بالاخره ددغه فن د عالمانو پر تحقيق باندي اعتماد كيږي ، كله داسي وي ،چي ديوه صحيح حديث په مقابل كي بل په صحيح سند حديث راغلى وي نو غير مقلدين حضرات دغه دوهم حديث له دې امله ردوي ،چي فلاني محدث دغه حديث ته معلول يا مرجوح ويلي دي اوس نو كه دغسي كړني ته تقليد نه ويل كيږي نو څه ورته ويل كيږي؟ كه څوك په دغه موضوع كي پردوى باندي لاندني آيت دليل ووايي:

اتَّخَذُواْ أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللّهِ.([1])

ژباړه : دوى خپل علماء او تارك الدنيا زاهدان دالله جل جلاله پرځاى خپل خدايان ګڼلي دي.

غيرمقلدين به پرته له دې څخه ،چي په جواب كي لاندي خبره وكړي بله دليل نه لري:

موږ ،چي داحاديثو په صحت او ضعف كي دجرح او تعديل دعلماوو او نورو محديثينو تقليد كوو يوازي يې له دې امله كوو ،چي دوى دفن ماهرين بولو مستقل بالذات ددوى اطاعت واجب نه بولو . حقيقت دادئ ،چي دژوند يوه برخه هم دتقليد څخه خالي نه ده كه ،چيري تقليد په پوره ډول منعه كړل سي نو ددين او دنيا دواړه كارونه به يو هم پر مخ ولاړ نه سي.

دحضرت عدى بن حاتم رضي الله عنه حديث

[1]: توبة ، اية : ۳۱.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳: کوم کسان ،چي دتقليد څخه مخالف دي هغو لاندي دعدي بن حاتمﷺ حديث ددليل په توګه زيات بيانوي:

عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ قَالَ أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَفِي عُنُقِي صَلِيبٌ مِنْ ذَهَبٍ فَقَالَ يَا عَدِيُّ اطْرَحْ عَنْكَ هَذَا الْوَثَنَ وَسَمِعْتُهُ يَقْرَأُ فِي سُورَةِ بَرَاءَةٌ { اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ } قَالَ أَمَا إِنَّهُمْ لَمْ يَكُونُوا يَعْبُدُونَهُمْ وَلَكِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا أَحَلُّوا لَهُمْ شَيْئًا اسْتَحَلُّوهُ وَإِذَا حَرَّمُوا عَلَيْهِمْ شَيْئًا حَرَّمُوهُ.[1]

ژباړه : حضرت عدي بن حاتمﷺ فرمايي: زه درسول اللهﷺ حضورته راغلم زما دسرو زرو صليب په غاړه و ، رسول اللهﷺ راته وفرمايل : اې عدي! دا بت وغورځوه او ما واورېدل ،چي رسول اللهﷺ لاندي مبارک آيت لوستی:

اتَّخَذُواْ أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللّهِ.[2]

ژباړه : اهل کتابو خپل علماء او تارک الدنيا زاهدان دالله جل جلاله پرځای خپل خدايان ګڼلي دي.

بيا رسول اللهﷺ وفرمايل: اهل کتابو دخپلو علماوو او راهبانو پرستش نه کاوه بلکي کله ،چي به هغو کوم شي ورته حلال کړ، دوی به هم حلال ورته ويل او کوم شی ،چي به علماوو او راهبانو ورته حرام کړ، دوی به هم حرام ورته ويل.

حقيقت دادئ ،چي ددغه حديث دتقليد دامامانو سره هيڅ اړه نسته دراهبانو او امامانو توپير په پوره ډول سره بيان سو لکه دمخکني اعتراض په جواب کي چي يې سپيناوی وسو خو دلته فقط دومره خبره

---

[1]: رواه الترمذي، ح: ۳۰۲۰.

[2]: توبة ، اية : ۳۱.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

زياتول لازمي بولم ،چي درسول اللهﷺ مبارک ارشاد دهغه اهل کتابو په اړه دئ ،چي هغو دحلالو او حرامو واک او اختيار خپلو عالمانو او راهبانو ته ورکړی وو ، هغو خپل راهبان او پادريان دخپل قانون شارح نه بلکي بالذات دقانون جوړونکي بلل او دا يې عقيده وه ،چي ددوی پادريان او راهبان بېخي دهر ډول ګناه څخه معصوم اوپاک دي، دوی دحلالو او حرامو پوره اختيار خپلو پادريانو او راهبانو ته ورکړی و، دلاسپيناوي په موخه ويلای سو ،چي انسائيکلوپيډيا برناټانيکا دپاپ دصلاحيتونو په اړه داسي ليکي:

پاپ دعقايدو اړونده دمقتدر اعلي په حيثيت سره دهغه دليل (AUTHORITY) او هغه دسپېڅلتيا (Infallblity) لرونکی دئ ،چي ټولي کليسا ته په مجموعي توګه حاصل دئ ځکه پاپ دقانون جوړونکی (legislstor) ، همدا ډول دقاضي په څېر پور ه اختيارات لري ،چي دکليساوو اجتماعي کونسل ،چي يې لري. دپاپ اقتدار اعلي اوحقوق لازمي دي په دې ډول ،چي دی دهر ډول ګناه څخه معصوم وګڼل سي او داحق ورکړل سي ،چي دټولوعقيده والو دعقايد اختيار لرلای سي او تغير پکښي راوستلای سي.(۱)

همدا ډول په پورتنی کتاب کي دپاپ دمعصوميت تشريح داسي سوې ده:

۱: انسائيکلوپيډيا برناټانيکا ، ج : ۱۸ ، ص : ۲۲۲، ۲۲۳. مقاله پاپ ، سنة ۱۹۵۰.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

(رومن کاتولیک چرچ) دپاپ په پوره معصومیت قایل دئ ، بنسټیز مفهوم یې دادئ ،چي پاپ کله دټولو اهل عقیده لپاره کوم فرمان صادر کړي حتمي ده ،چي پاپ به هیڅ ډول غلطي نه وي کړې. (۱)

۱: تاسو وګورئ ،چي عیسایانو خپلو پاپانو ته کوم صلاحیتونه ورکړي وه او اوس یې هم ورکوي ، ایا ددې صلاحیتونو نسبت دمجتهدینو امامانو سره کېدای سي؟ (معاذ الله) هیڅکله نه. انساکلوپیډیابرناټیکا پاپ د پوره حجت په توګه مني او زموږ داامامانو قول هیڅکله په شریعت کي د حجت په توګه نه منل کېږي لکه دکتاب په پیل کي،چي دتقلید په تعریف کي داخبره ښخي څرګنده سوه.

۲ : پاپ په پوره توګه داسي اختیار لري ،چي دټولو اهل عقیده لپاره داسي فرمان صادر کي ،چي په پوره ډول نافذ سي ددې برعکس مقلدین دمجتهدینو تقلید په عقایدو کي ښخي نه مني.

۳ : پاپ په خپل عیسایي مذهب کي دقانون جوړونکي په توګه منل سوی دئ خو په اسلام کي مجتهد ښخي ددې حق نه لري ،چي قانون جوړونکی وبلل سي بلکي دشرعي قانون شارح بلل کېږي لکه مخکي ،چي یې پوره تفصیلي بیان تېر سو.

۴ : عیسویان خپل پاپان ښخي معصوم او پاک ګڼي خو ټول مقلدین عقیده لري ،چي زموږ دامامانو اجتهاد هر ډول ،چي وي ددې امکان سته ،چي پکښې سهو او خطا راسي یعني خپل امامان په یقیني ډول سره معصوم نه ګڼي بلکي ظنا یې معصوم ګڼي.

۱: انسائیکلوپیډیا برناټانیکا ، ج : ۱۸ ، ص : ۲۲۲، ۲۲۳. مقاله معصومیت. (AUTHORITY)

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ : په عیسوي مذهب کي پاپ پوره اختیار لري ،چي دخپلو اهل عقیده په عقایدو کي تغیر راولي او بیا اهل عقیده هیڅ حق نه لري ،چي یو وړبښته مخالفت وکړي خو ددې ځخه برخلاف زموږ په مذهب کي مقلد ته ددې مجال ستته ،چي په خاصو وختونو کي دخاصو شرطونو په وجود کي خپل مذهب پرېږدي لکه مخکي ،چي يې بیان دتقلید ددرجو تر عنوان لاندي وسو .

که ځوک پورته پنځه فرقونه مطالعه کړي نو ثابته به سي ،چي زموږ دتقلید او دعیسایانود تقلید ترمنځ دمځکي او اسمان فرق دئ نو داچي دومره فرق ستته نو بیا ځنګه ځوک پر موږ باندي دعدي بن حاتم ﷺ حدیث تطبیقوي دا بیا جلا خبره ده ،چي ځوک په تقلید کي دومره جامد وي ،چي په هیڅ صورت کي دخپل امام خبره نه پرېږدي قرآن او حدیث يې ښخي هېر وي خپل مجتهد قانون جوړونکی بولي اودخپل امام په اړه داسي عقیده لري لکه عیسویان ،چي يې دپاپ په اړه لري په داسي حالت کي نو بیا هیڅ شک نستته ،چي دعدي بن حاتم ﷺ حدیث پر داسي چا باندي صادق دئ او هغه وعید دغسي کس لره هم ستته.

دحضرت عبدالله بن مسعود ﷺ سپیڅلي وینا

۴ : غیر مقلدین زیات ځایونه دعبدالله بن مسعود ﷺ حدیث همددلیل په توګه وړاندي کوي ،چي دی مبارک فرمایي :

لایقلدن رجل رجلا دینه ان آمن ، آمن وان کفر ، کفر.

سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : خامخا دي یو کس دبل کس په دین کي داسي تقلید نه کوي ،چي هغه ایمان راوړي دی هم ایمان راوړي که هغه کافر سي نو دی هم کافر سي.

غیر مقلدین دتقلید په بدي کي دابن مسعود رضي الله عنه پورته وینا بیانوي ، ددوی څخه زموږ سوال دادئ ،چي دغه تقلید ،چي ابن مسعود رضي الله عنه بیان کړی دئ دي ته څوک جایز تقلید وایي؟ ځکه دغه تقلید په ایمانیاتو کي دئ او موږ وړاندي څو ځلي ویلي وه ،چي په ایمانیاتو کي تقلید کول جایز نه دئ داچي دشرعي احکامو دمعلومولو لپاره داسلافو تقلید دئ په دې اړه خپله دعبدالله بن مسعود رضي الله عنه لاندي مبارک ارشاد مطالعه کړئ:

وعن ابن مسعود قال : من كان مستنا فليسن بمن قد مات فإن الحي لا تؤمن عليه الفتنة . أولئك أصحاب محمد صلى الله عليه وسلم كانوا أفضل هذه الأمة ... فاعرفوا لهم فضلهم واتبعوهم على آثارهم وتمسكوا بما استطعتم من أخلاقهم وسيرهم فإنهم كانوا على الهدى المستقيم .(١)

ژباړه : کوم کسان ،چي اتباع کول غواړي نو دهغه چا پیروي دي وکړي ،چي وفات سوي دي ځکه پر ژوندو باندي ددې باور نه سي کېدای ،چي دوی به په فتنه کي نه اخته کېږي، هغه کسان ،چي پیروي يې باید وسي هغه درسول الله ﷺ اصحاب دي ، درسول الله ﷺ اصحاب دده ﷺ دامت غوره خلک دي ... نو تاسو دهغو قدر وپېژنئ ، ددوی دآثارو پیروي وکړئ څو ،چي مو په توان وي ددوی داخلاقو او سیرت پوره پابندي وکړئ ځکه دوی هغه خلک دي ،چي پر سیده لاره باندي برابر دي.

١: مشکوة المصابیح ، ج : ١ ، ص: ٣٢ باب الاعتصام بالکتاب والسنة.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمجتهدينو امامانو يناوي

۵: ځيني غير مقلدين خلک ددليل په توګه دامامانو داخبره هم کوي ،چي مجتهدين امامان خپله داخبره کوي ،چي تاسو تر هغه بريده زموږ خبره مه منئ ثو ،چي دليل مو نه وي معلوم کړی او که زموږ خبره دحديث څخه مخالفه وه پر دېواله يې وغورځوئ نو بيا تاسو ولي ددوی خبره ټينګه نيولې ده او دليل يې نه معلوموئ؟

دپورته خبري اړونده که په انصاف او حقيقت خوښوني سره نظر وسي نو معلومه خبره ده ،چي دامامانو خطاب هغه کسانو ته دئ ،چي هغوی خپله مجتهدين او داجتهاد شرطونه پکښي موجود وي ، هغه کسانو ته يې خطاب نه دئ ،چي هغوی داجتهاد دوړتيا څخه محروم وي لکه شاه ولي الله رحمه الله ،چي په دې اړه ليکي:

انما يتم فيمن له ضرب من الاجتهاد ولو في مسئلة واحدة وفيمن ظهر عليه ظهورا بينا ان النبي صلى الله عليه وسلم امر بكذا ونهي عن كذا وانه ليس بمنسوخ اما بان يتتبع الاحاديث واقوال المخالف والموافق في المسئلة او بان يرى جما غفيرا من المتبحرين في العلم يذهبون اليه ويري المخالف له لايحتج الا بقياس او استنباط او نحو ذالک فحينئذ لاسبب لمخالفة حديث النبي صلى الله عليه وسلم الا نفاق خفی او حمق جلی.([1])

ژباړه : د امامانو دا يناوي دهغه چا په اړه صادقيږي ،چي په اجتهاد کولو کي څه وړتيا ولري که څه هم دده دغه وړتيا په يوه مسئله کي وي او هغه ثوک ،چي ده ته درسول الله صلى الله عليه وسلم بيان څرګند وي ،چي رسول الله صلى الله عليه وسلم دفلاني شي امر کړی دئ او دفلاني شي څخه يې منعه کړې ده

[1]: حجة الله البالغة ، ج : ۱ ، ص : ۱۵۵ ، باب حكاية الناس قبل المائة الرابعة وبعدها.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دا ورته څرګنده وي ،چي درسول الله ﷺ دغه حديث منسوخ نه دئ ، يا دټولو حديثو دڅېړني وروسته ، دټولو موافقو اومخالفو دلايلو دمعلوماتو وروسته دې پايلي ته رسېدلی وي ،چي ددې حديث دنسخي لپاره هيڅ دليل نسته، اويا يوه لويه ډله دجيدو علماوو ويني ،چي عمل په کوي او ورته څرګنده سي ،چي ددې حديث څخه مخالفت که څوک کوي دقياس پرته بل هيڅ دليل نه لري په داسي حال کي،چي درسول الله ﷺ دحديث څخه مخالفت دپټ منافقت او بې عقلۍ پرته بل شی نه سي جوړېداى.

په هر صورت پورتنۍ خبره ښخي څرګنده ده ،چي نور څرنګوالي ته هيڅ اړتيا نه لري . که ،چيري دامامانو پورتنۍ خبره په دې معنا وي ،چي تقليد ښخي جايز نه دئ نو ددوی خپل ژوند دداسي ډېرو پيښو څخه ډک دئ ،چي خلکو به ددوی څخه پوښتني کولې دوی به دڅه دليل پرته جوابونه ورکول که ،چيري تقليد ددوی په آند جايز نه وای نو دوی به ددې تقليد سبب نه جوړېدای.

همدا ډول ددوی نوري هم داسي ډېري ويناوي سته،چي دهغو څخه په ښکاره څرګنديږي ،چي دوی دعامو خلکو لپاره تقليد لازمي بولي دساري په ډول ددوی مبارکانو څو ويناوي رانقلوو:

۱ : په کفاية شرح هداية کي ليکل سوي دي:

واذا کان المفتي علي هذه الصفة فعلي العامي تقليده وان کان المفتي اخطا في ذالک ، ولامعتبر بغيره هکذا روي الحسن عن ابي حنيفة رحمه الله وابن رستم رحمه الله عن محمد رحمه الله وبشير بن الوليد رحمه الله عن ابي يوسف رحمه الله.([1])

[1] کفاية شرح هداية ، کتاب الصوم ، ماخوذ من خير التنقيد ، مؤلفه حضر ت مولانا خيرمحمد صاحب رحمه الله

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : كه ،چيري په مفتي كي دا صفت موجود وي يعني مجتهد وي نو په عامي سړي باندي يې تقليد لازم دئ ، كه څه هم مفتي خطاوتلى وي، همدا خبره امام حسن رحمه الله دامام ابو حنيفة رحمه الله څخه ، ابن رستم رحمه الله دامام محمد رحمه الله څخه او بشير بن وليد رحمه الله دابويوسف رحمه الله څخه رانقل كړې ده.

۲: دامام ابويوسف رحمه الله داخبره مخكي تېره سوې ده ،چي دى فرمايي:

علي العامي الاقتداء بالفقهاء لعدم الاهتداء في حقه الي معرفة الاحاديث.([1])

۳ : دامام احمد بن حنبل اړونده علامه ابن تيمية رحمه الله داسي نقل كړى دئ:

ويامر العامي بان يستفتي اسحق رحمه الله واباعبيد رحمه الله واباثور رحمه الله وابامصعب رحمه الله وينهي العلماء من اصحابه كابي داود رحمه الله وعثمان بن سعيد رحمه الله وابراهيم الحربي رحمه الله و ابي بكر الاثرم رحمه الله وابي زرعة رحمه الله وابي حاتم الجستاني رحمه الله ومسلم رحمه الله وغيره ان يقلدو احدا من العلماء ويقول عليكم بالاصل بالكتاب والسنة(۲)

ژباړه : امام احمد بن حنبل رحمه الله عامو خلكو ته امر كاوه ،چي د اسحق رحمه الله ، اباعبيد رحمه الله ، اباثور رحمه الله او ابامصعب رحمه الله څخه دمسئلو پوښتني وكړي او خپل ملګري يې لكه ابي داود رحمه الله ، عثمان بن سعيد رحمه الله ، ابراهيم الحربي رحمه الله ، ابي بكر الاثرم رحمه الله ، ابي زرعة رحمه الله ، ابي حاتم الجستاني رحمه الله ، مسلم رحمه الله او داسي نور يې دتقليد كولو څخه منعه كول او هغو ته به يې امر كاوه ،چي تاسوته واجب ده ،چي دقرآن او حديث څخه دمسائلو استنباط وكړئ.

---

[1]: هداية ، ج : ۱ ، ص : ۲۲٦ ، باب مايوجب القضاء والكفارة.

[2]: فتاوى ابن تيمية ، ج : ۲ ، ص : ۲۴۰.

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعلامه ابن تيميةرحمه الله دپورتني عبارت څخه په څرګندو الفاظو معلوميږي ،چي هغه کسان دتقليد څخه منعه کړل سوي دي ،چي دامام احمد بن حنبل رحمه الله خاص شاګردان وه ،جليل القدره محدثين وه او په پوره ډول يې ددې وړتيا درلوده ،چي خپله اجتهاد وکړي ، هغه کسانو ته ،چي داجتهاد وړتيا نه لري نه يوازي ،چي دتقليد اجازه ورته سوې ده بلکي دتقليد کولو امر ورته سوی دئ اودا ورته ويل سوي دي ،چي تاسو شرعي مسئلې ديادو علماوو څخه پوښتئ.

دعامو خلکو لپاره تقليد واجب دئ دا وجوب يې داسي اتفاقي امر دئ ،چي دمعتزله ډلې پرته هيچا مخالفت ورسره نه دئ کړی لکه ،چي علامه سيف الدين آمدي رحمه الله ليکي:

العامي ومن ليس له اهلية الاجتهاد وان كان محصلا لبعض العلوم المعتبرة في الاجتهاد يلزمه اتباع قول المجتهدين والاخذ بفتواه عند المحققين من الاصوليين ومنع من ذالک بعض معتزلة البغداديين.([1])

ژباړه : عامي سړی او هغه چاته ،چي داجتهاد وړتيا نه لري که څه هم په ځينو معتبرو علومو کي مهارت لري ـ واجب ده چي دمجتهدينو پيروي وکړي ، په فتوا يې عمل وکړي ، دمحقيقينو اصولينو علماوو همدا مسلک دئ، البته ځينو بغداد والو معزلوو ددې کار منعه کړې ده.

علامه خطيب بغدادي رحمه الله وروسته تر دې ،چي دعامي سړي لپاره يې دتقليد وجوب بيان کړی دئ ليکلي يې دي :

---

[1]: احکام الاحکام للامدي رحمه الله ج : ۴ ، ص : ۱۹۷ ، قاعده نمبر: ۴ ، باب نمبر : ۳ ، مسئله نمبر : ۲ ،دزياتو معلوماتو لپاره وګورئ: المستصفی للامام غزالي رحمه الله ، ج :۲ ، ص : ۱۲۴ ، فن نمر : ۲ ، قطب نمبر : ۴.

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

وحکی عن بعض المعتزلة انه قال لایجوز للعامي العمل بقول العالم حتی یعرف علة الحکم ... وهذا غلط لانه لاسبیل للعامي الي الوقوف علي ذالک الا بعد ان یتفقه سنین کثیرة ویخالط الفقهاء المدة الطویلة ویتحقق طرق القیاس ویعلم ما یصححه ویفسده ومایجب تقدیمه علي غیره من الادلة وفي تکلیف العامة بذالک تکلیف ما لایطیقونه ولاسبیل لهم الیه.([1])

ژباړه : دځینو معتزلوو څخه داسي حکایت سوی دئ ،چي عامي سړي ته دعالم په قول باندي عمل کول جایز نه دي څو ،چي دهغه حکم علت ورته معلوم سوی نه وي... او دامسلک غلط دئ ځکه عام سړی بېخي ددې لاره نه لري ،چي پر علت باندي علم راولي مګر وروسته تردې ،چي ډېر کلونه علم حاصل کړي او ډېره زمانه دفقهاوو کرامو سره واوسیږي ، دقیاس طریقې زده کړي ، همدا ډول صحیح او فاسد قیاس سره توپیر کړي او داورته معلومه سي ،چي کوم دلیل تر دوهم دلیل مقدم دئ داډول تکلیفونو دعامو لپاره ناشوني دي او ددوی دتوان څخه وتلی کار دئ.

یوه خبره دیادوني وړ ده هغه داچي په کوم چا کي ،چي داجتهاد اوصاف موجود وي ایا دغسي کس ته تقلید کول جایزدي که یا؟ په جواب کي باید وویل سي ،چي په دغه تقلید کي دعلماوو اختلاف دئ لکه علامه خطیب بغدادي رحمه الله ،چي دسفیان ثوري رحمه الله مسلک رانقل کړی دئ ،چي دده له آنده دغه تقلید جایز دئ ، دامام محمد رحمه الله مسلک هم دادئ ،چي یوڅوک تر دده زیات عالم و تقلید کول یې جایز دي خو علامه ابن تیمیة رحمه الله بیا دداسي چا لپاره تقلید جایز نه بولي لکه سفیان ثوري رحمه الله ،چي دئ ، همدا ډول دامام شافعي او امام احمدبن

[1]: الفقیه والمتفقه للخطیب البغدادي رحمه الله ، ج : ۲ ، ص : ۶۹ ، ط: دارالافتاء ریاض.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

حنبل له آنده هم پورته تقليد يعني دمجتهد لپاره تقليد كول ناجايز بولي.([1])

مولانا عبدالحي لكهنوي رحمه الله دشمس لائمة حلواني په ترجمه كي دا قول رانقل كړى دئ ،چي فرمايي:

وقد روي عن الامام الاعظم رحمه الله جواز التقليد المجتهد بمن هو اعلم منه.([2])

ژباړه : دامام اعظم رحمه الله څخه روايت سوى دئ ،چي مجتهد ته دداسي چا تقليد جايز دئ ،چي هغه تر ده زيات عالم وي.

ددغه موضوع پوره تفصيل داصول فقه په كتابونو كي موجود دئ. ([3])

حاصل داچي هغه څوك ،چي مجتهد وي دده لپاره تقليد كول جايز دي او كه نه دي؟ په دې موضوع كي دعلماوو ترمنځ اختلاف سته او داچي غير مجتهد به تقليد كوي په دې موضوع كي دځينو معتزلوو پرته بل هيچا اختلاف نه دئ كړى بلكي دعام سړي لپاره تقليد كول ښخي لازم دئ.

عام سړى به څنگه مجتهد پېژني؟

٦: موږ دكتاب په پيل كي ويلي وه ،چي ددواړو ډولونو تقليد حقيقت دادئ ،چي څوك خپله مستقيمًا دقرآن او حديث څخه دمسائلو استنباط

[1]: فتاوى ابن تيمية رحمه الله ، ج : ۲ ، ص : ۲۴۰.

[2]: التقليقات السنية علي تراجم الحنفية ، ص: ۹۶ ، دخير التنقيد څخه اخيستل سوى.

[3]: لكه فواتح الرحمت شرح مسلم الثبوت ، ص : ۱۳۰. المستصفي للغزالي رحمه الله ، ج : ۲ ، ص : ۱۲۱ ، فن نمبر : ۱ ، قطب نمبر : ۴.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه سي کولای نو هغه به دبل عالم ،چي دغه کار کولای سي تقليد به يې کوي او دده پر فهم ، بصيرت او استنباط به اعتماد کوي.
پردې خبره باندي ځينو خلکو دانيوکه کړې ده ،چي څوک ديو چا تقليد کوي يعني يو عام او ناپوه سړی ،چي کله ديو چا تقليد کوي نو دی به څنګه معلوموي ،چي دغه کس يقينًا عالم او مجتهد دئ او ددې وړتيا لري ،چي دقرآن او حديث څخه مستقيمًا دمسئلو استنباط وکړي؟(۱)
دپوتني سوال په جواب کي يوازي موږ دامام غزالي رحمه الله لاندي عبارت رانقلوو او لاندنی عبارت دجواب لپاره کافي بولو :

فان قيل... العامي يحكم بالوهم ويغتر بالظواهر وربما يقدم المفضول علي الفاضل فان جاز ان يحكم بغير بصيرة فلينظر في نفس المسئلة وليحكم بما يظنه ، فلمعرفة مراتب الفضل ادلة غامضة ليس دركها من شان العوام؟ وهذا سوال واقع ولكنا نقول : من مرض له طفل وهو ليس بطبيب فسقاه دواء برايه كان متعديا مقصراضامنا ولو راجع طبيبا لم يكن مقصرا ، فان كان في البلد طبيبان فاختلفا في الدواء فخالف الافضل عد مقصرا ويعلم فضل الطبيبين بالتواتر الاخبار وباذعان المفضول له وبتقديمه بامارات تقيده غلبة الظن فكذالک في حق العلماء يعلم الافضل بالتسامع وبالقرآئن عن نفس العلم ، والعامي اهل له فلاينبغي ان يخالف الظن بالتشهي ، فهذا هوالاصح عندنا ولاليق بالمعني الكلي في ضبط الخلق وبلجام التقوي و التكليف. (۲)

ژباړه : که دانيوکه وسي ،چي عام خلک په اوهامو فيصلې کوي او په ظاهري شيانو باندي دوکه کېږي ، کله داسي هم وي ،چي مفضول تر فاضل غوره ګڼي اوس نو که دبصيرت پرته دپرېکړي اجازه ورکړل سي

۱: تحريک ازادي فکر ، دمولانا محمد اسماعيل سلفي رحمه الله ليکنه. ص : ۱۴۰

۲: المستصفي للامام الغزالي رحمه الله ، ج : ۲ ، ص : ۱۲٦ ، ط : مصر ، سنة ۱۳۵٦ ، قبيل الفن الثالث من القطب الرابع.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو په اصل مسئله کي هم په خپل ظن اوگومان سره فيصله کوي ځکه داصل مسئلې په درک کي ډېرو پېچلو او ګرانو دلايلو ته اړتياسته او دا کار عوام خلک نه سي کولای؟

دپورته سوال په جواب کي بايد ووايو ،چي که ديو سړي زوی ناجوړه سي ،خپله طبيب نه وي او په خپله رايه او نظر باندي زوی ته دوا ورکړي په دغه وخت کي نوموړی کس ته ظالم اوتېری کونکی ويل کېږي ک،چيري يې زوی ته بدي پايلي ورسېدې دی يې مسؤل دئ خو که دغه سړی خپل ناروغه زوی طبيب ته بوزي بيا پرده باندي هيڅ الزام اونيوکه نسته ، همدا ډول ک،چيري په ښار کي دوه طبيبان وي ، يوطبيب تکړه وي ، بل کمزوری وي او په خپل منځ کي په نظر کي اختلاف ولري په دغه کي که نوموړي سړي دتکړه طبيب پرځای خپل ناروغه زوی کمزوري طبيب ته وروستی بيا تر نيوکي او الزام لاندي دئ، داچي عام سړي ته به تکړه طبيب څنګه معلوميږي ښکاره خبره ده ،چي دتکړه طبيب تکړه والی په مشهرو او متواتر خبره سره معلوميږي اويا داچي يو طبيب دهغه بل طبيب نظر او خبره ومني دستي معلوميږي ،چي هغه طبيب تکړه دئ ،چي خبره يې ومنل سوه ، دطبيب دمعلومېدو لپاره دغه دوې علامې دي ،دې ته ورته نوري هم ډېري علامې لري ،چي يو عام سړی دتکړه طبيب مهارت او پوهه ځانته په معلوموي.

دعلماوو اړونده هم دغسي پرېکړه ده يعني داچي ديوه عالم مهارت او تکړه والی دده دمشهورو او متواترو ننبو څخه څرګنديږي ، عام سړي ته لازمه نه ده ،چي دعالم دعلم دي پوره تحقيق وکړي اونه هم کولای سي، همدا لامل دئ ،چي که عام سړي ته يو عالم په خپل ګومان او نظر ښه ورغلی نو ده ته دنفسي خواهشاتو پر بنياد باندي دهغه عالم څخه

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخالفت پکار نه دئ همدا طريقه زموږ په آند صحيح ده او دالله جل جلاله دمخلوق دقابو کولو لپاره او ددوی په شرعي احکامو کي دپابندۍ لپاره زموږ په آند دغه ډېره غوره طريقه او مناسب طرز العمل دئ.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایا تقلید کول عیب دئ؟

۷: دکتاب په پیل کي موږ ډېر داسي روایتونه رانقل کړي وه ،چي داخبره يې ثابتول ،چي تقلید کول داصحابانو په زمانه کي هم رواج و ، داصحابانو په زمانه کي ،چي به کوم کس اجتهاد نه سوای کولای نو هغه اصحابانو مبارکانو ته به يې رجوع کول ،چي هغوی به ښه فقهاء وه او اجتهاد به يې کولای سوای.

پر پورتنۍ خبره باندي ځیني کسان اعتراض کوي او وايي ،چي تقلید کول اصلاً یو عیب دئ ځکه تقلید هغه وخت کېږي ،چي څوک علم لږ لري که څوک دغه کار یعني تقلید اصحابانو ته ثابتوي په حقیقت کي دا یو عیب دئ ،چي اصحابانو مبارکانو ته يې ثابتوي ، که څوک دا کار کوي ،چي اصحابانو ته تقلید ثابتوي دا کومه تحفه نه ده ،چي دوی يې اصحابانو ته ثابتوي بلکي دایو عیب دئ (معاذالله) اصحابانو ته ، عیب ثابتول پکار نه دي ځکه څرنګه ،چي ټول اصحابانو عادلان وه همدا ډول ټول اصحابان فقهاء هم وه دوی هیڅ کم علمه نه وه او نه يې تقلید ته اړتیا درلوده.[1]

حقیقت دادئ ،چي پورتنۍ نیوکه یوه جذباتي نیوکه ده ځکه دانسان لپاره مقلد جوړېدل یا تقلید کول څه دعیب خبره نه ده ځکه الله جل جلاله دفضیلت او عزت معیار تقوا ښودلې ده او فرمایلي يې دي : (إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ) یعني په تاسو کي عزت والا هغه څوک دئ ،چي دالله جل جلاله څخه زیات ویرېږي ، الله جل جلاله دعزت معیار افقهکم

[1]: تحریک ازادي فکر ، ص: ۱۳۳ تر ۱۳۵.

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

او اعلمکم نه دئ ويلی ، دانسان دفضيلت لپاره دا لازمي نه ده ،چي خامخا به دی مجتهد جوړيږي بلکي دانسان دفضيلت لپاره تقوا لازمي ده او تقوا دفضيلت معيار دئ ، علم او فقه لازمي نه دي يعني داچي که په چا کي يو شرط داجتهاد موجود نه سي لا هم يوه زره عيب نه باندي لګيږي ددين په اعتبار سره ، اصحابان ټوله تقوا لرونکي وه بلکي ټوله په پوره تقوا سره فايز وه همدا لامل دئ ،چي دوی ته تر انبياؤ وروسته غوره مخلوق ويل سوی دئ خو تر کومه بريده ،چي دفقه او علم اړونده خبره ده نو څوک ،چي دا دعوه کوي ،چي اصحابان ټوله دعلم څښتنان وه دا دعوه دقرآن او حديث څخه ښځي مخالفه ده ځکه الله جل جلاله فرمايي:

فَلَوۡلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرۡقَةٖ مِّنۡهُمۡ طَآئِفَةٞ لِّيَتَفَقَّهُواْ فِي ٱلدِّينِ وَلِيُنذِرُواْ قَوۡمَهُمۡ إِذَا رَجَعُوٓاْ إِلَيۡهِمۡ لَعَلَّهُمۡ يَحۡذَرُونَ ﴿١٢٢﴾ (١)

ژباړه : ولي ددوی څخه يوه ډله دهر قوم څخه نه وزي څو په دين کي پوهه لاسته راوړي تر بېرته راتګ وروسته خپل قوم ووېروي ښايي خپل قوم به دا الله جل جلاله دنافرمانۍ څخه وساتي.

په پورتني آيت کي الله جل جلاله اصحابانو رضي الله عنهم ته امر کړی دئ ،چي په تاسو کي دي يوه ډله په جهاده بوخته سي او بله ډله په علم او پوهه کي بوخته سي، دا الله جل جلاله ددغه وينا څخه په څرګند ډول معلوميږي ،چي په اصحابانو رضي الله عنهم کي يوه ډله په جهادي کارونه باندي اخته وه علم حاصلولو ته فارغه نه وه او بله ډله بيا په علمي کارونو اخته وه ،يعني داچي يوې ډلي به علم نه درلودئ دغه توپير الله جل جلاله خپله کړی دئ او

---

[1]: سورة توبة الاية ۱۲۳

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم شی ،چي دالهي منشاء سره موافق وي هغه ته عيب ويل ستره ګناه ده ، موږ دداسي ګناه څخه په الله جل جلاله سره پناه غواړو.

همدا ډول په سورة نسآء کي لاندنی آيت ،چي الله جل جلاله فرمايي:

لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنبِطُونَهُ مِنْهُمْ. (النساء، آية ٨٣)

د پورتني آيت په تفسير کي مخکي ويل سوي وه ،چي په اصحابانو رضي الله عنهم کي ځينو ته داستنباط اهل ويل سوي وه او هغه اشخاصو ته ،چي اهل يې نه وه هغو ته امر سوی و ،چي دوی ته دي رجوع وکړي يعني داچي الله جل جلاله خپله په قرآنکريم کي ځينو ته داستنباط اهل ويلي دي او ځينو ته يې داستنباط اهل نه دي ويلي.

همدا ډول رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي:

وعن ابن مسعود قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : " نضر الله عبدا سمع مقالتي فحفظها ووعاها وأداها فرب حامل فقه غير فقيه ورب حامل فقه إلى من هو أفقه منه([1])

ژباړه : رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: الله جل جلاله دي هغه کس خوشاله کړي ،چي زما يوه خبره واوري ، وې ساتي او ياد يې کړه بيا يې نوروته ورسول ، ډېر وخت داسي وي ،چي څوک ددين خبره زده کړه مګر دی خپله فقيه نه وي ، ډېر وخت بيا داسي وي خپله څه زده کړي داسي چاته يې ورسوي ،چي هغه تر ده زيات پوه وي.

پورتنی حديث مخامخ او سيده واصحابانو رضي الله عنهم ته خطاب دئ ، په پورتني حديث کي دوې خبري څرګندي سوي دي لومړی خبره داده ،چي ډېر وخت داسي کېدای سي ،چي څوک حديث ياد کړي مګر خپله فقيه (عالم) نه وي ، دوهمه خبره داده ،چي څوک که فقيه يعني عالم نه وي نو

[1]: رواه ابوداود و ابن ماجة ، واحمد و ترمذي ، والدارمي عن زيد بن ثابت.مشکوة ، ج ۱ ص : ۳۵، کتاب العلم ، الفصل الثالث.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې معنا دانه ده ،چي دغه کس نو عيب لرونکی دئ ځکه رسول الله ﷺ دغسي کس ته خپله دخوشالۍ دعا کړې ده.

حقيقت دادئ ،چي درسول الله ﷺ دمبارک مجلس څخه ډېر خلک برخمن سوي او مستفيد سوي دي خو داخبره هم بايد دياد څخه ونه باسو ،چي درسول الله ﷺ په مجلس کي دابوبکر رضي الله عنه او عمر رضي الله عنه په څېر خلک هم وه ، دحضرت اقرع بن حابس رضي الله عنه او حضرت سلمة بن صخرة رضي الله عنه په څېرپاک نفسه او سپېڅلي انسانان هم وه ، حضرت اقرع بن حابس رضي الله عنه او حضرت سلمة رضي الله عنه که څه هم ددوی په پاکۍ اوسپېڅلتيا کي هيڅ شک نسته ، دومره لوی مقام لري ،چي تردوی وروسته په زرهاوو علماوو او سپېڅلي انسانان دي ترقربان وي مګر دوی په علم او مقام کي دداسي اصحابانو رضي الله عنهم سره په يو شان نه وه لکه حضرت ابوبکر رضي الله عنه او حضرت عمر رضي الله عنه ،که څوک دوی ته دحضرت ابوبکر رضي الله عنه ،حضرت عمر رضي الله عنه ، حضرت عثمان رضي الله عنه او حضرت علي رضي الله عنه سره برابرمقام ورکوي دا ښکاره ضلالت دئ.

دلاسپيناوي په موخه بايد وويل سي ،چي داصحابانو رضي الله عنهم شمېر يو سل څلوريشت زره دئ مګر ابن قيم رحمه الله دوينا مطابق يوازي ددوی څخه ديوسل او دېرشو په شاوخوا کي اصحابانو څخه دفتوا ورکول ثابت دي (۱)

دافکر هم په څرګند ډول غلط دئ اوداصحابانو رضي الله عنهم دمزاج څخه هم ليري دئ ،چي ګويا داصحابانو رضي الله عنهم لپاره يو دبله پوښتنه کول عيب و ،

۱: اعلام الموقعين ، ج : ۱ ، ص : ۹

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلکي اصحابانو رضي الله عنهم به يو دبله پوښتني سره کولې لکه مخکي ،چي يې ډېر مثالونه تېر سول ، هم هلته دي دغه مثالونه وکتل سي.

په اصحابانو رضي الله عنهم کي دا الله جل جلاله څخه وېره دومره زياته وه ،چي کله به په يوه مسئله کي شکمن سوه نو هغه مسئله يې دهر چا څخه پوښتله په دې پوښتنه کي يې هيڅ دريغ نه کاوه آن تردې ،چي ځينو اصحابانو رضي الله عنهم دتابعينو څخه هم علم زده کاوه دمثال په ډول علقمة بن قيس نخعي رحمة الله عليه يو تابعي دئ دابن مسعود رضي الله عنه شاګرد دئ مګر داسي تابعي دئ ،چي ډېرو اصحابانو رضي الله عنهم دمسئلو په زده کړه کي ده ته رجوع کول.(۱)

په هر صورت داصحابانو رضي الله عنهم په اړه ،چي دتقليد کولو کوم مثالونه مخکي تېر سول هغه له دې امله نه منل ،چي که يې ورته ثابت کړو نو دا به معاذ الله پر اصحابانو رضي الله عنهم باندي عيب سي داسي فکر غوره او صحيح کار نه دئ.(۲)

۱: تذکرة الحفاظ للذهبي رحمة الله عليه وحلية الاولياء لابي نعيم رحمة الله عليه.

۲: يادونه : داصحابانو رضي الله عنهم په اړه ،چي دفقه ا و غير فقه کوم توپير وسو هغه يوازي ددې لپاره وسو ،چي دغير مقلدينو ځانګړی اعتراض په دفع سو ،چي نه علم داصحابانو په اړه عيب نه دئ او کومه خبره ،چي عيسي بن ابان رحمة الله عليه کړې ده ،چي دغير فقه صحابي حديث که دقياس څخه مخالف و دقبول وړ نه دئ دغه خبره زياتو محقيقينو علماؤ رد کړې ده.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شخصي تقلید او خواهش پرستي

۸: مخکي موږ وویل ،چي په حقیقت کي شخصي او مطلق تقلید دواړه جایز دي او دواړه داصحابانو ﷺ څخه ثابت دي یعني داچي یو څوک کولای سي ،چي مطلق تقلید وکړي او که شخصي تقلید کول غواړي هم یې کولای سي پردې خبره باندي ځینو خلکو داسي عجیب او غریب اعتراض کړی دئ ،چي په ټول پاکستان ،چي زیات خلک حنفیان دي یعني دحنفي مذهب پیروان دي ، په پاکستان کي ،چي کوم دموسیقۍ او نڅا کړني ترسره کېږي ددې ټولو مشري دحنفیانو په لاس کي ده یعني داچي کومي ناروا کړني په پاکستان کي ترسره کېږي کنترول او ضبط یې زیات ځایونه دحنفیانو په لاس کي دئ ، که شخصي تقلید په رښتیني ډول دخواهشت پرستۍ علاج وي نو بیا به ولي دغسي ناروا کړني ځای پرځای کېدلای؟(۱)

دپورتنۍ نیوکي اړونده په پوره ادب سره عرض کوو ،چي کوم کس ،چي دالله جل جلاله او رسول ﷺ داحکامو په خلاف ګناه کولو او ناروا کړنو ترسره کولو ته ملا تړلې وي ، په دې باور وي ،چي زما کړني ګناوي دي خو زه یې کوم ، دداسي خواهش پرستۍ علاج نه په تقلید سره کېږي او نه بېله تقلیده کېږي اوس لویه بدبختي داده ،چي خلکو تردې لوړو خواهش پرستیو ته ملا تړلې ده هغه داچي ډېر خلک په دې هڅه کي دي ،چي سود ، قمار ، بې حجابۍ شراب او داسي نورو حرامو کړنو ته په اسلام کي روا والی ثابت کړي ، په پوره زور او توان سره

۱: تحریک ازادي فکر ، ص : ۱۴٦

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې لپاره زيار باسي ،چي موسيقۍ ، نڅا ، شرابو او بې حجابۍ لپاره په خپل نظر سره کوم شرعي دليل پيدا کړي ، په ټوله اسلامي نړۍ کي ددې کړنو لپاره زيارونه ايستل کېږي آن تردې ،چي په زياتو ځايونو کي لوی ، لوی اداري ددې لپاره خلاصي سوي دي ،چي دڅېړني په پايله کي دپورته ناروا کړنو لپاره کومه شرعي لاره پيدا کړي او دغه هڅي هغه وخت راپيل سوې ،چي لومړی يې تقليد ته شا کړه يعني داچي لومړی يې تقليد منعه وباله او بيا يې هڅه وکړه ،چي دتقليد ددېوال تر نړېدو وروسته په خپل فکر څه داسي دلايل پيدا کړي ،چي دهغه په مټ دناروا کړنو لپاره کومه کمزورې لاره پيدا کړي دا هر څه هغه وسوه ،چي خلکو تقليد منعه وباله ، دپخوانيو علماوو تقليد ته يې شرک او کفر ووايه او خلکوته يې دا په نظر کي ورکړل ،چي اسلام دتقليد پرځای خلکو ته دنظر ازادي ښيي.

حقيقت دادئ ،چي تر کومه پوري په اسلامي نړۍ کي شخصي تقليد رواج و ، خلکو يوازي دشخصي تقليد لاره نيولې وه تر هغه مهاله پوري هيچا دپورتنيو ناروا کړنو دحلالوالي لپاره دلاوري نه سوای کولای بلکي دغه ناروا لاره ددوی پر وړاندي په ټپه تړلې وه ، کله ،چي په اسلامي نړۍ کي دتقليد دحرمت پروپاګند پيل سو ، تقليد ته حرام او شرک وويل سوه نو ټولو ملحدينو ته دتحريف لاره خلاصه سوه، زيات شمېر اسلامي شعائر دملحدينو ښکار وګرځېدل.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقلید او نوي پیدا سوي مسئلې

۹: پر شخصي تقلید باندي یوه نیوکه او اعتراض دا کېږي ،چي که څوک شخصي تقلید کوي نو په شخصي تقلید سره پر انسانانو باندي کړی راتنګیږي هغه په دې ډول ،چي کومي نوي مسائلي منځته راځي دهغو حل نه کېږي؟

دپورته اعتراض په جواب کي باید ووایو ،چي مخکي موږ دتبحر في المذهب په موضوع کي داخبره څرګنده کړې وه ،چي دعام سړي او دمتبحر في المذهب دتقلید تر منځ توپیر سته لکه ،چي دشخصي تقلید تر عنوان لاندي یوه څانګه (داجتهاد في المسائل) هم ده یعني داچي کومي مسئلې ،چي نوي پیدا کېږي ددغو مسئلو حل دمجتهدینوعلماوو داصولو په رڼا کي دقرآن او حدیث څخه استنباطېږي او داجتهاد دغه لړۍ ،چي دنوو مسئلو اړونده ده په اوس زمانه کي هم جاري ده ، حاصل داچي دنوو مسئلو دحل لپاره هیڅکله کوم خنډ نه دئ واقع سوی او نه به په راتلونکي کي واقع کېږي.

همدا ډول دزمانې او عرف دبدلېدو په صورت کېدای سي ،چي دیوه مذهب علماء دغور او فکر څخه وروسته ،چي دمعاصر خاص اجتهاد اصول پکښې موجود وي ـ مسئلې ته تغیر ورکړي ، که داسي وي ،چي کومه مسئله دمسلمانانو دشرعي اړتیا له امله ددې متقاضي وي ،چي په مسئله کي بدلون راسي نودیوه مجتهد له خوا ،چي داجتهاد اصول او ځانګړتیاوي پکښې موجودي وي کولای سي ،چي یاد مجتهد همدغه مسئلې ته بدلون ورکړي او دمجتهد پر قول دي پرېکړه وسي البته ،چي هغه اصول پکښې موجود وي کوم ،چي داصولوپه

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

كتابونوكي ذكر سوي دي لكه ،چي په زياتوځايونوكي حنفي علماوو دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه دقول په خلاف فتوا ورکړې ده دمثال په ډول دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه پر مذهب باندي دقرآنكريم پر ورزده كړه باندي اجرت اخستل حرام دي خو متاخرينو علماوو دزمانې دتغير بدلون او شرعي اړتيا له امله خپل مذهب پرېښودئ دقرآنكريم دورزده كړي لپاره يې مزدوري جايزه وبلل همدا ډول دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه له آنده مفقود الخبر ، عنين او متعنت نه سي كولای ،چي مېړمن ځان ځني خلاص كړي خو متاخرينو علماوو په دې ټولو مسئلو كي دامام مالك رحمة الله عليه پر مذهب باندي فتوا وركړې ده ،چي تفصيل يې مولانا اشرف علي تهانوي رحمة الله عليه په كتاب (الحلية الناجزة للحلية العاجزة) كي موجود دئ.

په معاصر وخت كي هم كه په كومو مسئلوكي دا خبره محسوسه سي ،چي كومه رښتيني خبره ددې تقاضا كوي ،چي تغير دي پكښې راسي نو متبحر علماء كولای سي ،چي دڅلور مذهبونو څخه ديوه مذهب په رڼا كي فتوا وركړي خو داخبره اړينه ده ،چي تلفيق رانسي يعني داچي دكوم امام مسلك نيم ګړی وا نه خستل سي بلكي دهغه مذهب ټول شرايط په نظر كي ونيول سي ، هر اړخيزه معلومات دي يې راغونډ كړل سي او په پرېكړه كي دي دهغه مذهب علماوو ته رجوع وكړل سي ، دهغو څخه دي پوره تفصيلات واخيستل سي لكه ،چي دالحيلة الناجزة دتصنيف په وخت كي داسي سوي دي ، دوهمه خبره داده ،چي دخپل ځاني فكر پر ځای لازمه داده ،چي دمتبحر في المذهب علماوو سره مشوره وكړل سي او دهغو دمشورې په رڼا كي فيصله وسي.

حاصل داچي شخصي تقليد دمسلمانانو دټولنيزو اړتياوو لپاره خنډ نه دئ بلكي دتقليدپه دايره كي داسي اصول ټاكل سوي دي ،چي

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانان په غور ، دقت او پوره احتیاط سره دعلماوو په مشورو سره خپلي مسائلي حل کړي.(۱)

حنفي مذهب اوپه حديث باندي عمل

۱۰: پر حنفي مذهب باندي يو اعتراض او نيوكه دا هم كېږي ،چي دحنفي مذهب حديث يعني هغه حديث ،چي حنفي مذهب تمسک او استدلال په کوي هغه زياته برخه ضعيف وي؟

ددغه نيوكي په جواب كي بايد ووايو ،چي ددغه نيوكي بنسټ پر تعصب باندي ولاړ دئ ځکه که پر حقيقت باندي سترګي پټي نه سي او په رښتيني ډول باندي داحنافو علماوو کتابونه وکتل سي نو دغه اعتراض به بېخي پر حنفي مذهب باندي وارد نه سي په ځانګړي ډول که لاندي کتابونه وکتل سي:

۱. شرح معاني الاثار للطحاوي رحمة الله عليه
۲. فتح القدير لابن الهمام رحمة الله عليه
۳. نصب الراية للزيلعي رحمة الله عليه
۴. الجوهر النقي للمارديني رحمة الله عليه
۵. عمدة القاري للعيني رحمة الله عليه

۱: دمسلمانانو درښتيني اړتيا په صورت كي دنورو مجتهدينو پر نظر باندي دفتوا وركول مثالونه دي وكتل سي : رد محتار ج : ۲، ص : ۵۵۶، باب الرجعة ، مطلب التحليل، همدا ډول كتاب الشهادة، ج : ۴ ، ص : ۴۲۰، كتاب الحدود ، حد السرقة ، ص : ۲۱۸، فتاوى عالمگيرية ، باب ثامن ، ج : ۳ ، ص : ۲۷۵ ، كتاب القضاء الحيلة الناجزة للحلية العاجزة ، دمولانا اشرف علي تهانوي رحمة الله عليه تاليف ، فيض القدير شرح الجامع الصغير ، للمناوي رحمة الله عليه ج : ۱ ، ص : ۲۱۰ حديث اختلاف امتي رحمة.

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. فتح الملهم لمولانا العثماني رحمة الله علیه
۷. بذل المجهود لمولانا السهارنپوري رحمة الله علیه
۸. اعلاء السنن لمولانا ظفر احمد العثماني رحمة الله علیه
۹. معارف السنن لمولانا البنوري رحمة الله علیه
۱۰. فیض الباري شرح البخاري

په پورتنیو کتابونو کي حنفي مذهب دقرآن او حدیث پر بنسټ پوره دلایل په اصولي او تشریحي ډول سره بیان سوي دي.

پاته دي نه وي ،چي څو خبرو یادولو اړین دي ،چي دلاندنیو خبرو څخه عبارت دي:

۱ : داخبره لازمي ده ،چي دحدیث صحت او نه صحت یوازي په بخاري او مسلم پوري معلق نه دئ یعني داچي په صحیحینو کي کوم حدیث نه و هغه نو ضعیف دئ بلکي دحدیث دقوت او ضعف دار مدار پردې باندي دئ ،چي ددغه حدیث سند داصول حدیث دشرایطو سره برابر دئ که یا؟

دبخاري رحمة الله علیه او مسلم رحمة الله علیه څخه ماسوا نورو هم په سلګونو محدثینو احادیث رانقل کړي دي دهغو څخه ،چي هر یو داصول حدیث دشرایطو سره برابر سو هم هغه حدیث صحیح دئ داخبره هم دیادولو وړه ده ،چي کوم حدیث ،چي دصحیحینو څخه ماسوا بل کتاب راوړی وي هغه دي مرجوح وبلل سي داخبره بېخي صحیح نه ده ځکه کله داسي وي ،چي یو حدیث دصحیحینو څخه پرته بل کتاب راوړی وي مګر دسند په معیار کي تر صحیحینو لوړ وي دمثال په ډول ابن ماجة په صحاح ستة کتابونو کي شپږم نمبر دئ مګر داسي حدیثونه پکښي سته ،چي دصحیح سند له اړخه دصحیحینو تر حدیثونو لوړ دي.(وګورئ: ماتمس الیه الحاجة)

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا لامل دئ کوم حدیث ،چي په صحیحینو کي نه وي یا په شپږګونو صحیحو کتابونو کي داحادیثو نه وي هغه دي ضعیف وبلل سي، داسي نه ده بلکي که کوم حدیث دصحیح سند له اړخه پیاوړی و همغه حدیث صحیح دئ او کوم حدیث ،چي پیاوړی نه وي همغه حدیث ضعیف دئ ،که ،چیري دغه معیار په نظر کي ونیول سي نو ډېر هغه اعتراضات ،چي ظاهربینه خلکو پر حنفي مذهب باندي کړي دي هغه به له منځه ولاړ سي.

۲ : دوهمه خبره داده ،چي دمجتهدینو علماوو ترمنځ ،چي په مسائلو کي کوم اختلافات سته دهغو بنسټیز سبب دادئ ،چي ددوی داستدلال طرز اوداستنباط طریقه بېله ، بېله ده دمثال په ډول دځینو مجتهدینو طرز استدلال داسي دئ ،چي که په یوه مسئله کي احادیث متعارض سي نو په هغه حدیث دي عمل وسي ،چي سند یې ډېر قوي وي که څه هم نور احادیث سندا قوي موجود وي ، ځیني علمآء بیا ددغو متعارضو احادیثو تشریح داسي کوي ،چي دغه متعارض احادیث بیا سره هم آهنګ سي که څه هم دکمي درجې صحیح یا حسن حدیث اصلي وګنل سي او دصحیح حدیث معنا خلاف الظاهر سي ، دځینو مجتهدینو طریقه بیا داسي وي ،چي په هغه حدیث عمل کوي کوم ،چي اصحابانو اوتابعینو عمل په کړی وي او په نورو کي تاویل کوي.

حاصل داچي دمجتهدینو داستدلال او استنباط طریقې بیلي دي پر هیچا باندي ددې تور نه سي لګېدای ،چي ده نو قوي حدیث پرې اېښی دئ او په ضعیف حدیث یې عمل کړی دئ.

امام ابوحنیفة رحمة الله علیه دحدیثو ترمنځ دتطبیق کوښښ کړی دئ ، که څه هم ځیني به داسي احادیث وه ،چي مرجوح به وه خو ،چي دکوم حدیث معارض به نه و په هغه به ده عمل کاوه که څه هم هغه حدیث به دقیاس

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه مخالف و لکه ده مبارک ،چي په لمانځه کي د قهقهې خندا په کولو داودس دماتېدو پرېکړه کړې ده ، په عسلو کي یې دزکاة دواجبېدو پرېکړه کړې ده او داسي نوري مسئلې هم سته ،چي ده مبارک په ضعیفو حدیثونو باندي عمل کړی دئ او قیاس یې پرې ایښی دئ.

۳: دریمه خبره داده ،چي دحدیثو قوت او ضعف ټاکل دا هم یوه اجتهادي معامله ده همدا لامل دئ ،چي دجرح او تعدیل دعلماوو ترمنځ اختلاف سته دمثال په ډول یو حدیث دیوه امام له آنده صحیح وي خو دبل امام له آنده بیا ضعیف وي دغه معلومات هغه وخت کېدای سي ،چي څوک داحادیثو کتابونه مطالعه کړي . ډېر وخت داسي وي ،چي یو حدیث امام ابوحنیفة رحمة الله علیه صحیح بولي ، داعتماد وړ یې بولي او عمل باندي کوي مګر بل امام بیا هغه حدیث ضعیف بللی وي او عمل نه باندي کوي، داچي امام ابوحنیفة رحمة الله علیه خپل مجتهد دئ نو دنورو مجتهدینو ویناوي پرده باندي حجت نه سي کېدای.

۴: ډېر وخت داسي وي ،چي امام ابوحنیفة رحمة الله علیه ته کوم حدیث په صحیح سند رسېدلی وي مګر تر ده وروسته بیا کوم ضعیف راوي هغه حدیث رانقل کړی وي نو ځکه دوروسته امامانو لخوا دغه حدیث ته ضعیف ویل سوي وي په داسي کړنه سره پر امام ابوحنیفة رحمة الله علیه باندي الزام نه سي لګېدای.

۵: کله داسي وي ،چي کوم حدیث ته دیوې خاصي طریقې په وجه ضعیف ویل سوي وي خو داغه حدیث په بله طریقه سره په قوي سند سره راغلی وي لکه د (من کان له امام فقراة الامام له قراة) حدیث ،چي ځینو دیوې ځانګړي طریقې له مخي ضعیف بللی دئ خو داغه حدیث په مسند احمد بن مینع رحمة الله علیه کي په صحیح سند سره رانقل سوی دئ.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦ : کله داسي وي ،چي يو حديث ضعيف وي مگر دبېلابېلو طريقو او اسانيدو له لاري روايت سوی وي، دبېلابېلو اطرافو او اړخونو له خوا راويانو روايت کړی وي دغه حديث ته محدثين حسن لغيره وايي، که څوک په دغه حديث باندي عمل وکړي نو دا الزام باندي لگېدای نه سي ،چي گويا ده په ضعيف حديث باندي عمل وکړ.

۷: کله داسي وي ،چي يو حديث ضعيف راوي رانقل کړی وي مگر داخبره اړينه ده بايد وويل سي ،چي هر ضعيف راوي خامخا ضعيف حديث نه رانقلوي کله داسي وي ،چي کوم ضعيف راوي قوي حديث رانقل کړی وي هغه په دې ډول ،چي پر قوت باندي يې قوي قرينه موجوده وي ددغه قوي قرينې په وجه دغه حديث منل کېږي دمثال په ډول يو حديث ضعيف وي مگر ټولو اصحابانو او تابعينو لکه حديث ،چي امر کوي همغسي عمل يې کړی وي لکه د (لاوصية لوارث) حديث ،چي ضعيف راوي رانقل کړی دئ مگر داچي ټولو اصحابانو او تابعينو عمل په کړی دئ نو ځکه امامانو او مجتهدينو منلی دئ او دعمل کولو جوگه يې بللی دئ.

کله خو لاداسي هم وي ،چي ځيني محدثين ضعيف حديث ته پر صحيح حديث باندي ترجيح ورکړي دمثال په ډول درسول الله ﷺ لور بي بي زينب رضي الله عنها لومړی دابو العاص په نکاح کښي وه ابو العاص لومړی کافر و وروسته مسلمان سو کله ،چي دی مسلمان سو نو دعبدالله بن عمر رضي الله عنه دروايت له مخي ،چي رسول الله ﷺ خپله لورابو العاص ته ورکړه نوې نکاح يې ور وتړل او نوی مهر يې هم ورته وټاکی ، دعبدالله بن عباس رضي الله عنه په روايت کي راځي ،چي رسول الله ﷺ نوې نکاح نه ده ورتړلې او نه يې نوی مهر ورته ټاکلی دئ بلکي پر هغه زړه نکاح يې پرېښودل يعني داچي بي بي زينب رضي الله عنها دابو العاص رضي الله عنه سره په هغه زړه

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نکاح کي پاته سوه، اوس نو که پورتنيو دوو حديثونو ته وګورو لومړی حديث ضعيف دئ او دوهم حديث صحيح دئ ددغه دوو حديثونو په اړه دامام ترمذي رحمة الله عليه غوندي لوړ محدث داسي پرېکړه کړې ده ،چي دوهم حديث ،چي ضعيف دئ دې ته يې پر لومړی حديث ،چي قوي دئ ترجيح ورکړی ده لامل يې دادئ ،چي په دوهم حديث باندي دټولو اصحابانو او تابعينو عمل و.(۱)

امام ابوحنيفة رحمة الله عليه هم کله ددغسي قوي قرائنو په وجه په ضعيف حديث عمل کړی وي نو پر ده باندي دا الزام نه سي لګېدای ،چي ګواکي ده نو په ضعيف حديث باندي عمل کړی دئ.

۸: کله داسي وي ،چي دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه په مذهب باندي پوره پوهاوی نه وي راغلی نو ځکه دستي پرېکړه وکړي ،چي دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه مذهب دحديث څخه مخالف دئ حال داچي دده مبارک مذهب دحديث سره عين مطابق وي ، داسي غلطي ويناوي دځينو اهل علمو څخه سوي دي لکه مشهور سلفي عالم مولانا اسماعيل سلفي رحمة الله عليه ،چي دحنفيانو په مذهب کي يې دتعديل الارکان پر حکم باندي اعتراض کړی دئ اعتراض يې په لاندي ډول دئ:

يو سړي درسول الله صلی الله عليه وسلم په حضور کي لمونځ ادا کړ، نوموړي کس په رکوع او سجده کي تعديل او ارام ونه کړ، رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته ووېل :

صل فانک لم تصل .

---

(۱) وګورئ : جامع الترمذي باب نکاح الزوجين المشرکين اذا اسلم احدهما ، دغه مثال مثال دامام ترمذي رحمة الله عليه دنظر مطابق وړاندي کړل سو او دحنفي مذهب موقف هم لږ ددغه نظر سره توپير لري.

سرچينه : تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : لمونځ وکړه تا لمونځ نه دئ کړی.
یعني داچي ستا لمونځ دصحت له پلوه لمونځ نه دئ درسول الله ﷺ دپورتنی لارښووني پر بنسټ شوافع ،اهل حدیث او ځیني نور علماء دافکر کوي ،چي که په رکوع او سجده کي اطمنان رانسي هغه لمونځ صحیح نه دئ او دامام ابوحنیفة رحمة الله علیه پر مذهب که درکوع اوسجدې توپیر وسي نو لمونځ یې صحیح دئ دامام ابوحنیفة رحمة الله علیه پر دغه وینا باندي دوی داسي اعتراض کوي ،چي دده مبارک دغه وینا دحدیث مخالفه ده ځکه په حدیث کي په څرګند ډول وهغه لمانځه ته لمونځ نه وویل سوه ،چي په رکوع او سجده کي یې اطمنان نه و.(۱)
پورته اعتراض ،چي څوک کوي په حقیقت کي دغه کس دحنفي مذهب صحیح ترجماني نه کوي ځکه حنفي مذهب هم دا وايي ،چي که چا په رکوع او سجده کي اطمنان ونه کړ، دهغه کس لمونځ بېرته راګرځول لازمي دئ ، اعتراض کونکي هم دا وايي ،چي که چا په رکوع اوسجده کي اطمنان ونه کړ، لمونځ یې بېرته ر اګرځول لازمي دئ که دامام ابوحنیفة رحمة الله علیه قول هم داسي سي لکه دوی ،چي وايي نو بیا دوی ولي اعتراض کوي؟ خو یوه خبره دیادولو وړ ده هغه داچي امام ابوحنیفة رحمة الله علیه په لمانځه کي دفرضونو او واجبونو تر منځ فرق کوي هغه په دې ډول ،چي دی مبارک وايي : کوم شی ،چي په قرآن او یا متواتر حدیث باندي ثابت وي هغه فرض دئ لکه رکوع ، سجده او داسي نور ، کوم شی ،چي په احاد اخبار ثابت وي هغه واجب دئ لکه دتعدیل دارکانو ، فرض او واجب دواړه په عمل کي یو شی دي یعني

(۱): تحریک ازادي فکر ، ص : ۳۲

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

داچي که فرض پاته سي نو لمونځ کونکی به لمونځ بېرته راګرځوي او که واجب پاته سي نو هم به لمونځ کونکی بېرته لمونځ راګرځوي يوازي فرق يې دومره دئ ،چي که چا فرض په لمانځه کي پرېښودئ دغه کس ته تارک الصلوة يعني دلمانځ پرېښودونکی ويل کېږي، ټول لمونځ يې ولاړی بېرته به يې راګرځوي او که چا واجب پرېښودئ تارک الواجب يعني دواجب پرېښودونکی ورته ويل کېږي يعني داچي پرده باندي واجب ده ،چي ديوه واجب دپرېښودو له امله به لمونځ بېرته راوګرځوي ، داخبره دحديث څخه خلاف هم نه ده ځکه دحديث په وروسته برخه کي خپله ددغه خبري څرګندونه سوې ده ځکه په جامع ترمذي کي راغلي دي ،چي کله رسول اللهﷺ وهغه کس ته وفرمايل:

صل فانک لم تصل .

ژباړه : لمونځ وکړه تا لمونځ نه دئ کړی.

اصحابانو رضي الله عنهم ،چي داخبره واورېدل نو ډېره ګرانه ورته معلومه سوه،چي څوک دلمانځه تخفيف کوي هغه ته دي تارک الصلوة وويل سي ، دلږ وخت وروسته رسول اللهﷺ وهغه کس ته دلمانځه صحيح طريقه وروښوول او دارکانو پر تعديل باندي يې ورته ټينګار وکړاو بيا يې ورته و فرمايل:

فاذا فعلت ذالک فقد تمت صلوتک وان انتقصت منه شيئا انتقصت من صلوتک.

ژباړه : کله ،چي دي دغسي وکړل نو لمونځ دي پوره سو او که دي کوم شی ځني کم کړنو ستا په لمانځه کي هم کموالی رامنځته کېږي.

حضرت رفاعة رضي الله عنه ،چي دپورتني حديث راوي دئ فرمايي:

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وكان اهون عليهم من الاولي انه من انتقض من الاولي انه من انتقص من ذالک شيئا انتقص من صلاته و لم تذهب كلها.(۱)

ژباړه : رسول الله ﷺ ،چي وروستۍ خبره وکړه اصحابانو ﷺ ته تر لومړۍ خبري اسانه معلومه سوه يعني داچي که چا کمی وکړ نو په لمانځه کي يې کمی پيدا کېږي او ټوله لمونځ يې نه ځي.

که دپورتني حديث وروستۍ برخي ته وکتل سي نو په څرګند ډول باندي دحنفيانو دعمل څرګنوالی او تائيدکوي.

دلاسپيناوي په موخه بايد ووايو ،چي حنفيان خو په پورتني حديث باندي بېخي عمل کوي بلکي تر نورو لا ښه په دې حديث عمل کوي هغه خبره بېخي غلطه ده ،چي وايي حنفيان دپورتني حديث څخه په څرګند ډول مخالفت کوي داچي حنفيان په پورتني حديث عمل کوي مخالفت نه ځني کوي پورته واضح سوه او داچي تر نورو يې ښه کوي هغه په دې ډول ،چي حنفيان دحديث په لومړۍ برخه هم عمل کوي او دپای په برخه يې هم عمل کوي ځکه دحديث په لومړۍ برخه کي راځي ،چي که چا په لمانځه کي تعديل ونه کړ، لمونځ به بېرته راګرځوي حنفيان هم دغسي عمل کوي او وايي ،چي څوک په لمانځه کي تعديل ونه کړي هغه به بېرته لمونځ راګرځوي ، همدا ډول دحديث په پای کي راځي ،چي که چا په لمانځه کي تعديل ونه کړ، ټوله لمونځ يې نه ځي بلکي په لمانځه کي يې نيمګړتيا پيدا کېږي حنفيان هم داسي وايي ،چي که چا په لمانځه کي تعديل ونه کړ، تارک الصلوة نه ورته ويل کېږي بلکي تارک الواجب ورته ويل کېږي يعني داچي پر ده

[1]: جامع الترمذي باب ماجاء في وصف الصلوة

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

باندي ددغه لمانځه بېرته راګرځول دواجب دپرېښودو له امله واجب دي.

که پورتنۍ پوره تشريح څوک په نظر کي ونيسي نو دا به ورته معلومه سي ،چي که څوک پر حنفي مذهب باندي دا الزام لګوي ،چي هغوی دحديث څخه مخالفت کوي نو دا الزام به په ښکاره پر حنفي مذهب باندي زياتی وي.

په هر صورت ډېر وخت داسي وي ،چي په حنفي مذهب باندي څوک پوه سوی نه وي او پوره څېړنه يې نه وي کړې نو ځکه اعتراض ورته پيدا سي يعني داچي زيات وخت داعتراض منشاء نه تحقيق له امله وي.

که پورته څو اصول په نظر کي ونيول سي، دحنفيانو دمذهب پوره تحقيق به وسي ، دلايل يې وڅېړل سي نو ټولي غلط فهمياني به لمنځه ولاړي سي ،چي وايي ،چي دحنفي مذهب دلايل ضعيف دي ، يا داچي احناف پر احاديثو باندي قياس مخکي کوي.

حقيقت دادئ ،چي يو مجتهد ددې حق لري ،چي دامام ابو حنيفة رحمه الله عليه سره په يوه مسئله کي اختلاف وکړي او يا دي دده يو دليل ونه مني مګر که څوک دامام ابو حنيفة رحمه الله عليه پر مذهب باندي علي الاطلاق دضعف پرېکړه کوي او يا علي الاطلاق دا خبره کوي ،چي په حنفي مذهب کي قياس ته تر حديث ترجيح ورکول کېږي داسي کړنه تر لوی ظلم کمه نه ده.

داخبره ثابته ده ،چي ډېرو وتلو مجتهدينو دامام ابو حنيفة رحمه الله عليه ستاينه کړې ده خو دلته يوازي ديوه داسي عالم وينا رانقلوو ،چي په قرآن ، حديث او تصوف کي منل سوی کس دئ ، حنفي هم نه دئ بلکي شافعي عالم دئ نوموړی عالم علامه عبدالوهاب شعراني رحمه الله عليه دئ ، دی مبارک که څه هم حنفي عالم نه دئ بلکي شافعي عالم دئ خو دهغه

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کسانو یې سخته غندنه کړې ده ،چي پر امام ابو حنیفة رَحِمَهُ اللهُ عَلَيهِ او یا دده پر فقهي مذهب باندي نیوکي او اعتراضونه کوي.

علامه عبدالوهاب شعراني رَحِمَهُ اللهُ عَلَيهِ په خپل کتاب المیزان الکبري کي ثو فصلونه دامام ابو حنیفة رَحِمَهُ اللهُ عَلَيهِ ددفاع لپاره وضع کړي دي، نوموړی عالم فرمایي:

اعلم یا اخي اني لم اجب عن الامام في هذه الفصول بالصدور احسان الظن فقط ، کما یفعل بعضهم وانما اجبت عنه بعد التتبع والفحص في کتب الادلة ... ومذهبه اول المذاهب تدوینا وآخرها انقراضا کما قاله بعض اهل الکشف ... وقد تتبعت اقواله واقوال اصحابه لما الفت کتاب الادلة المذاهب فلم اجد قولا من اقواله واو اقوال اتباعه الا وهو مستند الي آیة او حدیث او اثر او الي مفهوم ذالک او حدیث ضعیف کثرت طرقه او الي قیاس صحیح علي اصل صحیح، فمن اراد الوقوف فلیطالع کتابي المذکور.([1])

ژباړه : اې وروره! پوه سه ما،چي په دغه فصلونو کي دامام ابو حنیفة رَحِمَهُ اللهُ عَلَيهِ له لوري څخه کوم جوابونه ورکړي دي له دې امله نه دي ،چي زما باندي حسن ظن او یا حسن عقیدت دئ لکه ،چي دځینو خلکو هم دغسي عادت وي بلکي ما ،چي کوم څه ویلي دي هغه مي د کتابونو او دلایلو دپوره لټون وروسته ویلي دي ... څرګنده خبره ده ،چي دامام ابو حنیفة رَحِمَهُ اللهُ عَلَيهِ مذهب تر ټولو مخکښی مدون سوی مذهب دئ او ځیني دکشف څښتنان په دې باور دي ،چي تر ټولو وروسته به له منځه ځي... ما،چي کله دفقهي مذاهبو پر اقوالو باندي کتاب ولیکئ نو دامام ابو حنیفة رَحِمَهُ اللهُ عَلَيهِ او دده دپیروانو داقوالو تتبع وکړه نو ما دده مبارک او دده دپیروانو په ویناوو کي داسي خبره پیدا نه کړه ،چي دلاندي شرعي حجتونو څخه دي مخالف وي:

---

[1]: المیزان الکبري للشعراني رَحِمَهُ اللهُ عَلَيهِ ، ج : ۱ ، ص : ۶۳ ، ۶۴، ط : مصطفي البابي مصر.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ياداچي دغه خبره به دقرآن سره موافقه وه ، ياد ا ،چي دحديث سره به موافقه وه ، يا داچي دكوم اثر سره به موافقه وه، ياداچي دقرآن ، حديث او اثر دمفهوم سره به موافقه وه ، ياداچي دكوم داسي ضعيف حديث سره به موافقه وه ،چي په ډېرو طريقو سره به روايت سوی و ، ياداچي دصحيح قياس سره به موافقه وه ،چي د صحيح اصل څخه به متفرع و ، كه څوک غواړي پوره معلومات لاسته راوړي نو په دې اړه دي زما مذكور كتاب مطالعه كړي.

تر پورتني عبارت وروسته علامه عبدالوهاب شعراني رحمة الله عليه دهغه كسانو په اړه مستقل فصل ايښی دئ ،چي پر امام ابوحنيفة رحمة الله عليه باندي الزام لګوي ،چي دی تر حديث قياس ته حق اوليت وركوي، ددغه موضوع په اړه علامه عبدالوهاب شعراني رحمة الله عليه ليكي:

اعلم ان هذا الكلام صدر من متعصب علي الامام متهور في دينه غير متورع في مقاله غافلا عن قوله تعالي : ان السمع والبصر والفواد كل اولئک كان عنه مسؤلا...الخ.

ژباړه : پوه سئ! داخبري هغه څوک كوي ،چي دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه سره تعصب لري ، په خپل دين كي دلاوره وي ، په خبره كي احتياط نه كوي او دالله جل جلاله ددې ارشاد څخه غافله وي ،چي فرمايي: بېشكه دقيامت په ورځ دستر ګي ، غوږ او زړه ټولو څخه پوښتنه كېږي.

علامه عبدالوهاب شعراني رحمة الله عليه وروسته دا قصه هم ليكلې ده ،چي يوه ورځ حضرت سفيان ثوري رحمة الله عليه ، مقاتل بن حيان رحمة الله عليه ، حماد بن سلمة رحمة الله عليه او حضرت امام جعفر صادق رحمة الله عليه امام ابوحنيفة رحمة الله عليه ته راغلل ددې لپاره ،چي دهغو اتهاماتو حال ځان معلوم كړي كوم ،چي دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه په اړه ځيني خلكو ويل: كله ،چي دوی مباركان امام ابوحنيفة رحمة الله عليه ته راغلل نو پوښتنه يې ځني وكړل ،چي ستا په اړه ځيني خلک داسي وايي ،چي ته قياس تر احاديثو مخكي كوې؟ ده

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه : تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مبارک په جواب کي ورته وفرمايل: قياس خو زه تر قرآن او حديث نه مخکي کوم بلکي تر اثر يې لا هم وروسته کوم، بيا امام ابوحنيفة رحمة الله عليه ودغو مبارکانو تر غرمې پوري دخپلي تګ لاري اړونده معلومات ورکړل، وروسته دغه مبارکان ولاړ سول او وې فرمايل:

انت سيد العلماء فاعف عنا فيما مضي منا من قيعتنا فيک بغير علم.

ژباړه: ته دعلماوو سردار يې موږ ته دهغه بدګمانۍ په اړه عفوه وکړه کومه، چي موږ مخکي دنه پوهاوي له امله درلوده.

علامه عبدالوهاب شعراني رحمة الله عليه بيا يو فصل ايښې دئ ددې لپاره، چي دهغه خلکو خبري رد کړي، چي هغوی دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه پر مذهب باندي ددلايلو دضعف الزام لګوي، دغه ترديد يې په مفصل او واضح ډول کړی دئ وروسته يې بيا يو فصل ايښې دئ په دې فصل کي يې ليکلي دي، چي دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه مذهب په ديني لحاظ محتاط ترين مذهب دئ، علامه عبدالوهاب شعراني رحمة الله عليه په دې اړه ليکلي دي:

فاني بحمد لله تتبعت مذهبه فوجدته في غاية الاحتياط والورع.

ژباړه: الله جل جلاله لره دي حمد وي ما دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه دمذهب دمسائلو تتبع وکړه ما ته دا خبره ثابته سوه، چي دده مذهب محتاط ترين مذهب دئ او دتقوا څخه ډک مذهب دئ.

دعلامه عبدالوهاب شعراني رحمة الله عليه دغه څو ويناوي مو دنمونې په ډول رانقل کړې دپوره تفصيل لپاره د علامه عبدالوهاب شعراني رحمة الله عليه کتاب ميزان الکبري په دغه موضوع کي مطالعه کړئ([1])

[1]: الميزان الکبری، ج: ۱، ص: ٦٣ تر ٧٥

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابو حنیفة رحمة الله علیه او علم حدیث

۱۱: پر امام ابو حنیفة رحمة الله علیه باندي ځیني خلک دا سطحي نیوکه هم کوي ،چي دامام ابو حنیفة رحمة الله علیه داحادیثو ذخیره نه وه یعني داچي ده مبارک په حدیثونو کي ډېر معلومات نه درلودئ بلکي په احادیثو کي کمزوری و.

حقیقت دادئ ،چي دپورتنی اعتراض بنسټ هم پر تعصب او کم علمۍ باندي ولاړ دئ ځکه ډېر علماء کرام د امام ابو حنیفة رحمة الله علیه نه یوازي په فقه کي دده په جلالیت باندي قایل دي بلکي ده ته په حدیثونو کي هم په علمي جلالیت باندي قایل دي ، نه یوازي ،چي حنفي علماء دا وایي بلکي دنورو مذهبونو علماء هم د امام ابوحنیفة رحمة الله علیه په علمي لوړوالي باندي اعتراف کوي ، دهغو ټولو علماوو ویناوي دلته رانقول ګران کار دئ یوازي دنمونې لپاره دلته دځو محدثینو ویناوي رانقلوو :

۱ : حضرت ابن جریح رحمة الله علیه دفقه او حدیث مشهور امام دئ او دامام شافعي رحمة الله علیه مذهب زیاته برخه دده څخه اخذ سوې ده ، دده په اړه ابن حجر رحمة الله علیه نقل کوي ،چي کله ده ته د امام ابوحنیفة رحمة الله علیه دوفات خبر وروړسېدئ نو ده دډېر خفګان څخه یې وویل:

اي علم ذهب.([1])

ژباړه : څنګه علم ولاړئ.

۲ : مکي بن ابراهیم رحمة الله علیه دامام بخاري رحمة الله علیه استاذ دئ دامام بخاري رحمة الله علیه زیاته برخه ثلاثیات هم دده څخه روایت کړل سوي دي ،

[1]: تهذیب التهذیب ، ج :۱۰ ، ص : ۴۵۰.

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی د امام ابوحنیفة رحمة الله علیه شاګرد و، امام مزني رحمة الله علیه د امام ابوحنیفة رحمة الله علیه په اړه تهذیب الکمال کي وایي:

کان اعلم اهل زمانه(۱)

ژباړه: امام ابوحنیفة رحمة الله علیه دخپلي زمانې تر ټولو ښه عالم و.

پاته دي نه وي، چي دمتقدمینو علماوو له آنده دعلم لفظ دحدیث علم ته استعمالیږي نو ځکه کوم شهادتونه، چي د امام ابوحنیفة رحمة الله علیه دعلم لپاره سوي دي هغه دعلم حدیث لپاره دي.

۳: حضرت شعبة بن الحجاج رحمة الله علیه په حدیثوکي دامیر المؤمنین لقب لري، په جرح او تعدیل کي تر ټولو مخکي امام بلل کیږي هغه د امام ابوحنیفة رحمة الله علیه په اړه وایي:

کان والله حسن الفهم جید الحفظ.

ژباړه: په الله جل جلاله قسم کوم، چي امام ابوحنیفة رحمة الله علیه ښه فهم او ښې حافظې والا و.

کله، چي حضرت شعبة رحمة الله علیه ته د امام ابوحنیفة رحمة الله علیه دوفات خبر ورسېدئ هغه وفرمایل:

طفئ عن الکوفة نور العلم ، اما انهم لایرون مثله ابدا.(۲)

ژباړه: دکوفې څخه دعلم ځراغ مړ سو اودکوفې خلک به بیا د امام ابوحنیفة رحمة الله علیه په څېر ښه عالم دتل لپاره نهویني.

۴: امام ابوداود رحمة الله علیه د امام ابوحنیفة رحمة الله علیه په اړه وایي:

کان ابا حنیفة رحمة الله علیه اماما.(۱)

۱: تهذیب التهذیب، ج: ۱۰، ص: ۴۵۱.

۲: الخیرات الحسان لابن حجر المکي، ص: ۳۲، ۷۱، داتجاء الوطن د ۸ او ۱۷ صفحې څخه اخستل سوی دئ.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : امام ابو حنیفة رحمة الله علیه امام و.

۵: یحیي بن معین رحمة الله علیه دجرح او تعدیل امام دئ د امام ابو حنیفة رحمة الله علیه په اړه وایي:

کان ابو حنیفة رحمة الله علیه ثقة لایحدث بالحدیث الا بما یحفظه.

بل ځای فرمایي:

کان ابو حنیفة رحمة الله علیه ثقة في الحدیث.

همدا ډول یحیي بن معین رحمة الله علیه دیحیي بن سعید القطان رحمة الله علیه دا اعتراف رانقل کړی دئ:

قد اخذنا باکثر اقواله.(۲)

ژباړه : موږ په ډېرو ځایونو کي د امام ابو حنیفة رحمة الله علیه په اقوالو عمل کوو.

په یو بل ځای کي راځي چي دیحیي بن معین رحمة الله علیه څخه پوښتنه وسول ،چي ایا دامام ابو حنیفة رحمة الله علیه احادیث سته؟ ده په جواب کي ورته وفرمایل:

نعم ثقة ، ثقة.(۳)

ژباړه : امام ابو حنیفة رحمة الله علیه ثقه دئ ، ثقه دئ.

پورته ویناوي یوازي دنمونې په توګه راوړل سوې که نه نو داسي ویناوي ښېخي زیاتي دي ،چي د امام ابو حنیفة رحمة الله علیه په اړه ویل سوي دي.

---

[1]: تذکرة الحفاظ للذهبي رحمة الله علیه ، ج : ۱ ، ص : ۱۶۰.

[2]: تهذیب التهذیب ، ج : ۱۰ ، ص : ۴۵۱.

[3]: مناقب الامام الاعظم للموفق ، ج : ۱ ، ص : ۱۹۲

www.taleemulislam-radio.com/ سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابو حنيفة رحمة الله عليه خپله داحاديثو يوكتاب د (كتاب الاثار) په نوم تاليف كړدئ،چي هغه مخكني داحاديثو كتابونه لكه موطا امام مالک ، مصنف عبدالرزاق ، منصنف ابن ابي شيبة او داسي نور كتابونه لا هم نه وه تاليف سوي.

امام زرنجي رحمة الله عليه فرمايي: امام ابو حنيفة رحمة الله عليه په كتاب الاثار كي تر ثلوېښت زرو زيات منتخب احاديث رانقل كړي دي.(۱)

د امام ابوحنيفة رحمة الله عليه دپورتني كتاب ترڅنګ نورو جليل القدر محديثينو د امام ابوحنيفة رحمة الله عليه اولس مسانيد هم راجمع كړي دي ،چي هريو يې تر مسند امام شافعي كم نه دئ، په دغه محديثينو كي يو حافظ ابن عدي رحمة الله عليه دئ ، دی په احاديثو كي تكړه نقاد دئ ، دده په لومړيو كي پر امام ابوحنيفة رحمة الله عليه باندي بدګومان و، وروسته ،چي حقيقت ورته معلوم سو نو دمخكنيو بدګومانيو دكفارې لپاره د امام ابوحنيفة رحمة الله عليه مسند مرتب كړ.

په هر صورت په احاديثو كي د امام ابوحنيفة رحمة الله عليه مقام ډېر لوړ دئ دومره تفصيل پكښي سته ،چي ټول دلته ليكل ناشوني دي(۲)

په اخره كي موږ دمشهور اهل حديث عالم نواب صديق حسن خان رحمة الله عليه هغه شاهدي رانقلوو ،چي د امام ابوحنيفة رحمة الله عليه په اړه يې كړې ده ، ده د امام ابوحنيفة رحمة الله عليه په اړه ليكلي دي:

وكان عالما عاملا زاهدا عابدا ورعا تقيا كثير الخشوع دائم التضرع الي الله تعالي.

۱: الامام الاعظم للموفق، ج ۱، ص: ۹۵ ، ۹۶، ط: دكن ، سنه: ۱۳۲۱هـ

۲: په دې موضوع كي دي دتفصيل لپاره په اردو ژبه كي دمولانا احمد كاندهلوي رحمة الله عليه كتاب امام اعظم اور علم حديث وكتل سي ، او په عربي ژبه كي دي مولانا ظفر احمد عثماني كتاب اتجاء الوطن وكتل سي.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : امام ابو حنیفة رحمه الله باعمله عالم و ، زاهد او عبادت کونکی و ، پرهیزګاره ، زیات خشوع کونکی اوتل الله جل جلاله ته عاجزي کونکی و.
د امام ابو حنیفة رحمه الله تر ډېرو فضایلو او مناقبو لیکلو وروسته یې لیکلي دي:

ومناقبه وفضائله کثیرة ، وقد ذکر الخطیب البغدادي في تاریخه منها شیئا کثیرا، ثم اعقب ذالک بذکر ما کان الالیق ترکه والا ضراب عنه ، فمثل هذا الامام لایشک في دینه ولافي ورعه وتحفظه ، ولم یکن یعاب بشئ سوی قلة العربیة.([1])

ژباړه: د امام ابو حنیفة رحمه الله مناقب او فضایل ډېر دي ،چي خطیب بغدادي رحمه الله په خپل تاریخ کي ډېر لیکلي دي ، وروسته یې ځیني داسي خبري لیکلي دي ،چي پرېښودل او اعراض ځني کول ښه دي ، د امام ابو حنیفة رحمه الله په دیانت ، پرهیزګارۍ او تحفظ کي شک نسته او پرده باندي هیڅ عیب نه سي لګېدای پرته لدې ،چي په عربیت کي کمزوری و.

نواب حسن خان رحمه الله پر امام ابو حنیفة رحمه الله باندي دعربیت دکموالی نیوکه کړې ده پردې خبره به وروسته وږغیږو خو لومړی باید دا ووایو ،چي پر امام ابو حنیفة رحمه الله ،چي داحادیثو کوم اعتراض کېږي دهغو په اړه حسن خان رحمه الله هیڅ یادونه نه ده کړې بلکي دده کتاب تاج المکل ،چي داحادیثو دکتابونو په لړ کي دئ ده دخپل کتاب په پیل کي ویلي دي ،چي زه دمحدثینو حالات بیانوم او ده په دغه بیان کي امام ابوحنیفة رحمه الله دمحدثینو په قطار کي راوړی دئ ، محدث یې ورته ویلی دئ او هیڅ نیوکه یې نه ده باندي کړې.

[1] التاج المکمل ، مؤلفه نواب حسن صدیق خان رحمه الله ، ص: ۱۳۶ تر ۱۳۸ پوري، ترجمه :۱۱۹ ، ط : بمبي ، سنه : ۱۳۸۴هـ

سرچینه : تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاته سوه داخبره ،چي نواب صاحب پر امام ابوحنيفة رحمة الله عليه باندي دعربيت دکموالي نيوکه کړې ده ، نواب صاحب دغه اعتراض دقاضي ابن خلکان څخه رانقل کړې ده ځکه هغه هم په کتې متې ډول دغسي عبارت ليکلی دئ، مګر داسي معلوميږي ،چي نواب صاحب دابن خلکان وروستنی عبارت نه دئ رانقل کړی ،چي داعتراض اصل حقيقت معلوم سوی وای، حقيقت داسي دئ ،چي ددې اعتراض اصل بنسټ يوه قصه ده ، قصه په دې ډول ده : مشهور نحوي ابو عمرو بن العلاء رحمة الله عليه د امام ابوحنيفة رحمة الله عليه څخه دقتل شبه عمد په اړه پوښتنه وکړه ،چي ايا په دې قتل سره قصاص لازميږي که يا؟ امام ابوحنيفة رحمة الله عليه دخپل مذهب مطابق جواب ورکړ، ،چي قصاص نه لازميږي، ابوعمروبن العلاء رحمة الله عليه ورته وويل : ولوقتله بالمنجنيق؟، امام ابوحنيفة رحمة الله عليه ورته وفرمايل: ولوضربه باباقبيس.

دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه پر دغه جمله باندي دا اعتراض وسو ،چي ده داجمله بايد داسي ويلې وای: ولوضربه بابي قبيس.

حقيقت دادئ ،چي دغه اعتراض ځکه صحيح نه و ،چي عرب همدغسي وايي لکه امام ابوحنيفة رحمة الله عليه ،چي جمله ويلې وه.

قاضي ابن خلکان ،چي کله پورتنی اعتراض رانقل کړی نو بيا يې وروسته دپورتنی اعتراض جواب خپله ويلی دئ او په جواب کي يې ويلي دي ،چي امام ابوحنيفة رحمة الله عليه خپله جمله دهغو خلکو دلغت سره سمه ويلې وه ،چي هغوی په اسماء ستة کي ټول وخت الف مني لکه ،چي يو شاعر وايي:

فان اباها وابا اباهـــــا

قد بلغا في المجد غايتاها

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني شعر باید دنحوي قانون له مخي (وابا ابیها) وویل سي .
قاضي ابن خلکان دخپل جواب په اوږدو کي لیکي:
وهي لغة الکوفیین وابوحنیفة رحمه الله علیه من اهل الکوفة.(1)
ژباړه : دا دکوفه والو لغت دئ ،چي امام ابوحنیفة رحمه الله علیه استعمال کړی دئ او امام ابوحنیفة رحمه الله علیه هم دکوفې دخلکو څخه دئ.
پورتنۍ قصې په وجه پر امام ابوحنیفة رحمه الله علیه باندي دعربیت دکموالي نیوکه راپورته سوې ده خو که څوک په دغه خبره پر امام ابوحنیفة رحمه الله علیه باندي دعربیت دکموالي اعتراض کوي دا خپله دمعترض دعربیت پر کموالي باندي دلالت کوي.

په تقلید کي جمود

په وروستۍ کي داخبره دیادوني او پام وړه ده ،چي لکه څرنګه ،چي دتقلید مخالفت او په شرعي احکامو کي ځاني نظر دملامتیا او مذمت لایق کار دئ په دغه ډول په تقلید کي جمود او غلو کول هم دمذمت وړ او دملامتیا وړ کار دئ ، لاندي ،چي کوم صورتونه ذکر کېږي همدغه صورتونه ښه نه دي ، جمود في التقلید پکښې سته او په تقلید کي غلو ده:
۱: دمجتهدینو په اړه داسي ګومان کول ،چي دوی ته دشارع مقام ورکړل سي او یا دوی دانبیاوو په څېر معصوم او دهر ډول خطاوو څخه پاک وګڼل سي.

(1): وفیات الاعیان لابن خلکان رحمه الله علیه ج : ۲ ، ص : ۱٦۵.

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲: په کوم صحیح حدیث باندي يوازي له دې امله عمل ونه کړل سي ،چي په دې اړه زموږ دامام څخه کوم قول نه دئ رانقل سوی دمثال په ډول په تشهد کي د(اشهد ان لا اله الا الله) په ويولو سره دشهادت ګوته پورته کېدل په زيات شمېر حديثونو سره ثابته ده مګر څوک ،چي يې له دې امله نه پورته کوي ،چي په دې اړه دامام ابو حنيفةرحمة الله عليه څخه کوم قول نه دئ رانقل سوی همدا لامل دئ ،چي ځينو خلکو لاندي ګستاخانه او بې ادبه جمله ويلې ده:

مارا قول ابو حنيفةرحمة الله عليه بايد، قول رسول کافي نيست

نعوذبالله العلي العظيم، دا هم هغه جامد تقليد دئ ،چي بدي يې په قرآن او حديث سره ثابته ده.

۳: په نبوي احاديثو کي داسي کاټ واټ کار ترسره کول ،چي مناسب نه وي او دمذهب سره يې برابرول، او يا داسي دکاره وتلي تاويلات پکښې کول ،چي دده خپل زړه هم پر مطمئن نه وي خو دا دهر چا فکري جوګه والی دئ ، که ،چيري کوم کس ته دحديث په کومه توجيه کي رښتينې شرح صدوري وي او بل کس يې صحيح نه وبولي نو دغه دوهم کس ته پر لومړي کس باندي دنيوکي کولو حق نسته.

۴: که يو متبحر عالم ته صحيح حديث ورسيږي ، دا ورته معلومه سي ،چي دمذهب قول ددغه حديث څخه مخالف دئ او ددې حديث په مقابل کي بل معارض هم نه وي نو بيا هم دغه متبحر عالم حديث پرېږدي او په مذهب عمل وکړي دې ته هم جامد تقليد ويل کېږي ،چي پوره تفصيل يې مخکي تېر سو.

۵: داهم په تقليد کي جمود او غلو ده ،چي څوک داسي عقيده ولري ،چي زما مذهب حق دئ او نور مذهبونه نعوذبالله باطل دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقيقت دادئ ،چي دټولو مذهبونو امامانو داجتهاد دشرايطو دپوره کولو وروسته هريوه دقرآن او حديث دصحيح مقصود دمعلومولو لپاره پوره ، پوره کوشش کړی دئ نو ځکه دټولو امامانو مذهبونه حق دي همدا وجه ده که ديوه مجتهد څخه کومه اجتهادي غلطي سوې وي نو نه يوازي ،چي دالله جل جلاله په وړاندي معاف دئ بلکي الله جل جلاله ده ته دخپل کوشش ثواب هم ورکوي ،چي تصريح يې په احاديثو کي ستله ،البته يو مقلد داسي ويلای سي ،چي زمامذهب صحيح دئ خودابه وايي ،چي زما په مذهب کي ددې احتمال سته ،چي ځيني شيان پکښي غلط وي او دنورو مذهبونوپه اړه به هم داسي عقيده لري ،چي هغه مذهبونه دصحت او غلطتيا دواړو احتمال لري.

٦: دمجتهدينو امامانو زيات اختلافات رابرسېره کول او وړاندي کول داهم لويه غلطي ده ځکه په زياتو مسائلو کي دامامانو ترمنځ اختلاف يوازي دافضليت او نه افضليت خبره وي، دجواز او نه جواز خبره نه وي لکه درکوع پر مهال باندي لاسونه پورته کول يا نه پورته کول ،آمين په زوره ويل ، يا نه ويل ، په ولاړه کي لاسونه تر نامه لاندي نيول او يا پر سينه باندي نيول او داسي نوري مسائلي داټولي مسائلي هغه مسائلي دي ،چي دافضليت او نه افضليت خبره ده که نو پر دواړه طريقو باندي دڅلورو امامانو په اتفاق لمونځ جايز دئ خو يوازي يو امام يې يوه طريقه افضله بولي او بل امام يې بله طريقه افضله بولي ، داسي مسائلي رابرسېره کول ، دحلال او حرام حکم ورکول ،يا په امت کي تفرقه پيدا کول او داسي نور داټول کارونه حرام او ممنوع دي بايد په کلکه ځانونه ځني وساتل سي.

۷: همدا ډول دامامانو په منځ کي ،چي کومي دجواز او نه جواز مسائلي دي دهغوی په اړه اختلاف ته عملي بڼه ورکول يعني داچي

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د داسي اختلافاتو په وجه جنګ جګړې کول په هیڅ مذهب کي جایز نه دي یا داچي د داسي اختلافاتو په وجه یو بل ته عیب ویل ، پوچ رد سره ویل او بدګوماني سره کول دټولو مذهبونو په اتفاق سره حرامي دي پردې موضوع باندي علامه شاطبي رحمه الله مفصله او نفیسه وینا کړې ده ځوک ،چي دعلم ښتنان وي هغو ته دمطالعې وړ ده.(۱)

۱: وګورئ: الموافقات للشاطبي رحمه الله ، ج : ۴ ، ص : ۲۲۰ تر ۲۲۴

سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروستۍ وړاندیز

دتقليد دمسئلې حقيقت دخپلي علمي توانايي په اندازه په تيرو صفحو کي روښانه کړل سو په آخر کي زموږ وړانديز دا دئ ،چي ددې کتاب دليکلو څخه زموږ موخه دانه ده ،چي بحث ، مباحثې او مناظرې دي وکړل سي بلکي زموږ موخه داده ،چي دمسلمان امت داکثريت برخي دريځ ،چي دېلو مذهبونو سره اړه لري هغه څرګند سي ، که ،چيري په ناخبرۍ سره دقلم دڅوکي څخه کوم داسي لفظ وتلی وي ،چي دچا دخفګان او ناراضۍ سبب ګرځېدلی وي نو دهغه څخه دزړه له کومي او په پوره اخلاص سره بخښنه غواړو.

ددې صفحو دليکلو څخه اصلي موخه داده ،چي دمسلمان امت دزياتي برخي نقطه نظر دلايل څرګند سي او دغير مقلدينو له خوا ،چي اختلافات سوي دي او ددغو اختلافاتو په وجه باندي دحرام ، شرک او داسي نورو شيانو غلط فهمياني پيدا سوي دي ددغو غلط فهميانو دليري کېدو امکانات زيات سي که څوک زموږ ددغه نقطې سره بيا هم اختلافات لري نو بيا دي پر خپل دريز باندي ودرېږي او زموږ پر امامانو دي دا تور نه لګوي ،چي دوی شريعتونه دځانه جوړ کړي دي او نه دي ددغو مجتهدينو پر پيروانو باندي دشرک الزام لګوي دا يو خطرناکه کار دئ داسي خطر ناکه دئ ،چي زر ځله پناه ځني غوښتل پکار دي.

ددغسي خلکو لپاره دمشهور اهل حديث عالم نواب حسن خان رحمة الله عليه ،چي دوی ته دلاري دڅراغ حيثيت لري - يو اقتباس رانقلوو ، حسن خان رحمة الله عليه په خپل کتاب ابقاء المنن بالقاء المحن کي ليکي :

www.taleemulislam-radio.com/سرچینه: تعلیم الاسلام راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرماباندي دالله جل جلاله يو احسان داسوى دئ ،چي زه ناجيه فرقه يوازي اهل سنت ګڼم په اهل سنتو كي كه حنفي وي ، كه شافعي وي ، كه مالكي وي ، كه حنبلي وي ، كه ظاهري وي ، كه اهل حديث او كه متصوف وي ددغو ټولو په حق كي زه هيڅ بدګوماني نه لرم سره ددې ،چي ماته معلومه ده،چي په هر ډله كي څه داسي مسائلي سته ،چي ددلايلو څخه خلاف دي او ځيني يې بيا دنصوصو سره موافقي دي ، ځيني فتاواوي يې صحيح ، ځيني كمزوري او مردودي دي خو حكم اكثريت ته دئ نه اقليت ته ، دامامانو څخه ،چي كوم عمل دحديثونو څخه پاته سوى وي دهغه لپاره شل عذرونه دي ،چي په جلب المنفعت نومي كتاب كي ليكل سوي دي.

دسلفو پر امامانو باندي دا طعن لګول ،چي دوى دسنتو څخه مخالفت كړى دئ دا په دې معنا دئ لكه په انصاف كي ،چي څوك چور او چپاول جوړوي ، البته كوم مقلد ته ،چي صحيح قرآني دليل او يا صحيح حديث څرګند سي بيا هم پر خپل مذهب باندي كلك ولاړ وي او په تقليد كي بيا هم جمود كوي داسي كس ته خطا كاروايم او ګناه ګار ورته نه وايم ، نه يې معاذالله كافر بولم او نه داوايم ،چي په دغه كس پسي لمونځ نه صحيح كېږي.

په مسائلو، عباداتو او معاملاتو كي داختلاف په وجه كفرنه رامنځته كېږي او نه يې علماوو ته ددغه اختلاف په وجه كافران ويل كېږي غاية ما في الباب خطاء في الاجتهاد او يا خطا في انفسهم ورته ويل كېږي ،چي علماء يې پېژني.

الله جل جلاله ته اميد لرم ،چي كه زه مخلص يم ،تعصب كونكى نه يم او په يوه وجه په خطا كي لوېدلى يم ، الله جل جلاله دي زما ګناهونه را معاف كړي او كه زه قصدا پر خطا روان يم نو دا زما لپاره ډېره دبدبختۍ او وېرلړلې

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحنه ده مګر کوم مسلمان ،چي دالله جل جلاله څخه بېرېږي او رحمت ته يې امید لري هغه ته هیڅ لازمي نه ده ،چي پر مسلمان دي بد ګومان وکړي ځکه : نحن نحكم بالظواهر والله اعلم بالسرائر.([1])

دفتنو په داسي ډکه زمانه کي ،چي پر مسلمانانو باندي دفتنو او مصيبتونو دهري خوا حملې اویرغل دئ په داسي حال کي زموږ لپاره تردې لوی بربادونکی او هلاکونکی شي نسته ،چي پر کوچنيو او فروعي مسائلو سره اختلاف کوو او یو دبله پر داسي کوچنيو خبرو باندي سره لاس او ګرېوان يو ،چي پر کوچنيو ، کوچنيو خبرو باندي يو وبل ته کافر او مشرک وايو ،يا دبل لمانځه ته فاسد وايو ، که دتاريخ پاڼي موږ وګورو موږ ته ډېر ښه پند راکوي ځکه په تاريخ کي بېلابېل داسي واقعات سته ،چي موږ سبق ځني واخلو ځکه هغه راښيي ،چي هيڅ وخت دمسلمانانو سر کوم دښمن نه دئ ټيټ کړی بلکي هر وخت ،چي موږ ته کومه تباهي راغلې ده دخپل منځيو شخړو او اختلافاتو له امله راغلې ده، تاريخ پردې شاهد دئ ،چي کله دمسلمانانو په منځ کي دفروعي مسائلو پرسر باندي شخړي او اختلافات پيل سوه ، دښمن ددې څخه لويه ګټه پورته کړې ده.

الله جل جلاله ته دا دعا کوو ،چي موږ ته دي سيده لاره راپه برخه کړي ، الله جل جلاله دي موږ ته دحق پېژندلو او دحق داتباع توفيق راکړي، الله جل جلاله دي موږ ته دا همت راکړي ،چي باطل ته باطل ووايو او ځانونه ځني ژغورو، الله جل جلاله دي موږ دخپل منځي جنګو څخه وساتي او ددې

[1]: دفاران مياشتنی پاڼه ، سنه : ۱۹۶۴، دفاران مجلې دمدير ماهر القادري څخه په منته.

www.taleemulislam-radio.com/سرچينه: تعليم الاسلام راډيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرځای دي الله جل جلاله داسي توفيق راکړي ،چي خپل ژوند ددين دلوړو مقاصدو لپاره وقف کړو.

آمين ثم آمين وآخر دعوانا ان الحمدلله رب العلمين.

دژباړي تکميل : ۱۴۳۱هـ ق

مولوي عبدالهادي حماد

سرچينه: تعليم الاسلام راډيو/www.taleemulislam-radio.com

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library